

**ЖАМБАЛДОРЖИЕВТАНАЙ БҮЛЭ
"ЭХЭ ЭСЭГЫН АЛДАР"
ОРДНООР ШАГНАГДАБА**

12 н.

**ЭТИГЭЛЫН
ХАМБЫН
ЗАХЯАНУУД**

23 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!
Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2013 оной
мартын 28
Четверг

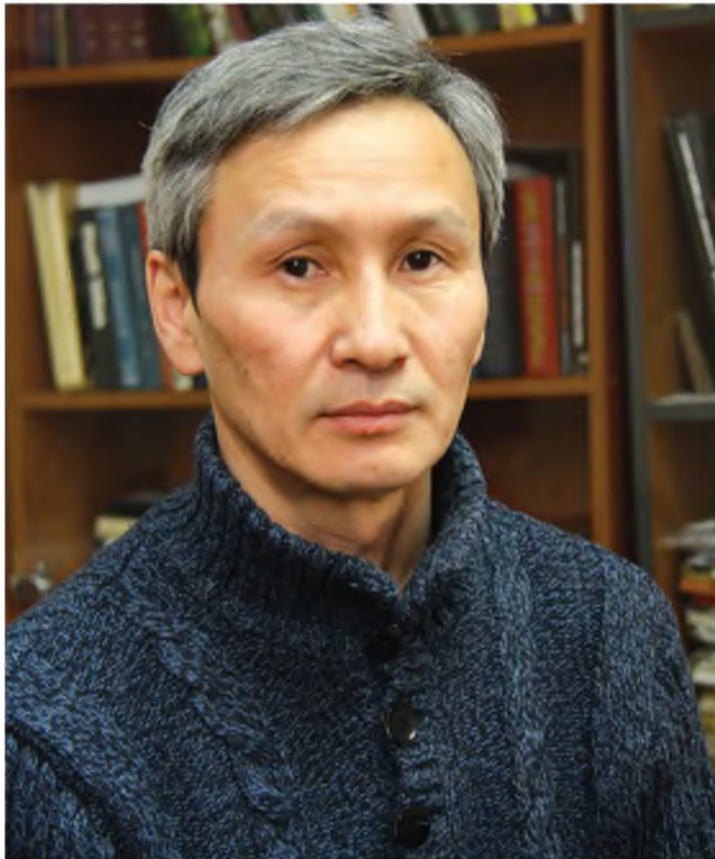
№ 12 (21911)
(826)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Мартын 27 – Театрай
уласхоорондын үдэр

**Эрдэни ЖАЛЦАНОВ: «ЗОХЁОХЫ АЖАЛЫМ
ШЭМЭГЛЭНЭН ЗОЛТОЙ НАНАЙМ 25 ЖЭЛ...»**

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

- Ходорон ошоо зохёохы ажалтай 25 жэл: ехэ удхатай, амжалттай ажалтай гэршэнүүд, толотомо илалтанууд...

- Мэдээшьегүй байтарни, үнэхөөрөө 25 жэл үнгэршэбэ: драматическа актер, телевидениин редактор, "Ульгэрэй" ахамад режиссер, драматург, найруулгануудай автор, фильмүүдэй кинорежиссер, фестивалнуудай хабаадагша гээд олоһон олон мэргэжэлни зохёохы ажалымни шэмэглэбэ... 1988 ондо Ленинградтай Гүрэнэй театрай, хүгжэмэй болон кинематографийн институт (мүнөөнэй Санкт-Петербург хото) дүүргэжэ, Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театртаа актер боложо, олон рольнуудые гүйсэхдөө, нэрлэбэл, "Король-оленьдэ" театрай эзэн, "Эрендирэдэ" Улисс, "Мүнгэн хутагада" Даржаа үбгэн, "Плач кукушки" жүжэгтэ Бонгирай, "Шуһата түрэдэ" гол геройн, "Гэсэртэ" Эржэн Шуумарай рольнуудые наадааб. Эндэл хүдэлхэдөө, "Сказка с грибной начинкой", "По следу снежного барса" гэхэн жүжэгүүдые найруулжа

табиһамни, ерээдүймни зохёохы харгые "гэрэлтүүлээ" бэлэй...

Суг бии болголсоһон "Белый олень" гэхэн регионууд хоорондын театрай хамта Германи ошолдооб. Телевиденидэ (БГТРК) хүдэлхэдөө, залуушуулай, хүүгэдэй программа, олон видеофильмүүдые буулгааб, энэмни саашанхи ажалдамни туһалба. Санкт-Петербургынгаа институтта аспирантура дүүргэб. 2000 онһоо "Ульгэрэйнгөө" ахамад режиссер, 2008 онһоо уран найхан хүтэлбэрилэгшэ боложо, Байгалай үльгэр домогуудаар тусхай проектнуудые бэлдэжэ, "Дочь Байкала-Ангара", "Песнь ветров", "Легенда звезд", "Серебряные копытца Турия", «Поющая стрела» (түрүүшын хоёр "Алтан баг" олгогдобо), "Дерсу", "Тархайн хүбүүн-Зархай", "Под вечным светом кумалана" (3-дахи «Алтан баг» асараа), бусад жүжэгүүдые табижа, арадайнгаа аман зохёолтой танилсуулаабди. Тэрээнһээ гадна хариин авторнуудай, Россиингаа драматургнуудай зохёолнуудаар хүүгэдэй найруулгануудые бэлдээбди.

- Гурбан жэлэй туршада Америкэдэ ажаллаһан намтартай байнат...

- Зүб даа. 1995-1997 онуудта США-гай Нью-Йоркын "Ла Мама" гэхэн театрай артист боложо, "Яра Артс групп" гэхэн буряад-американ проектые бэлүүлэн, "Виртуальные души", "Полет белой птицы" гэхэн жүжэгүүдтэ наадааб. "Чиполлино", "День рождения Лысого Льва", "Карлик Нос", "Черная курица" гээд олон жүжэгүүдые найруулжа, хүүгэдтэ зориулааб. Братскын "Тирлями" гэхэн Хүүхэлдэйн театрта урданай шэмээшэг дуунуудай үндэһэн дээрэ "Дом" гэхэн жүжэг, тиихэдэ Железногорскын "Золотой ключик" театрта "Возвращение" гэхэн жүжэг тэдэнэй урилгаар табиһан байнаб.

Бэлигма ОРБОДОЕВА
һайндэрэй хөөрэлдөө хэбэ.

Үргэлжэлэлын

24 н.

«ХҮН БОЛОХО БАГАНАА» гэжэ буряад зон хэлсэдэг. Энэнь тон зуб ха даа. "Ульгэр" гэхэн Хүүхэлдэйн республиканска сууга театрай аяар 4 "Алтан багта" (бүхэроссийн театральна шан) хүртэһэн коллективэй табиһан, түрэл орондоо, хариин гүрэнүүдтэ мэдээжэ болоһон жүжэгүүд бишыхан харагшадые, тэдэнтэй суг ерэһэн гэртэхиние, ехэшуулые һайн жэшээнүүд дээрэ хүмүүжүүлнэ, арад бүхэнэй баян ёһо заншалнуудые, удха шанартай нургаалнуудые заана. Эди шэдитэ жүжэгүүд соогоо ажабайдалай "дабаануудые" гараха онол аргуудта, һайхан ажал хэрэгүүдтэ, һайн һуралсалда зоригжуулдаг, хүнэй сэдхэл баяжуулдаг тус театрай уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ, ахамад режиссер, Буряад Республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша, эрхим хоёр жүжэгүүдэйнгээ түлөө бүхэроссийн, регионууд хоорондын, уласхоорондын фестивальнуудай лауреат, дүрбэн тэгшэ бэлигтэй Эрдэни Бато-Очирович ЖАЛЦАНОВТАЙ Театрай уласхоорондын һайндэртэй дашарамдуулан үулзажа, зохёохы ажал хэрэгүүдээрнь, ерээдүйн түсэбүүдээрнь һонирхоһон байнабди.

ОПТОВЫЙ ЦЕНТР
Эрэйс
**ОФИСНАЯ
МЕБЕЛЬ**
СКИДКА
10%
НА ВСЕ
В НОВОМ САЛОНЕ
ул. Сахьяновой, 9 (Фабрика мебели) Т. 43-90-10

Магазин «Богатырь»
Мужская одежда
больших размеров
от 60 до 84 р.
с 60
до 84
ТЦ «Магнат» 2 этаж

Магазин «ПЫШНАЯ КРАСАВИЦА»
Одежда и белье
для женщин больших
размеров
от 60 до 84 р.
с 60
до 84
ул. Столбовая, 56. ост. Химчистка

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

ХАМТААРАН АМЖАЛТА ТУЙЛАХАБДИ

Буряад Республикын Толгойлогшын дэргэдэхи шажан мүргэлэй эмхинүүдэй харилсаанай талаар Соведэй ээлжээтэ зүблөөн дээрэ шажан мүргэлэй эмхинүүдэй социальна удхатай проект болон програмнууды бээлүүлгэ тухай асуудал табигдаа.

БУРЯАДАЙ ЕПАРХИ ХҮҮГЭДЭЙ СЭСЭРЛИГ БОДХООНО

Үнэн алдартанай Буряадай епархийн епископ Савватий социальна талаар ажаябуулгатай танилсуулба.

Республикын дэбисхэр дээрэ Гэгээн Николайын хүмын дэргэдэ социальна эдеэнэй газар ажалан. Сотниково тосхондо гэр байраггүй эхэнэрнүүдэй саг зуура байрлаха гэр нээгдэнхэй. Новая Брянь тосхоной хүмын дэргэдэ гэргүйшүүлэ дэмжэлгын түб ажалан. Хяагта хотодо элүүржүүлгын түб байгуулагданхай. Мүн лэ Гэгээн Троицын хүмын дэргэдэ Үнэн алдартанай коммерческэ бэшэ хүүгэдэй сэсэрлиг баригдажа эхилээ. Бүхыдөө 80 үхибүүды хангаха түсэбтэй сэсэрлиг байгша оной намар тээшэ 40 хүүгэдэй бүлэг нээхээр хараална.

- Эрдэм нуралсалай энэ ябуулга Эрдэм нуралсалай министерствын программн ёһоор үнгэрхэ. Мүн лэ ханаа сэдхэлэй тэнсүүритэй ажалда анхарал табигдажа, ухаан сэдхэлэй нургал хүмүүжэл заагдаха, - гэжэ Засаглагша (Владыка) хөөрбэ.

Епископ Савватий Буряадай Правительстве болон хотын захиргаание социальна талаар бээлүүлэгдэж байһан Үнэн алдартанай проектүүдтэ хабаадалсахыень уряалба. Шэнэ баригдаха хүүгэдэй сэсэрлигтэ Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй ээлжээнһээ үхибүүд абтагдаха, тиимэһээ сэсэрлигэй барилгада туһа хүргэхыень дурадхаа.

Мүн епископ гүрэнэй болон үмсын сэсэрлигүүдтэ сэдхэлэй хүмүүжэл нуралсалай программа оруулха нанамжа мэдүүлэ.

- Түрэлхидэй хайн дураар энэ программа бээлүүлхыень хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ нэбтэрүүлжэ туршахыень уряалнабди. Энэ талаар өөһэдэнь мэргэжэлтэдые үгэхэ аргатайбди. Сэдхэлэй хайн мурөөр хүмүүжэл хадаа түрэлхид болон хүмүүжүүлгшэдэй харилсаа бэхижүүлхэ болон хүмүүжүүлгын ажал хайжаруулха, - гэжэ тэрэ мэдээсэб.

Гэхэтэй хамта үнэн алдартанай эмхидхэн хүүгэдэй сэсэрлигүүд Росси дотор аяар 150 эмхи гэжэ тоологдоно.

- Хүүгэдэй сэсэрлигүүды барилга хээээдэшье гүрэнэй талаар дэмжэгдэхэ. Алишье үзэл сурталтан энэ ажал эрхилхэ аргатай. Хүүгэдэй нэгэ хуурида 50 мянган түхэриг үгтэхэ тухай хуули Арадай Хуралда баталагдаа, - гэжэ Вячеслав Наговицын тодорхойло.

НИГҮҮЛЭСХЫ ХЭРЭГ ДЭМЖЭГДЭНЭ

Энэ зүблөөндэ Вячеслав Наговицын гэр байраггүй зоние хонуулдаг газарнуудта шажан шүтөөнэй сэдхэл заһаруулгын ажал ябуулхыень дурадхаа.

- Ажабайдалдаа хүн эндүүржэ, буруу алхам хээд, ажалаа, гэр байраа алдаха ушарта ороно. Хэрбээ хүн хахад жэлһээ дээшэ ажалгүй байгаа наа, тиимэ байдалдаа дадажа, ажал хээшэ ханахыа болидог. Иимэ байдалһаань хүдэлгэжэ, зүб харгыда оруулхань хэсүүшэг юм, - гэжэ республикын Толгойлогшо тэмдэглээ.

Мүн социальна эдеэнэй газарнууды гүрэн баһал дэмжэхэ ёһотой гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Гэгээн Николайын хүмын столоводо үдэртөө 60-125 хүн эдээлдэг. Жэлэй туршада энэ эдеэнэй газарта 23 мянган хүн ерэжэ эдээлһэн байна. һүүлшын үеын мэдээгээр, эндэ ерэдэг зоной тоо олошорно. Түлбэригүй эдээ хоол ганса гэргүйшүүл абана бэшэ, мүн гансаараа ажаһуудаг наһатайшуул болон хүүгэд эдээлдэг болонхой.

Республикын Толгойлогшо хуушан хубсаһа, эд бараа тушааха газарнууды нээхэ тухай дурадхаа. Хүн хайншые наа, үмдэхээ болиһон хубсаһа асаржа үгэхэдөө, буян хэнэ ха юм, гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Мүнөөдөө энэ туһа Үнэн алдартанай хүмэ ябуулна.

БУДДЫН ШАЖАН - СЭДХЭЛЭЙ ТЭНСҮҮРИН ТҮЛӨӨ

Россиин Буддын шажанай заншалта Сангхын дид-хамба Дагба лама Буряад Республикын дасангуудта эмхидхэгдэдэг социальна ажал тухай элидхэб.

Түүхэтэ удха шанартай дасангуудай нэргээлгын талаар

ехэ ажал хэгдээ. Хяагтын аймагай Эргэ Бүргэ гэнэн газарта нэгдэхэ Бандида Хамба лама Д-Д. Заяевай Буряад орондо эгээл түрүүшын бодхоохон дасанай хуурида гүн ухаанай Манджушри бурханай ордон нэльбэн баригдажа байна. Сэлэнгын аймагай Харгана хуурида, Дамба-Даржа Заяевай Нирваанда орон газарта, Сагаан Дара эхын ордон бодхоогдоно. Нёдондо Буряад Республикын Толгойлогшын дэмжэлтээр Загарайн аймагта эгээл томо бүридэлтэ - Шулуутын дасан нэргээгдэжэ эхилээ.

- Энэ дасанһаа Россиин гурбан Бандида Хамба ламанар гараһан. Энэл дасан соо Россиин хаан тайжа Николай Романовые угтажа, ёһолһон байха юм, - гэжэ Дагба лама мэдээсэ. Үнгэрэгшэ 2012 оной декабрь нара соо дасангуудай сахюусанарай түрүүшын дуган нээгдэн юм.

- Буддын Сангхын байгуулан барилдаанай арбан нэеи гэрнүүдтэхэ ажаябуулгын ашар тэдэ нютагуудта үхибүүдэй дунда хуули хазагайруулха ушар үсөөрөө. Мүн дасанай дэмжэлтээр буряад арадай заншалта "Эрын гурбан наадан" ехэ хүгжэнэ.

Вячеслав Наговицынай нанамжаар, республикада иимэ ажал ябуулдаг нэеи гэрнүүд дуталдана.

- "Аймаг бүхэндэ арбан нэеи гэрнүүды байгуулбал, эгээл эрхим. Буддын шажантанай байгуулан эдэ нэеи гэрнүүд хоохон байнагүй, арад зондо ехэ туһатай жэшээ боложо үгөө. Энэ хайн хэрэг дэмжэхэ, хүгжөөхэ шухала, - гэжэ республикын Толгойлогшо тэмдэглээ.

АЖАЛША НАЙДАМТАЙ ЗОН БЭДЭРЭГДЭНЭ

Буддын шажанай заншалта Сангха муниципальна байгуулануудта хэдэн зуугаад эхэ хониды барюулаа бэлэй. Энэ нигүүлэхы хэрэг хадаа хүдөөгэй сэсэрлигэй ба нургуулиин хүүгэдэй, больницын үбшэнтэниие ариг сэбэр байгаалида буйлуулан эдээ хоолоор хангаха гэнэн зорилго табигдаа.

- Бага хууринууды болон залуу гэр бүлэнэры дэмжэхэ гүрэнэй программн шугамаар залуу бүлэнэртэ социальна

хүрэг хонид бэлэглэгдээ, - гэжэ Дагба лама хөөрбэ.

Социальна отарануудай түрүүшын түл саашадаа нүгөө бүлэдэ дамжуулагдан, жэл бүхэндэ эзэдын нэлгэгдээд, хүдөөгэйхид өөһэдын хони малтай болохо гэнэн түсэбтэй.

- Энэ тон зүб ажал гэшэ, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглээ. - Социальна хонин хүрэг даажа абаха найдамтай гэр бүлэнэры бэдэрэлгэ хадаа мүнөөдэрэй шухала асуудал болонхой. Хамба ламатай хэлсэгдэнхэй. Сангха мүнөө тиимэ найдамтай зоние бэдэржэ байна. Суг хамта энэ проект бээлүүлхэбди.

НАНГИН ШҮТӨӨН ХЭРЭГТЭЙ

Вячеслав Наговицын зүблөөнэй түгэсхэлдэ шажан мүргэлэй конфессинууды гүрэнэй засагтай суг хамта социальна ажал ябуулжа байһандань баярые хүргэбэ.

Хамта суг ажал ябуулжа, амжалта туйлахабди, гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

- Мүнөө сагта тон тодорхой гүрэнэй идеологи үгы болошониинь харамтай. Урдань бүхы зон нэгэн дуугаар, нэгэл зорилго урдаа табяд, дугшан ябадаг байгаа. Тэрэ сагта архи дэлгэһэн, хара тамхишье татаха зон үсөөн нэн. Мүнөө дэлгүүрэй ондоо харилсаанда ороһон сагта хүн зоние нэгдүүлһэн идеологи үгы. Тиимэһээ арад зоной ямаршы шажанай шүтөөндэ этигэжэ, гүн ухаагаа арьудхажа ябахань шухала. Найдал, этигэлтэй хүн хайн хэрэг эрхилжэ, хайн бодолтой ябана ха юм. Шажан мүргэлэй конфессинуудэй болон засаг түрын хамтын зорилго хадаа сэдхэлдээ этигэл хүзэгтэй хүн зоние хүмүүжүүлгэ болоно, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглээ.

Цырегма САМПИЛОВА.

ЖАРГАЛМА ЦЫРЕНОВА БАРИЛДААГААР ЕВРОПЫН ЧЕМПИОНАДАЙ МҮНГЭН МЕДАЛЬДА ХҮРТЭБЭ

Эхэнэрнүүдэй барилдаагаар Россиин суглуулагдамад командын бүридэлдэ манай барилдаашан Жаргалма Цыренова Тбилисидэ үнгэргэгдэнэн Европн чемпионатда амжалта туйлаа.

Грузи ошохынгоо урдахана СССР-эй габыята спортын мастер, гүрэнэй хоригшо Юрий Шахмурадов Жаргалмагай бэлиг шадабарие онсо тэмдэглээ юм. Оюутай дунда дэлхэйн чемпионка, "Иван Ярыгин" гэнэн уласхоорондын мурьсөөнэй илагша, Буряадай физическэ культурын габыята хүдэлмэрилэгшэ Цыденжаб Гулгенов болон уласхоорондын классай спортын мастер Максим Молонов хоёрой

хүмүүжэмэл гурбан илалта туйлажа, Европн чемпиондай мүнгэн медальда хүртөө.

Барилдаагаар хонирходог зон мартын 20-ой үдэшэ Интернет соо мурьсөөнэй ябаса тухай мэдээнүүды хаража, нютагайнгаа басаганай түлөө нилээд ханаагаа зобоһон байха. Тбилисин барилдаанай хибэс дээрэ үйлэ хэрэгүүд иимээр үргэлжэлөө юм.

Түрүүшын тулалдаанда Жаргалма Португалиин чем-

пионка Анна Майер гэгшые буляад, хоёрдохи "уулзалгада" Болгариин Милен Николава-Христовае унагаагаа. Тиин Захаминай аймагай Үлэгшэн тоонтотой басаган полуфиналда Турциин Хафиза Шахин гэгшые илаад, 59 килограмм хүртээр шэгнүүртэ финалда гараа юм.

Гүрэнэймнай бусад түлөөлэгшэ Елена Краснова болон Сат Опан гэгшэд яһала амжалтатай мурьсэжэ, Елена хүрэл медальда хүртөө, харин тувинец Сат Опан Европн урдахи чемпионатуудай хоёр алтан медальда үшөө нэгэ алта нэмээгэ.

Харин манай Жаргалма финалда Беларусиин чемпионка Анастасия Гучокто шүүгдээд, 2-дохи хуури эзэлээ. Алтан медаль абажа шадашьегүй наа, буряад барилдааша басагад урагшаа нилээд ехэ алхам хэбэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Юуб гэбэл, нёдондо Марина Вильмова хүрэл медальда хүртөө нэн. Барилдаагаар Россиин суглуулагдамал командын ахамад хоригшо Максим Молонов болон БГУ-гай доцент Цыденжаб Гулгеновые хүмүүжэмэлэнь амжалтаар амаршалнабди.

Валерий СЫДЕЕВ.

Бурядай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

«НАРАН» ФАБРИКАДА ШЭНЭ ТҮХЕЭРЭЛГЭ АБТАБА

Бурядай Правительство хоёр жэлэй саана "Наран" гэнэн үйлэдбэрийн нэгдэлдэ нооно ашаглалга эрхилхыень дурдахан байна. Тиигэжэ мүнөө жэлэй мартын 14-дэ түрүүшын тонно сэбэр угаагдахан ноохон гаргагдаа.

ЭКОЛОГИИН ТАЛААР АРИГ СЭБЭР ҮЙЛЭДБЭРИ

"Наран" эмхи нооно угаахан уна эрьюулэн дахин хэрэглэхэ түхээрэлгэ худалдан абаад, хотын тэг дунда шахуу нооно угаадаг цех нээбэ. Энэ шэнэ хэрэгсэл ашаглалгада 89 миллион түхэриг гаргашалагдаа. Буряад Республика бага олзын хэрэг эрхилэгшэдые дэмжэлгын жа-саар 18 миллион үгэһэн байна.

- Сэхыень хэлэхэдэ, хоёр жэлэй саана иимэ асари томо ажахы байгуулхабди гэжэ ой ухаандамнайш ороогүй хэн. Нооно угаалга хадаа экологиин талаар шийдэхэ ехэ орёо асуудалтай ажал ха юм, - гэжэ эмхиин генеральна директор Виктор Савельев хөөрэнэ.

Вячеслав Наговицын үйлэдбэрийн эмхиин угаагдажа байхан нооно үзөөд, эндэ үйлэдбэрилхэн эд бараанай наймаа ошожо хараба. Энэ эмхиин бүтээлнүүдые худалдаа асуудал орёошог. Буряад оронхоо гадуур газарнуудта онсо наймаан үгы байна. Тиимэһээ фабрикын ажалшад ондоо регионүүдаар ябажа, хэлсээ батална. Эндэ хаяхан Эрхүү руу сэбэр нооноор оёһон хүнжэл, шэрдэгүүдые эльгээжэ байхаар хэлсэгдээ.

- Ганса ноохон хэрэглэгдэжэ эхилээ гэжэ шүхала. Нооноёо худалдахагүйбди. "Наран" зүрилдөөтэ дэлгүүр соо өөрын һуури олохоор үйлэдбэри гаргана. Энэ талаар тэдэнтэй зэргэсэхэ ажахынууд үгы шахуу. Зарим газарта мүнгэ алта олохын тула нооно элдэб хэмэл зүйлтэй худхана. Мүнөө дэлгүүртэ сэбэр нооноор хэгдэнэн бүтээлнүүд үсөөн. "Наран" энэ үйлэдбэрийн хайн зүйлнүүдые "Буряад орондо бүтээгдээ" гэнэн тэмдэгтэй худалдана ха юм. Тиигэжэ нютагайнгаа нэрэ түрэ өөдөн үргэнэ, - гэжэ Вячеслав Наго-

вицын онсолбо.

- Ажахынгаа үйлэдбэри баймга үргэдхэхэбди. Хэлсээ баталжархёод, тэрэнээ дүүргэнгүй байха ушарнууд олон. Тиигэжэ огтолон болохогүй. Нарин ноохон алишье сагта дуталдадаг. Республика дотор ноохон хүрэнгүй. Үйлэдбэриез үргэдхэбэл, республикын бүхы ноохон оройдоол хоёр харын ажал хангаха зэргэтэй.

"Наран" үйлэдбэридэ нарин сэмбын фабрикын нооно угалгын цехэй (ПОШ-ой) хуушан ажалшад хүдэлнэ. Тэдэнэр нооноёо угаажа дүүргээд, саашан нооноёо элдүүрилжэ, эд болгохо юм. Шэнэ үйлэдбэри нээжэ, үргэдхэжэ эхилхэдэ, ганса Буряад ороной хонин ажахынуудһаа бэшэ, мүн нэмэжэ, Эрхүүгэй областиин болон Забайкалийн хизаарай ажахынуудтай харилсажа, нооно худалдан абаха болоно.

- Нютаг дээрээ нооно үйлэдбэрилгэ эрхилэлгэ манай республика доторой хонин ажалай хүгжэлтэдэ ехэ нүлөө үзүүлхэ бшуу. Хэдыхэн сагай болзорто 800-900 мянган хонитой болохоннай дамжаггүй. Тиихэдэл манай үйлэдбэри тогтонгүй, бүрин ажаллаха аргатай болохо хэн, - гэжэ Виктор Савельев мэдээсэнэ.

УЛААН-ҮДЭДЭ ТЕКСТИЛЬНЭ ФАБРИКА ХҮДЭЛЖЭ ЭХИЛХЭ

Вячеслав Наговицын республика дотор ноохон дуталдахагүй гэжэ мэдүүлээд, манай эндэ текстильнэ фабрика нээгдэхэ гэжэ хэлэбэ. Вертолёт заһабарилгын заводой бааза дээрэ тэрэ фабрика зохёогдохо.

- Эндэ бэлэн хубсаһа ганса оёхо бэшэ, мүн бүд нэхэгдэдэг байха. Нооно хэрэглэхэ үйлэдбэри үргэдхэгдэхэдөө, өөһэдын хонин ажал хүгжөөхын

хажуугаар, хүршэнүүдһээ худалдан абаха баатай болохобди, - гэжэ В. Наговицын тэмдэглээ. - Шэнэ үйлэдбэридэ аяар гурба мянгаад ажалшад хэрэгтэй болохо. Асари томо эмхи, Буряад орондо анхан хүдэлжэ байхан нарин сэмбын мануфактурадал адли үйлэдбэри түсэблэгдэнэ. Нооно өөһэдөө үйлэдбэрилжэ, бүд нэхээд, хубсаһа оёод худалдаха аргатай хуушан хайн сагтал адли байдалда ерэхэ болонобди.

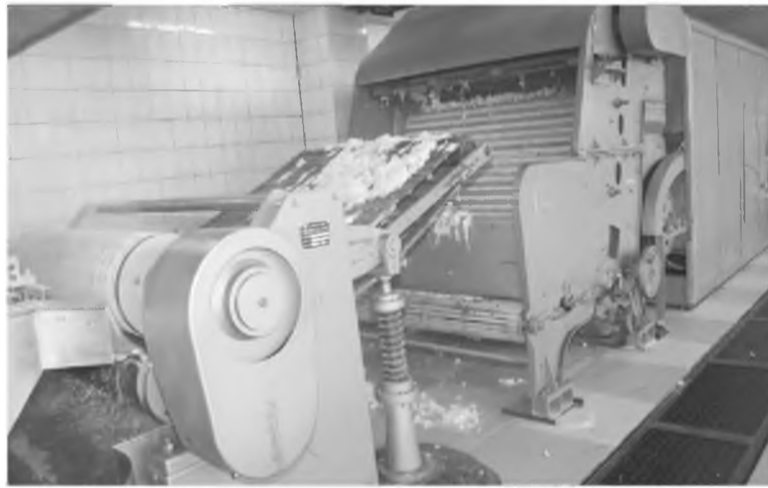
ЗАЛУУ БОЛГОДОГ КРЕМ БҮТЭЭХЭ АРГА ОЛДОБО

Нооно угаахада гараһан зунгааһаа ланолин бии болоно. Ланолин хадаа косметикын үйлэдбэридэ хэрэглэгдэдэг. Ньюр гартаа хэрэглэхэ крем, мазь хэжэ, хүнэй арһа зөөлэрүүлхэдэ тон хэрэгтэй зүйл юм. Тэрэниие гаргажа, парфюмернэ үйлэдбэридэ дурдахаха гэбэл, онсо шүүдэг сепаратор хэрэгтэй.

- Энэ асуудал бидэ хараадаа абанхайбди. Наяын сагта сепаратор худалдан абахабди. Санкт-Петербург болон бусад хотонуудта косметикэ үйлэдбэрилдэг эмхинүүдтэй хэлсээ баталалга эрхилхэбди. Мүн хари гүрэн, Франци руушье ханамжаяа мэдүүлхэбди. Дэлхэйн эгээл асари томо үйлэдбэритэй Францида хаанаһаа хониной зунгааһаа гараһан ланолин элбэг байхадаа, - гэжэ Виктор Савельев шоглобо.

- Манай республика дотор тиимэ үйлэдбэри үгы ха юм. Хэрбээ залуу олзын эрхилэгшэднай энэ хэрэг манай үндэһэн дээрэ эрхилбэл, хайн бэлэй. Косметикэ ба парфюмернэ үйлэдбэри нээхэ ханалтай олзын хэрэг эрхилэгшэдэй байбальны, Буряад Республикын Правительствоо заабол тэдхэжэ хамһалсаха, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглээ.

Цырегма САМПИЛОВА, Радна-Нимы БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

Хүдөө ажахы

МАЛАЙ ҮБЭЛЖЭЛГЭ ЯДАМАГГҮЙ ҮНГЭРБЭ

Шэрүүн уларилдаа тааруулан, Буряад Республикын хүдөө ажахынууд хонин ажалда оройн түрэлгэ эрхилнэ. Гэбэшье зарим аймагуудта, жэшэнь, Ахын, Бэшүүрэй үмсын ажахынуудта хайн хашаатай хонинной байра түхээрэнхэй, тэжээлын элбэг бэлдэнхэй, эртын түрэлгэ үнгэржэ байна. Бэшүүрэй аймагай Шэбэртын аха дүү хоёр фермернүүд 300 толгой эхэ хонидоо эртын түрэлгэдэ орууланхай. Тэдэнэр намартаа 100 тонно үбһэ, 400 тонно зеленко нөөсэлэнхэй.

Республика дотор 310 мянган толгой хонидойнь 280-ниинь шэрүүн нооһото үүлтэрэй юм. Бүхыдөө республикын ажахынууд ядамаггүй үбэлжэлгэ үнгэргэбэ. Республикын бүхы малай 80 процентнь үмсын болон хүдөөгэй фермерскэ ажахынуудта үсхэбэрилэгдэдэг. Бүхыдөө нэгэ толгойн эдихэ 9-10 центнер, зарим ажахынууд 20-шые центнер тэжээл бэлдээ бшуу.

"Энэ жэл ехэ хүйтэн үбэл тудалдаа. Хабарай нара гарабашье, жабар хүниндөө үглөөндөө бууранагүй. Ехэ саһатай үбэл аймагай ажахынууд дабаа. Гансал Ахын аймагта хүлээгдээгүй ехэ саһан орожо, мал хэсүү байдалда ороо.

Эртүүр ороһон саһан нойтон газарта унаад, хүнгэрэг ехэ саһан тогтожо, малай тэжээбэри хаагдаа. Ахын аймагта үхэр мал жэлээ дүүрэн бэлшээрэдэ ябадаг юм"- гэжэ Хүдөө ажахын министрствын мал ажалай таһагай гол мэргэжэлтэн Виктор Прозоровский мэдээсэнэ.

Хэсүү байдалда ороһон ажахынуудта республикын нөөсэ жасаһаа мүнгэн һомологдожо, тэжээл абтагдаа. Москваһаа үүлтэртэ мал хүгжөөлгын тусхай программын шугамаар үгтэһэн мүнгэн зөөрийн зарим хуби малай тэжээлдэ оруулагдаа. Тиигэжэ Эрхүүгэй областьһоо үбһэ тэжээл худалдан абтагдаа. Ахын аймагай ажахынуудта хамта

дээрээ 20 мянган эбэртэ бодо мал, 7 мянган харлагууд, 12 мянган толгой хонин болон адуун үсхэбэрилэгдэдэг юм. Гэбэшье үбэлжэлгэ түгэсэжэ, багашаг гарзатай гарсалдаа.

Хориин аймагта үзэгдөөгүй саһан орожо, тэжээл хайн, элбэгээр бэлдэнэнэй ашаар үбэлжэлгэ ядамаггүй үнгэрөө. Мүнөө март харын һүүл багаар саһан үшөөл хайлаадүй байна.

- Эбэртэ мал 2012 онтой жэшэбэл, 7 процентээр үдөө, үнээн 3 процентээр, элдэб түхэлөөр ажалладаг ажахынуудай хонин 6 процентээр үдэһэн байна, - гэжэ Виктор Прозоровский хөөрэнэ.

Республика дотор зарим фермернүүд тэжээл өөһэдөө бэлдэдэггүй, худалдажа абадаг юм. Илангаяа Улаан-Үдэ хотоһоо дүтэ оршодог газарнуудай үмсын ажахынууд декабрь нара соо Хүдөө ажахын министрствэдэ хандажа, тэжээл хүрэхысэ худалдан абаа. Жэшэнь, Ивалгын аймагайхид Сэлэнгын аймагһаа, тарбагатайнхид өөһэдынгөө аймаг болон Мухар-

Шэбэрэй аймагай ажахынуудһаа худалдажа абана. Хэжэнгэдэ мүнөө жэл үбһэ тэжээл муушаг ургажа, тэндэхи үмсын ажахынхид Бэшүүрэй аймагһаа үбһэ тэжээл зөөгөө. Бэшүүрэйхид Хурамжаанһаа тэжээл абахадаа, ерэхэ түрэлгын түлөөр түлбэри хэхээр хэлсэгдээ.

Цырегма САМПИЛОВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

Мартын 25 - 29

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШИН УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ А.С.КОРЕНЕВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
25.03 10.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
25.03 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетдэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Буряад Республикада бюджетүүд хоорондын харилсаанууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.03 10.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулин 6-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.03 14.00 каб.119

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ этилэй спирт, архиин болон спирттэй продукци үйлэдбэрилгэ болон найма-алалгы хууляар гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
26.03 10.00 каб.119

"Хүдөө ажахын газарнууды гүрэнэй кадастрта оруулалгын дүнгүүд тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
27.03 10.00 каб.119

"Хүдөө ажахые хүгжөөхэ тухай" федеральна хуулин 7-дохи статьяда болон "Хүдөө ажахын страхованиин талаар гүрэнэй дэмжэлгэ болон "Хүдөө ажахые хүгжөөхэ тухай" федеральна хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" федеральна хуулин 11-дэхи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" 199705-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай
28.03 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай,

залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

"Физическэ культура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.03 15.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан гурбадахи сессиин хэлсэлгэдэ табигдаха асуудалнууд тухай
2. "Социальна хүлһэлэлгын хэлсээгээр үгтэдэг муниципальна гэр байрын жасын байрануудта хэрэгтэй эрхэтэдые зөөри багатай гэжэ тоололгын дүрим тогтоохо тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.03 14.30, 15.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай

Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикын гүрэнэй зөөри зонхилгын юрэнхы дүримүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилал-

танууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
26.03 15.00 каб.211

"Буряад Республикада элшэ хүсэ гамналга болон элшэ хүсэ ашаглалгын ашаг урэ дээшлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.03 10.00 каб.211

"Буряад Республикын залуугай жасын бүридэлдэ ородог хүдэлсэгүй зөөриин тоолбори тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
27.03 14.00 каб.211

"Эрхэтэдэй хубингаа хэрэглэмжэдэ модо бэлдэлгын дүрим болон хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.03 11.00 каб.211

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ инвестиционно ажал ябуулгы гүрэнэй талаһаа дэмжөөхэ тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай
28.03 14.00 каб.211

III. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

А.Т.Стопичев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо
25.03 14.00-17.00 каб.118/326

В.Г.Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ
27.03 14.00-17.00 каб.118/211

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЕЛЕВИЗИОННЫЙ КОНКУРС ДЕТСКОГО ТВОРЧЕСТВА «ГЭГЭЭН АЛАСАЙ ОДОД – ЗВЕЗДЫ СВЕТЛОГО БУДУЩЕГО»

Конкурс детского творчества в г. Улан-Удэ является региональным этапом Международного телевизионного конкурса «Гэгээн аласай одод – Звезды светлого будущего», который 4 год проводится в столице Монголии г. Улан-Баторе Телевизионный канал ТВ 9.

Учредители конкурса: Телеканал "Мир-Бурятия" г. Улан-Удэ, Республика Бурятия и ТВ 9 г. Уланбаатар, Монголия.

Конкурс проходит в Улан-Удэ при поддержке Министерства культуры Республики Бурятия и Министерства образования и науки Республики Бурятия.

I. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ

- Выявление одарённых и перспективных юных исполнителей и коллективов.

- Поддержка юных талантов, обмен опытом и информацией между конкурсантами и педагогами.

- Информационное освещение конкурса, телетрансляция всех конкурсных этапов для привлечения широкого общественного внимания к вопросам детского творчества, музыкального образования и воспитания.

- Налаживание и укрепление творческих и дружественных связей между странами, где проживают дети монгольской национальности.

II. КОНКУРСНАЯ ПРОГРАММА

Возраст участников: с 9 до 14 лет.

Сроки проведения:

1 этап: 21 апреля 2013 г. Бурятская филармония. Начало прослушивания: 10.00.

2 этап: 12 мая 2013 г. Бурятский театр драмы им. Х. Намсараева.

Финал регионального этапа и награждение: 14 мая 2013 г. Бурятский театр оперы и балета им. Г. Цыдынжапова.

Финал и гала-концерт: 30 мая 2013 г. г. Улан-Батор, Монголия.

Номинации:

- Вокал (эстрадный, народный, академический – хоры, солисты и ансамбли).

- Хореография (классическая, современная, эстрадная, народная, народно-стилизованная, бальная, степ – ансамбли, солисты).

III. ПРОИЗВЕДЕНИЯ И УСЛОВИЯ ИСПОЛНЕНИЯ

3.1 Требования к участникам конкурса в номинации «Вокал»:

- конкурсное произведение общей длительностью до 4 минут;

- произведения исполняются а'capella, под «минусовую» фонограмму или под аккомпанемент;

- разрешается использование «бэк-вокала» вживую;

- условия по сцене, свет, реквизит (при необходимости);

- количество участников на сцене при выступлении.

Требования к участникам конкурса в номинации «Хореография»:

- конкурсное произведение общей длительностью до 4 минут;

- наименование танца; постановка, обработка или аранжировка;

- условия по сцене, свет, реквизит (при необходимости);

- количество участников на сцене при выступлении.

3.2. Фонограммы и аудиносители

На конкурс допускаются фонограммы на CD (компакт диск) с чётким описанием и указанием последовательности треков.

3.3. Права на телетрансляцию

Дирекция конкурса обеспечивает производство и трансляцию конкурсных этапов и гала-концерта Международного телевизионного конкурса «Гэгээн аласай одод – Звезды светлого будущего» на телеканале «Мир-Бурятия».

Участники конкурса передают дирекции конкурса – телекомпании «Мир-Бурятия» неисключительные авторские права на использование произведений, исполненных в рамках конкурса «Гэгээн аласай одод – Звезды светлого будущего». Исполнитель гарантирует наличие у него всех прав на произведения. Вышеуказанное положение не распространяется на народные песни.

IV. ЖЮРИ

Распределение призовых мест в конкурсной программе производится на основании протокола жюри и путем открытого голосования.

Решение жюри на всех этапах конкурса является окончательным и обжалованию не подлежит.

V. НАГРАЖДЕНИЕ

Награждение победителей проводится по номинациям вокал и хореография:

- ГРАН-ПРИ
- ЛАУРЕАТ I, II, III степени
- ДИПЛОМ участника
- ДИПЛОМЫ педагогам и руководителям лучших коллективов и исполнителей.

В работе финала телевизионного конкурса в г. Улан-Удэ примут участие члены жюри Международного конкурса из Монголии для выявления 9 лучших номеров, участники которых примут участие в финале Международного конкурса «Гэгээн аласай одод – Звезды светлого будущего» в городе Уланбаатаре с 26 по 30 мая 2013 г.

Победители финала в г. Улан-Баторе награждаются золотыми, серебряными и бронзовыми медалями, поездкой в Корею и денежными премиями.

VI. ПОРЯДОК ПОДАЧИ ЗАЯВКИ НА УЧАСТИЕ

Регистрационный взнос составляет: 500 рублей для солиста, 1000 рублей - для коллектива.

Заявка на участие высылается в оргкомитет конкурса:

Адрес: 670000, Республика Бурятия, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 105/
Тел\факс +7(3012) 333-065, 333-062, 61-98-25
E-mail: mir@bicnet.ru

Срок подачи заявок до 15 апреля 2013 года.

Заявки заполняются в произвольной форме.

ЗАЯВКА НА УЧАСТИЕ В КОНКУРСЕ «ГЭГЭЭН АЛАСАЙ ОДОД – ЗВЕЗДЫ СВЕТЛОГО БУДУЩЕГО»

Информация об участнике

• ФИО участника или полное название коллектива и год создания;

• полный обратный адрес с телефонами и адресами электронной почты контактного лица;

• ФИО руководителя или педагога, домашний /сотовый телефоны;

• год рождения – возраст конкурсанта (коллектив – средний возраст);

• название учреждения, адрес;

• творческая биография, интересные факты из жизни коллектива или солиста.

Участие и призовые места в предыдущих конкурсах и фестивалях (если имеются).

Конкурсная программа

• номинация: хореография или вокал;

• наименование произведения (песня, танец). Постановщики, авторы слов, музыки, обработки или аранжировки;

• музыкальное оформление (носитель фонограммы: компакт – **CD**); а'capella – **АК**);

• хронометраж выступления (мин: сек);

• количество микрофонов (радио – **Р**, шнуровые – **Ш**, стойка – **Ст**);

• условия по сцене, свет, реквизит (при необходимости).

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

РЕСПУБЛИКЫН БАРИЛГЫН КОМПЛЕКСДО НАЙН СЭГНЭЛТЭ ҮГТӨӨ

Республикын Барилгын болон гэр байрын-коммунальна комплекс найжаруулгын министерствын коллегийн зүблөөн дээрэ үнгэрэгшэ жэлдэ бээлүүлэгдэн ажалдай дүнгүүд согсологдоод, байгша оной хараа зорилгонууд табигдаба. "2012 ондо бээлүүлэгдэн барилгын хэмжээгээр республикамнай Россиин регионуудай дунда 48-дахуури эзэлээ, гэр байрануудые ашагалгада тушаалгын эршээр – 19-дэхи. "Гэр байра" гэнэн республикын түсхай зорилготой программаар 1500 гаран хүн хуушархан болон хандарха туйлдаа хүрэнэн гэрнүүдхээ зөөлгөгдөө, 32 социальна объект бодхоогдоо. Мүнөөдэрэймнай зорилго хадаа социальна гэр байра барилга болоно. Тиин саашадаашье барилгын комплекс найн дүнгүүдые харуулха гэжэ бата найданаб", - гэжэ Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Владимировичай амаршалгын үгэ соо хэлэгдэнэ.

Министерствын хүтэлбэрилэгшэ Виктор Мариничевай тэмдэглээр, 2012 ондо социальна болон коммунальна инфраструктурын 72 объектын барилга эрхилэгдээ, тэдэнэйн 32-ын ашагалгада тушаагданхай. Тийхэдэ баригдахан 336 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байрын 70 гаран процентнь үмсын гэр барилгада хабаатай юм. Жэлэй эсэстэ бүхыдөө 242 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай олон квартиратай 83 гэрэй барилга үргэлжэлүүлэгдөө. Гэр байрада хабаатай гэрэнэй түрүү проектын хэмжээндэ ипотечнэ урьһаламжада онсо анхарал хандуулагдахан байна. Тиин урьһаламжын эмхинүүд республикын ажаһуугшадта 5,6 миллиард түхэригэй урьһаламжа үгөө. Энэнь 2011 онойхидо орходоо 50 процентээр ехэ юм. Республикын ипотечнэ корпораци 230 миллион түхэригэй 193 хэлсээ баталаа.

Министерство нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудтай сүг хамта муниципальна аймагуудай дэбисхэрнүүдэй түсэблэлгын хэбүүдые, мүн хотын тойрогуудай болон хүдөө нюта-

гуудай генеральна түсэбүүдые баталаа. Энэнь барилгын хүгжэлтэдэ найн нүлөө үзүүлхэ юм.

Гадна барилгын материалнууд 3229,6 миллион түхэригэй хэмжээндэ үйлдбэрилэгдэн байна. Тийгэжэ предпрятинууднай республикынгаа хэрэглэмжын эрилтые хангаханаа гадуур бусад регионуудай дэлгүүрнүүдтэ гаража шадаа. Асбоцементын 54 процентнь Эрхүү, Кемеровын болон Амарай можонууд руу, Забайкалийн болон Красноярскын хизаарта эльгээгдээ; түмэр бетон зүйлнүүдэй 40 процентнь Эрхүү можо, Сахалин, Забайкалийн болон Красноярскын хизаарнууд руу ябуулагдаа; цементын 40 процент – Забайкалийн хизаарта, Эрхүү можодо болон БАМ-ай нютагуудта хэрэглэгдээ. Эндэ Буряадай Правительствоын үзүүлдэг гэрэнэй дэмжэлгэ ехэ нүлөөлөө гэжэ тэмдэглэлтэй.

Министерство бусадшье түрүү шэглэлнүүдээр ажал ябуулаа юм. Тийгэжэ БАМ-ай нютагуудта ажаһуудаг 723 айл бүлэ хуушархан гэрнүүдхээ зөөлгөгдөө. Гэр байрын барилга

хүгжөөхэ зорилготойгоор 743 газарай участогуудта зайн галай бахананууд тодхогдоо, тэдэнэйн 422-ын түлбэригүүгөөр хангагдаа. Гэр байрын жасын шанар, аюулгүйн хэмжээ дээшлүүлхын тула 110 миллион түхэриг зоние зөөлгэхэ хэрэгтэ шэглүүлэгдээ,

Республикын 60 процент айл бүлэнүүдтэ гэр байра хэрэгтэй

165 миллион түхэриг олон квартирануудтай гэрнүүдэй капитална заһабарилгада номологдоо.

Байгша ондо табигдахан зорилгонуудай шухалань гэбэл, "Россиин эрхэтэдтэ – үнэгүй болон найн гэр байра" гэнэн гэрэнэй түрүү проект бээлүүлгэ болоно. Тиин тэрэнэй хэмжээндэ элшэ хүсэ алмаха эрилтэдэ зохисотой гэр байрын барилга хүгжөөгдэхөөр, ипотечнэ урьһаламжын аргуудые

олошоруулхаар, хүнгэлэлтэтэй бүлэгэй эрхэтэдые гэр байраар хангахаар хараалагдана. Мүнөө жэлдэ 380 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра баригдаха, бүхыдөө барилгын хүдэлмэрийн хэмжээ 22,7 миллиард түхэригтэ хүргэхэ, 3,28 миллиард түхэригэй хэмжээндэ барилгын материалнуудые үйлдбэрлэхэ, хойто аймагуудай 315 айл бүлэ хуушархан гэрнүүдхээ зөөлгэхэ түсэб табигдаханай.

Ипотечнэ урьһаламжа тухай хэлэбэл, республикын Ипотечнэ корпорациин генеральна дарга Анатолий Бирюковой онсолхоор, социальна шэглэлтэй федеральна болон региональна програмуудые нэбтэрүүлгэ болон хүгжөөлгэ хадаа гол зорилго боложо үгэхэ. Нёдондо үгтэнэн бүхы урьһаламжануудай 55,6 процентнь гэрэнэй дэмжэлгэ хараалхан тусхай федеральна

програмуудта хабаатай. Залуу эрдэмтэдтэ, багшанарта, сэрэгэй хүнүүдтэ, олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдтэ федеральна үнэгүй ипотеке хараалагданхай. Тиин республикын гэр байрын барилгын хүгжэлтын онсо шэнжые (бүхыдөө баригдахан гэр байрын 70 процентнь үмсын гэртэ хабаатай) хараадаа абажа, мүнөө дээрээ социальна ипотеке нэбтэрүүлгэдэхээр хүлээгдэнэ. Мүн тийхэдэ Анатолий Бирюковой тэмдэглээр, айл бүлэнүүдэй 60 процентнь гэр байрада хэрэгтэй, зүгөөр оройдоол 19 процентнь ипотеке абаха аргатай. Урьһаламжын үнэгүй болобошье, гэр байра худалдан абажа шадахагүй зондо "Хүлһэлмэл гэр байра" гэнэн программа дурадхагдаха.

**Дыжит МАРХАДАЕВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зураг.**

СОЁЛОЙ АЖАЛАЙ ЭРХИМҮҮД ЁНОЛОГДОО

Соёлой ажалшадай мэргэжэлтэ найндэрые угтуулан, Буряад Республикын соёлой министр Тимур Цыбиков эрхим шалгархан түрүүшүүдые тэмдэглээ. Республикын бүхы соёлой эмхинүүд сооһоо 2012 оной дүнгөөр эрхимүүд тодорлоо.

"Эгээл эрхим муниципальна номой сан" гэнэн нэрэ зэргэдэ Хурамханай аймагай "Барагхан" нууринай номой сан хүртөө. Нууринууд хоорондоху номой сангууд соо Зэдын түбэй номой сан шалгарба. "Жэлэй эгээл эрхим клубна эмхи" гэнэн нэрэ зэргэдэ Хурамханай аймагай Барагхан нууринай хүдөөгэй соёлой байшан хүртэбэ. "Аймагай эгээл эрхим соёлой байшан" гэнэн номинацида Яруунын аймагай Нархатын соёлой түб түрүүлээ. "Жэлэй эгээл эрхим муниципальна музей" гэжэ Северобайкальск хотын "Уран

найханай болон түүхын нэгэдэл" тодорбо. "Хүүгэдэй искусствын эгээл эрхим нургуули" гэжэ нэрэ зэргэдэ Кабанскын аймагай Селенгинскын искусствын нургуули болон Улаан-Удын искусствын 6-дахуу нургуули гээд хүртөө.

Республикын соёлой эгээл эрхим эмхинүүд хэдэн шэглэлээр шагнагдаа.

"Түлбэритэй туһаламжын хэмжээ дээшлүүлхэнэй түлөө" гэнэн шэглэлдэ Г. Цыдынжаповай нэрэмжэтэ Буряадай Гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театр болон П.И. Чайковскийн нэрэмжэтэ искусствын колледж шалгарлаа.

"Харагшадай тоо олошоруулһанай түлөө" Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай Гүрэнэй академическэ буряад драмын театр болон В. А. Обручевой нэрэмжэтэ Хяагтын хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей тэмдэглэгдээ.

"Салин хүлһэ дээшлүүлхэнэй түлөө" Г.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй академическэ театр болон Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан шагнагдаа.

Уласхоорондын, бүхэроссиин болон регион хоорондын хэмжээ ябуулгануудые амжалта түгэс эмхидхэнэй түлөө Буряад Республикын Үндэһэтэнэй музей тэмдэглэгдээ.

Энэ үдэр Буряадай мэдээжэ артистнар, соёлой эмхиин мэргэжэлтэд, соёлой ажаябуулгада тэдхэмжэ олгу-

лдаг үмсын хэрэг эрхилэгшэд, соёлой ажаябуулга тухай мэдээсэл арад зондо дэлгэрүүлдэг уран зохёолшод болон журналистнууд тэмдэглэгдээ. Эгээл ехэ шагналда - Г. Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй театрай солистка Мария Коробенкова «Буряад Республикын арадай артистка» гэнэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

- Намайе дэмжэнэн түрэл коллективтээ ехэ баяр хүргэнэб. 15 жэлэй туршадэ энэ театрта хүдэлнэб. Иимэ баяртай сагта нэн түрүүн хайрата багшанар ханагдадаг. Россиин арадай артистка Надежда Казаковна Петрова

мини оюутан ябахадэ: "Зай, орышдаа, арадаймни" гэжэ хэлэдэг бэлэй. Сэдьхэлдээ дүтэ ханагдан ябадаг гүн бэлигтэй багшымни шоглон хэлэдэг үгэнүүд мүнөө бүтэжэ, бээлүүлэгдэжэ байһандань, сээжээрээ дүүрэн баясанаб. Театраингаа тайзан дээрэ гараад, хүндэтэй харагшадэаа угтажа байхадэаа, "Түрүүшын гү, али хэншье бэшэ" гэнэн зорилго урдаа табин хүдэлдэгби, - гэжэ бэлигтэй дуушан хөөрэбэ.

**Цырегма САМПИЛОВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зураг.**

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

КОЛЛЕГИИН ҮРГЭДХЭМЭЛ ЗҮБЛӨӨН СОЁЛШОДОЙ ҮҮРГЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛБЭ

Наяхан Соёлой ажалшадтай бүхэроссиин үдэрэй урдахана Хүндээн номой сангай шэнэ конференц-зал соо республикын Соёлой министерствын Коллегиин үргэдхэмэл зүблөөн үнгэргэгдэжэ, хэгдээн ажалай 2012 оной үрэ дүнгүүдээр 2013 оной уг зорилгонуудаар асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшын социальна хүгжэлтын талаар орлогшо В.Э.Матханов амаршалгын үгэ хэлэхэдээ, соёлшодой ажалда үндэр сэнгэлтэ үгөө, Буряад Республикын Толгойлогшо, Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшэ В.В.Наговицынай халуун амаршалга хүргөө. «Об итогах работы Министерства культуры Республики Бурятия в 2012 году и задачах на 2013 год» гэхэн элидхэл республикын соёлой министр Т.Г.Цыбиков хэжэ, салин дээшэлүүлхэ хэрэгтэ 216 миллион түхэриг номологдоо, тэдэнэй 142 миллиониинь субсиди болгогдон, муниципальна районуудай бюджеттэ дамжуулагдаа. 2012 оной декабриин 1-нээ Хүүгэдэй искусствын хургуулинуудай багшанарай салин 22255 түхэригтэ хүрэбэ. Бусад соёлшодто жэлхээ урид салингыень дээшэлүүлээ гэжэ соёлой министр тэмдэглэбэ.

2013 оной январийн 1-эй дүнгөөр 893 соёлой эмхиин 731-ниинь нэльбэн шэнэлэгдэбэ, шэнэ шэглэлээр ажаллана. Театрнууд, концерт харуулдаг эмхинүүд шэнэ программа-нуудые, зүжэгүүдые бэлдээ, библиотекэнүүдэй системэнүүд, музейнүүд шэнэ шэглэлээр

ажаллаа. Зүгөөр олон аймаг-ууд соёл хүгжөөлгөөр үгтээн мүнгөө ашаглажа шадаагүй, оперно, ород драматическа театрнуудай байшан дүүрэнээр барилга, нэльбэн шэнэлэлгэнь хэгдээгүй байһаар. Ураң найханай хүтэлбэрлэгшэдэй тушаал хүсэд ойлгогдоногүй. Соёлой 8 эмхидэ капитална заһабарилга хараалагдаа. Буряад хэлэ хүгжөөлгөөр аудиодискнүүд, номууд гараа, тусхай сайт хүдэлжэ эхилээ. Соёлой министерствын ажал яһала найн сэнгэлтэдэ хүртөө.

Гол шухала асуудалнуудаар Зэдын соёлой таһагые даагша А.Н.Гомбоева, Түнхэнэй аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо В.С.Морхоева, Хүүгэдэй уран зурагай хургуулийн директор Л.Т.Б.Нанзатова, бусад үгэ хэлэбэ. Алдар суутай хүнүүдэй нэрэнүүд Хүндэлэлэй ном соо бэшэгдэбэ, бэлигтэй зоние мүнгэ зөөрээр дэмжэхэ, урмашуулгын шангууд тухай зүбшэн хэлсэгдээ. Бэлигтэй соёлшод, журналистнууд тус министерствын зүгһөө шагнагдаба.

**Бэлигма ОРБОДОВА.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ:
зүблөөнэй үедэ.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото.**

БУРЯАДА ОЛИМПИИН ЗҮБЛЭЛ БАЙГУУЛАГДАА

Правительствын байшан соо Буряадта Олимпиин зүблэл байгуулха талаар суглаан эмхидхэгдэбэ. Зорилгонь – олимпиин хүдэлөө хүгжөөлгэ, ажаһуугшадые физическэ культура болон спортоор һонирхуулга. Суглаание элитэ хүнгэн атлет, 1980 оной Москвагай олимпиадада хабаадагша, Россиин спортын габьяата мастер Павел Яковлев хүтэлөө.

Тиин Россиин Олимпиин хорооной Регионуудтай харилсаа холбооной управленийн начальник Игорь Степанов "Буряад Республикын Олимпиин зүблэл" РОО байгуулха тухай үгэ хэлээ. "Бүхы гүрэндэмнай 60 гаран Олимпиин зүблэл хүдэлнэ. Физкультура болон спортын талаар баян заншалтай Буряадта иимэ зүблэл саашанхи хүгжэлтын түлхисэ боложо үгэхэ, - гэжэ Игорь Анатольевич онсолоо. – Елена Сандаковагай элүүрье сахилан ажабайдалай удха зорилго идхалга тухай мэдээсэл тон найшаагдаа. Энэ талаар ехэ дүй дүршэлтэй байнат. Сибирийн федеральна тойрогто гансал Буряадта, Тывада болон Томско можодо Олимпиин зүблэл үгы һэн. Харин мүнөө иимэ зүблэл байгуулхадаа, ашаг үрэтэйгөөр харилсан хүдэлхөөр найданабди".

Тус суглаан дээрэ устав баталагдаад, президиумэй гэшүүд

шэлэгдээ. Буряадай Олимпиин зүблэлэй президентээр Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентствын хүтэлбэрлэгшэ, Россиин габьяата һоригшо Владислав Бумбошкин һунгагдаа. Зүблэлэй президиумдэ ороо гэбэл: физическэ культура болон спортын талаар мэдээжэ ажал ябуулагша, һуралсалай болон эрдэмэй министрэй орлогшо Александр Бочеев, БГУ-гай доцент Геннадий Манжуев, ШВСМ-эй дарга Гуробазар Цэдашиев, Улаан-Үдэ хотын мэрийн Физическэ культура болон спортын талаар управленийн начальнигай уялгануудые дүүргэгшэ Фаина Алексеева, спортивна барилдаанай федерацийн президент Борис Будаев болон бусад. Харюусалгата секретаряар РАФКС-ын спортын таһагай консультант Эрдэм Биликтуев томилогдоо.

"Олимпиин зүблэлтэй болоһондоо ехэ баяртайб, - гэжэ педагогикын эрдэмэй кандидат Владимир Фомин урмашан хэлээ. – 1989 оной декабриин 1-дэ Москвада Бүхэроссиин олимпиин хорооние, мүнөөнэй Россиин Олимпиин хорооние эмхидхэн байгуулха талаар сьезддэ хабаадаа хүм. Удаань Омскдо Очир Галсанович Баторовтай Сибирийн Олимпиин академи эмхидхэн байгуулха хэрэгтэ хабаадааб. Тэрэ үедэ

зүблэл байгуулха туршалгамнай амжалта туйлаагүй. Һүүлдэ "Бурятия" сонинтой суг хамта Физическэ культура болон спортын талаар гүрэнэй хороон "Лучший знаток Олимпиады" гэхэн конкурс эмхидхээ һэн. Харин мүнөө Сочиин олимпиадын, Казаньда үнгэргэгдэхэ Бүхэдэлхэйн Универсиадын, Россида эмхидхэгдэхэ футболээр дэлхэйн чемпионатай болохоёо байхада, физкультура болон спортын асуудалнуудые шийдхэхэ саг

ерээ. Бүхы инфраструктура, дээдэ гарай мэргэжэлтэд бии".

Суглаанай хүдэлмэридэ гүйсэдхэхы даргын орлогшо, шатараар габьяата спортын мастер Андрей Селиванов хабаадаа гэжэ һануулаа. Энэл үдэр Россиин Олимпиин хорооной түлөөлэгшэд Буряадай Правительствоын Түрүүлэгшын Нэгэдэхэ орлогшо Иннокентий Егоровтой уулзаа.

Валерий СЫДЕЕВ.

Түнхэнэй районой байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойдо

ТҮҮХЫМНАЙ ЭХИН – ТҮНХЭН

...Мүнхэ жаргалые эдлэхэ Эхэ найхан Бурядайм Мур ээмээр зэнхыһэн Мүнгэн ялба оройнуудаа Аржылгалан орбьёлнууд, Зурхыемни тэбэриһэн Хабһан мэтэ байналта, Мусыемни хүдэлгэһэн Нюрган шэнги байналта...

Бурядай арадай поэт Шагдар БАЙМИНОВ. "Түнхэмни".

Түнхэнэй голой харьяата хуурин байрануудые захиргаанай гуримай ёһоор аймаг болгон бүридхэхэ талаар Бүхэроссийн Түбэй Гүйсэдхэхы Комитедэй зүблөөн 1923 оной декабриин 12-то үнгэргэгдэһэн байна. Тус зүблөөнэй декредэй тогтоолой удха шэнжэлхэдэ, иигэжэ бэшэгдэһэн: "Түнхэнэй харьяата газар дээрэ 1917 ондо бүридхэгдэжэ, аймаг бии болгогдоод, Эрхүүгэй губерниин мэдэлдэ абтагдахадаа, 4 хошуунтай байһан" /Буряад-Монголой АССР-эй гүрэнэй түбэй архивһаа/.

"Буряад-Монголой байгуулалтануудые гүрэнэй административна ёһо гуримаар хубаарилха /1917-1923 онууд/" гэхэн тогтоолоор хадаа 1922 оной январь наһаа эмхидхэгдэһэн РСФСР-эй Буряад-Монголой Автономито областдо Түнхэнэй аймаг тус областиин зэргэдэ ороходоо, иимэ байгуулгатай хэн:

аймагай түб – Түнхэн хуурин, хошуунуудын – Тоорын, Хой-

морой, Харбяангуудай, Монгой, Ахын, волостьнуудын – Никольскын, Түнхэнэй, Шэмхын гээд байгуулагдаһан.

Совет засагай хубисхалай ашаар эндэ ажаһуугша хүн зоний байдалда тон ехэ анхарал гүрэнэй талаһаа хандуулагдаһан түүхэтэй. Тиигэжэ 1920 онһоо 1923 он хүрэтэр Түнхэнэй харьяата хууринуудта шэнээр дахинаа һалбаринууд эмхидхэгдэһэн байха юм. Түнхэнэй аймагай түбны Тооро нютагта болгогдожо, эндэхи табан буряад нютагуудые хошуунуудаар нэгэдхэһэн, харин ород яһатанай нютагуудайн түб Түнхэн хууринда тогтоогдоһон. Энэ хубаарилга эндэхи ажаһуугшадай, ондо ондоо яһатанай хоорондо нэгэтэшье үһөө хаһаа, хоорондын хабиралдаа асарагүй, бүгэдөөрөө эбтэй эетэй, бэе бээе хүндэлэн ажаһуудаг.

Эндэ совет зүблэлтэ засагай бэхээр тогтоһон тухай тэрэ үеын Эрхүүгэй губерниин ревкомой түрүүлэгшэ байһан Янсон иигэжэ бэшэһэн: "Түбэй болон дээдын засагуудай эрилтэнүүд, үгтэһэн даабаринууд саг болзортоо, зүбөөр Түнхэндэ бээлүүлэгдэнэ. Аймагта байгуулагдаһан хошуунууд, волостьнууд ажалаа урагшатайгаар үргэлжэлһөөр, харин тэдэнэй урда шэнэ совет эрилтэ, даабаринуудые табихань шухала асуудал".

Тэрэ үеын Түнхэнэй аймагай революционно комитет удааридажа ябаһан түрүүлэгшэн Цырен Найдакович Найдаков Эрхүүгэй губерниин ревкомдо тоосоо – мэдээсэл үгэжэ бэшэһэниинь архивай таһагта дансалаатай:

"Түнхэнэй аймагай революционно комитет 1920 оной январийн 25-да эмхидхэгдэн бай-

гуулагдаа. Аймагта ажаһуудаг хүн зоний хамтын тоо бүридхэл 16 мянган хүн болоно. Эдэ зонуудай хүзэглэлые аяар 6 мянган бөө, ламанар хангадаг байна. Мүнөө үе сагта ажаябуулдаг дасануудта 300-гаад шабинар һурана, харин нээгдэһэн шэнэ һургуулинуудта оройдоол 30 һурагшад шэнэ сагай эрилтээр эрдэм шудалдаг байна. Эндэмнай Российн Коммунист партиин гэшүүд үсөөншье һаа, тэдэнэр ерэнэн шэнэ засагай политика ойлгожо, хүн зонийнгоо хоорондо ниитэ-агитационно ажал оролдосотойгоор ябуулна. Партиин, гүрэнэй арад зоноо дэмжэжэ, шэнэ ажаһуудалай зүргэдэ ороходонь туһалжа байһые ажалша зомнай ойлгожо, шэнэ ерэнэн ажабайдалда ороно".

Шэнэ ажабайдалай абьяаста сухарилтагүй орожо байһан Түнхэнэй аймаг тэрэ үедэхи Буряад-Монголой автономито областиин, удаань шэнэлэгдэһэн Бурядай Автономито Совет Социалист Республикын нэрэ зэргэдэ хүртэхэдэнэ, тэрэнэй административна хубинуудай нэгэниинь боложо абтаад, "Буряад Республикын Түнхэнэй аймаг" гээд нэрлэгдэһэн байна. Тэрэ гэхээр районой 90 наһаа гүйсэжэ, бурьяжа байһан сагтаа жэгдэ алхалһаар.

Мүнөөдөө Түнхэнэй район Буряад Республикын таһаршагүй хубинь. Харьяата газарын тунгалаг Байгал далайһаа баруун зүг тээшэ, түршэ Монгол ороной хилэдэ туладаг, хүбэн номин Хүбсэгэл далайда арай хүрэдэггүй. Түнхэн Хангай орон дайдамнай хоёр ехэ далайн хоорондо. Хойто зүгтэнь үндэр орьёлто Мүнхэ-Сарьдагтай, хада Бурхадтай Зүүн Саяанууд, урдурнай үндэр мүргэлтэй Бүргэдэ

Ц.Найдаков Мунко Саридак хүбүүнтээ

уулатай, Хамар Дабаанай ой модото хадануудай хоорондо, эмтэ домто олон тоото аршаан булагүүдтай орон дайда, хайша хайшаа 11.8 мянган дүрбэлжэн км заха үзүүртэй.

Энэ хадаа манай түбхинэһэн Түнхэлиг голдо ажаһуугшад дээдын алтан шаргал нарандашье шарагдажа, хойноһоо шэмэрүүн хонгоодор жабарта

үлээгдэбэшье, эмтэ домто аршаан булагүүдһаань бэеын элүүр энхэтэй, самарян хонгёо хойлойтой, балсан шандааһан шангатай, ажалша эрхим намтартай, хүндэмүүшэ ёһо зантай, зохёохы уран замтай – ёһо заншалаа алдаагүй Түнхэмнай!

Жорж ЮБУХАЕВ, Бурядай арадай поэт.

МАТЕМАТИКЫН ЭРДЭМЭЙ ҮНЭН СЭХЭ АЛБАТАН

Хэнэн ажал хэрэгээрээ, хүн талын найн абари зангаараа-Хшье олоной найшаалда хүртэжэ, зоний һанаа сэдхэлдэ найхан мур сараа үлөөһэн хүнүүдэй нэгэн болохо эрдэмтэ математик, бэлигтэй багша, минии аха Борис Дармаевич Зомонов тухай газетын уншагшадта хөөрэхыем зүбшөөгйт.

Наһаа найма наһа аха байгаа, Базар бидэ хоёр дүүнэрээ багаһаамнай абан харалсажа, дахуулжа абажа ябаал даа. Талын долоон жэлэй һургуулиин табдахи класста һурахадамни, ахамни арифметикэ зааһан юм.

Бидэ, хүдөөгэй хүүгэд, ганса буряад хэлэн дээрэ Толтын эхин һургуулида һуража гараад, Талын долоон жэлэй һургуулида ошоходомнай, бүхы предмедүүд, буряад хэлэнэй хэшээлһэдэ гадна, ород хэлэн дээрэ заагдаха байшаба. Тэрэ үедэ Түнхэнэй һургуулинуудта РСФСР-эй баруун хубийн можонуудһаа Кострома, Ярославль, Самара, Москва хотоһоошье ерэнэн ород багшанар олон хэн. Тэдэнэр буряад хэлэгүй, харин бидэнэрийн ородоор хүсэд ойлгохогүй байгаабди. Хэшээлнүүдэй үедэ хоорондоо бэе бээе ойлгохогүй ушарнууд олон хэн.

Иигэжэ зобожо байхадамнай, Улаан-Үдын 1-дэхи һургуули экстернээр дүүргэһэн минии аха Борис Дармаевич мааната, табдахи "б", "в" классуудта, арифметикэ зааха болобо. Одоол бүхы юумэн ойлгосотой болоо: багшамнай ород, буряад хэлэн дээрэ тэгшэ тодоор

хөөрөжэ үгэдэг бэлэй. Иигэжэ хоёр жэл соо заалгаад, долоодохи класста ород хэлэндэ яһала бэрхэ болоһон байнабди.

1955 ондо Д.Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулида заочноор һурахаа ороһон ахамнай ниислэл хотын мяханай комбинатай посёлотохи 31-дэхи һургуулида багшалдаг хэн. 1960 ондо, гүрэнэй шалгалта барихын урда тээ, очно таһагта ороһон юм. Суг һурадаг Олег Овчинниковтай Үдэ голой эрьедэ ошоод, толгой холбон номоо үзэдэг бэлэй. Олег хадаа Улаан-Үдын 1-дэхи һургуули алтан медальтай дүүргэһэн, дээдэ һургуулиа мүн амжалта түгэс "улаан" дипломоор түгэсхэһэн юм.

Модошо дарханай уран шадабаритай ахамнай аба эжыдээ шэнэ гэр барижа үгөөд, тэрэл зундаа Зэдын аймагта багшалхаяа ошоо хэн. Эндэ районогой инспекторээр, һүүлдэнь Джида станци дээрэхи найман жэлэй һургуулида завучаар хүдэлөө.

1962 ондо Зүүн Сибирийн технологическа институтай байгуулагдахада, дээдэ математикийн кафедрада хүдэлжэ эхилээ. Гэр бүлэтэй ахамни

эрдэмэй харгыгаар урагшаа тэгүүлжэ, 1964 ондо Москвагай гүрэнэй автохарын институтай аспирантурада һурахаа ороһон байна.

Аспирантурын һүүлээр Борис Дармаевич ВСТИ-гэй дээдэ математикийн кафедрада таһалгаряагүй, 1984 оной мартын һүүл багта гэнтэ наһа баратараяа хүдэлжэ ябаа. Мэдээжэ эрдэмтэ математикуудтай, тэрэ тоодо Цырен Базарович Шойнжуровтай – физико-математикийн эрдэмтэй доктор, профессор, РАН-ай гэшүүн-корреспондент, мүн институтта суг һураһан нүхэр О.В.Овчинниковтай хамта хүдэлдэг хэн.

Эдэ жэлнүүдтэ тэрэ кафедрые даагшаар, үдэшин һуралсалай

факультедэй деканаар амжалтатай ажаллаа. Доцент Б.Д.Зомонов «Объект математики» гэхэн номой автор юм. Ниитын ажал хэрэгүүдтэ эдэбхитэй хабаадажа, республикын, бүхэроссийн, бүхэсоюзна шатын засагай зургаануудта һунгалтын участково комиссийн түрүүлэгшын уялга удаан сагта даажа ябаа. В.И.Ленинэй түрэхөөр 100 жэлэй ойн баярай медалаар, Улаан-Үдын хотын захиргаанай, Бурядай АССР-эй Хүндэлэлэй грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаһан габьяатай.

Түрэл институтдай, мүн Советскэ районой Хүндэлэлэй самбарта тэрэнэй дүрэ-зураг байгша хэн. БГПИ-гэй физико-математическа факультедэй математикаар Гүрэнэй шалгалтын комиссийн түрүүлэгшээр нэгэнтэ бэшэ томилогдоһон юм.

Үнэхөөрөө, математикийн эрдэмдэ үнэн сэхээр алба хэжэ ябаһан хайрата ахамнай 1983 оной декабрь һарада 50 наһанайнгаа ойн баяр түрэл гаралаараа, хамта хүдэлдэг зоноороо, үеын нүхэдөөрөө суг тэмдэглээ хэн. 1984 оной март һарын хуушаар гэнтэ зүрхэниинь сохилхоёо болишоһон юм...

Энэ жэл ахамни 80 наһа гүйсэхэ хэн. Советскэ Союзай аша туһада олон мянган инженернүүдэй бэлэдхэлдэ горитой хубитаяа оруулаа.

Эрдэмэйнгээ ажалые саашадаа үргэлжэлүүлжэ, үндэр нэрэ зиндаатай болохол хэн. СССР-эй Наукануудай Академиин Сибирийн таһагай хэблэл "Сибирийн математическа журналда" хэблэгдэһэн тэрэнэй теоретическэ статьянууд энээниие гэршэлнэ.

Бүри һургуулиин шаби байхадаа, Борис ахамни (тэрэнтэй суг һураһан Анна Будаевна Шахмаловагай хэлэхээр) "би – математиги" гэжэ өөрыгөө тодорхойлдог хэн. Сугтаа һураһан үетэн нүхэдэйнгөө, нютаг зонийнгоо дунда, ажалай газартаашы ехэ хүндэтэй Борис Дармаевич Зомоновой нэрэ Хуурай-һубагай нэгэ үйлсэдэ үгэхэ, мүн Толтын дунда һургуулида тэрэнэй нэрэтэ дурасхаалай самбар тогтоохо байгаа гээд ханагдана. Түрэл оронойнгоо ургажа ябаа залуу үетэнэй һуралсал хүмүүжэлдэ ехэ хубитаяа оруулһан энэ хүнэй нэрые иигэжэ мүнхэлхэдэ, мүнөөнэй болон саашанхи үетэндэ найхан жэшээ болохол хэн.

Михаил ЗОМОНОВ, философиин эрдэмтэй доктор, ВСГАКИ-гай культурологийн кафедрын профессор, Росийн Петровско эрдэмтэй болон искусствын академиин бодото гэшүүн.

Георгий Цыренович ДАШАБЫЛОВАЙ 75 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

«ТЭРЭ ХАБАРАЙ УРГЫНУУД...»

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугарнуудта).

Мүнөө иимэ уг залгамжа таһалдажа шахуу байна. Үсгэлдэрэй гүлмэр хүбүүдые табиладань, зониие хайрлаха бэшэ. Одоол хэн түлэнэб – тэрэнэй хэлһээр бэшээд, хүниие шоройтой худхаад хаяха. Ноёд болоод, зузаан креслэнүүдтэ институт дүүргэмсээрээ нуухадаа, хэниие хүндэлхэб даа. Нэгэн гээ хаа, мүнгэтэй ажал олоод тонилхо, үгы хаа, иигэжэ нуулгаһан хүниие “эдихэ, үрэхихэ”. Аха зониие хүндэлжэ, дүй дүршэлыень хүндэлхэ сэнэгтэй боложо үрдеэгүй ха юм. Хуу шадахат, хуу мэдэхэт гээд, эзэлхэл ёһотой нууридань дан эртэ нуулганал даа. Энээн тухай Гошомни хэлэдэг байгаа гэжэ мүнөөл ойлгоноб.

Яаралгүй, бушуухан гэжэ сула хэлэдэгыень ухаандаа оруулхадаа, тиэхэдэ анхардаг байхаяа яагааб гэжэ ханахаш. Олон ушарнуудта гаргагдаһан алдуунууд гаргагдахагүй байгаа ха юм. Тиэхэдэ зарим ушарта дан яараһан, нүгөө ушарнуудта удаарһан байхаш... “Зүрхэ сэдхэл шагнажа, зохёолоо бэшэдэг байя. Ажабайдалда заримдаа ухаан бодолоошье шагнадаг болоёл!

Илангаяа шамда, Сэдэб... Маанадайшни алдуунууд жэжэ ааб даа. Шиниймнай алдуунууд хойшолонгудтайл байха. Ойлго, нүхэрни...» - гэһыень мүнөө хананаб.

«Буряад үнэнэй» редакторай кабинет соо энэ хөөрөлдөөн болоо нэн. Гурба хоноод, Гошомни намдаа хонходобо: “Сэдааб, бишни больницада орохонми. Мүнөө һая агуухэ урологнай хонходоо. Операци эхэхэдэ болохонь. Тиимэ, тиимэ. Бөөрэмни муудашанхай ха. Архи дэмы ууна хаб даа. Зай, яахаб... Машинаараа ерыш. Ябагаар ошохоми гайтай шэнги байна. Гэшхүүрээр мүнөөдэр арай шамай, хэдэн амаржа гарабалби. Зай. Бишни шүлэ шананхайб. Үдынгөө хоол барихамои гэжэ ханаагаа бү зобо...».

Зосоомни одоол муудаа нэн даа. Ерэхэдэмни, лабшаатай шүлэ уулгаад, нэгэ шэл табиба. Теэд бинь суглаатай байгаад, хоёр-гурбан хундага угаад орхибоб. “Энэшни шини. Өөрөөл уухаш. Зина, дууланагши? Сэдэбэй ууха архи,” – гэжэ нэн. Теэд һүүлшымнай энэ шэл байгаал даа.

Гоша бидэ хоёр танилсаа һэмди. Би арбан найматай залуу хүбүүн Москвагай Литературна институтта нуража байгааб. Нэгэтэ хэшээлнүүдһээ ерэд, таһалга соогоо нуужа байтарни, үүдыемни хүн тоншобо. Тайлахадамни, танигдаагүй хоёр буряад зогсоо нэн. Тэдэмни Георгий Дашабылов Сергей Цырендоржиев хоёр байгаа. Гоша бидэ хоёрой хоорондо гансата нүхэр ёһоной онсо энэрхэлтэй харилсаан тогтоо нэн. Тиигээдшье тэрэ холо ябахандаа, Хэжэнгымни хүн гэжэ ханахада, зосоо аятай байдаг нэн. Бинь Максим Горькийн нэрэмжэтэ Литературна институттай хоёрдохой курсын студент байгааб. Нүгөө нүхэрни Партийна Дээдэ нургуулида нурадаг байгаа. Сергей хоёрдохой, Гоша нэгэдэй курсда нэн.

Тэрэ гэнээр гушан жэл үнгэршөө. Харин табан жэл соо хойулан нүхэсэжэ, алтан дэлхэй дээрэ ябаха заяатай байгаабди. Энэ нүхэсэлнай онсо хайханаар һаһыемни шэмэглэжэ, түшэг тулгуури боложо ябаа. Мүнөө иигээд ханахада, хайхан лэ хаһа даа. Гошын аха дүүнэрһээ дүтэ хүн болошоһон хадань «бүрүүл маната орон уу эрьешэгүйгөөр ошоходонь», хажуудамни хайхан нүхэрэйнгөө үгы байһаниие зүрхэнэй яншама үбшэн соол мэдэрхэш... Сугтаа ябахандаа, сэгнэдэг хаа...

Тиигээд Буряад ороной гурбан хүбүүд дэлхэйн агуухэ хотонуудай

Георгий Дашабылов Зинаида Лубсановна наһанайнгаа нүхэртээ

нэгэндэ уулзажа танилсаад, халта амаяа халаад, намарай һэрюулхэн агаарта Добролюбовай гудамжаар доошолжо ябахандаа, иимэ ехэ хубилалтанууд болохо, хүлһөө тархи дээрэ энэ дэлхэй табигдаха гэжэ огто ханахагүй байгаабди. Тиэхэдэ өөрһөө арбан нэгэ аха хүниие Гоша гэжэ «үгэдэ ороо» нэм. һүүлдэ «аха хүниие ши гэхэдэ яанаш», – гэжэ нүхэрэйнгөө, Октябрина Гомбожаповнагай хэлэхэдэнь, нээрэе тиигэнэлби гэжэ өөрыгөө зэмэлээд, Гошоёо «та», «Георгий Цыренович» гэдэг болобоб. Тэрэмни одоол дураа гутаа нэн. Тиигээдшье «та» гэжэ хэлэмни ехэ хүжүүнээр хүдэлдэг байгаа.

Удаань Гоша бидэ хоёр «Буряад үнэндэ» сугтаа ажаллаабди. Тиэхэдэ энээндэмни Гоша сэхэ хабаатай нэн. Юуб гэхэдэ, намайе студентүүдэй ажабайдал тухай бэшэ гэдэг, бэшүүлдэг нэн. Удаань дүрбэдэхи курс дүүргэхэдэмни, Цыден Цибудевич Цибудеевтэй хөөрөлдөөд, тэрэ зундаа «Үнэндэ» хүдэлхэ болгоо. «Өөрыгөө харуулжал үзэ. Оролдохол хэрэгтэй. Минии таһагта хүдэлөөгүй һаашни дээрэ. Гошонь заһаад үгөө гүбэ гэлсэхэ. Өөрөөл юмэ хэжэ шадахаб гэжэ харуула. Бишни ямаршье хамаагүй шэнги ябахаб. Бү гомдоорой. Зай, урагшаа!» – гэжэ Гоша хэлээ нэн.

Яһалал оролдооб. Дүрбэн командировкодо ошожо үрдеэб. Мүрнүүдэй талаар таһагыёе даагшанарай хойно ябадаг болооб. Цибудеев ехэл магтаа. Августын хоёрто нотагаа ябахадамни, 85 түхэригэй стажёрой салин дээрэ һууһан намайе корреспондентын салин үгөөд, хойто жэлдэ мандаа ерээд хүдэлхэш гээд ябуулаа. Гошомни омогорхоо, маһагшаа нэн. Нээрээшье, обкомой урда асуудал табижа, Цыден Цибудеевич намайгаа хүдөөгэй нургуулида хүдэлхэһөөмни сүлөөлжэ, «Үнэнэй» корреспондент болгоо нэн. Тиигээд Гошын тэдхэлгэ, дэмжэлгэдэ хүртөөб. Мүнөөл тэрэнэ хүсэд ойлгоноб, мэдэрнэб. һайн аха нүхэдтэй байха гэшэ буян даа. Харин би Георгий Цыренович Дашабылов гэжэ эльгэн хани нүхэртэйб. Тиэхэдэ Цырен Раднаевич Галанов дэмжэхээр ходоодоо бэлэн ябаха. Аха нүхэд жэгтэй гээшэ...

һүүлдэ Гошын “Байгал” журналай редакция ябаханда, «Үнэн» соо

хооһон болошоо бэлэй. Ерэхэдэшни, соёлой таһаг соо Гоша нуухагүй гэжэ ханахада, жэгтэй нэн. Зүгөөр “Байгал” журналай редакци руу бардам юмэн ородог болооб. Ороходошье зохи, аятай байгша бэлэй.

Энэ үень Гошодо айхабтар бүтээсэтэй байгаа. «Үнэн» гэшэмнай хомхой, садахыёе мэдэхэгүй амитан шэнги нэн. Бэшээ болоһон юумыешни үрэхихэл, үрэхихэл байха. Тэндэ хүдэлдэг уран зохёолшод онсо ондоохон зон байгаа. Ондоохоноор лэ хүдэлдэг зон байгаа гэшэл даа. Зохёолнуудаа бэшэжэ шадаа хаа, онсол зон ха юм. Үгы хаа, “Үнэнэй” тээрмэдэ бүхы бэлиг талаангаа үгөөд лэ халаа. Гоша ондоохоноор хүдэлдэг зоной дунда айхабтар бэрхэн гэжэ хэлэхэдэ, багаханшье алдуу гарахагүй.

Харин журналда нэгэ бага хүдэлөөд байхадаа, гайхаа агша нэн. “Сүлөөтэй гэшэмни аргагүй. Бури һаалта гү гэжэ ханахаар. Бахардад байнаб”, – гэжэ хэлэхыень би мартадаггүйб. – Журналайхын сагаа хооһоор халгаадаг зон байна даа. Бишье нурантажа байна хаб. Бэшэхэ, бэшэхэл хэрэгтэй. Хэды шэнээн сагай үгтэһыёе мэдэхэ бэшэбди. Хүдэлхэ даа”, – гэһыень элээр хананаб.

Харин үгтэһэн сагынь охорхон байшоол даа. Тиимэ хадань иимэ эршэтэйгээр, илангаяа һүүлэй жэлнүүдтэ ажаллаа гү? Магадгүй. Ганса “Мүнгэн хутага”, “Түрүүшын бороо”, “Үглөөгүүр” гэжэ номуудыёе дурдаханда, юмэн хуу тодорхо. Тэрэнэй гаргаһан гушаад номын хайхан ханал, дурасхаал болохоороол болохо гэжэ тобшолхоор. Шүлэгүүд. Поэмэнүүд... Тэдээн соонь “Мүнгэн хутага”, “Добын долоон хүбүүд” гэжэ поэмэнүүдынь намда гансата ханангаадхидаг.

“Мүнгэн хутага” Гошодо өөртэнь дүтэ зохёол байгаа ха гэжэ ханангааб. һүни орой болоһон хойно Гоша намда хонходобо. һони һорьмойемни нураад, гэнтэ ондоо болоһон хоолойгоор аалиханаар дуугарба: “Бишни нэгэ поэмэ бэшэжэ дууһааб. “Мүнгэн хутага”... Үглөөдэр сүлөөтэйдөө ороод гараарай. Ажалдаа байхаб. Тиимэ гү, Сэдэб?” – гэхэдэнь, “Нэгэ аргаа олоод ерүүжэб. Сүлөө сагай байгаа хаань...” – гэжэ турьяаб. Заримдаа ямар бүдүүрхүү байдаг гэшэбиб даа.

Тиигээд гайханаб: “Мүнгэн хутага” гэжэ минии шэхэндэ балай торсолдоогүй шэнги. Бэшэжэ байһан юмэн тухайгаа хэлсэдэг, зүбшэдэг нэн хойноо тиигээ хүн бээзэб. Уулзаад, поэмыень гэртээ асаржа уншаа бэлэйб. Мүнөөл ханадагби: бурхан гончиг сум, яагаа бэрхэ «Байгалай» дүрбэдэхи таһалга соо хахад хухад уншаад, ханамжаяа хэлээб гэжэ яагаа бэрхэ аашалаагүй байгаабди.

Уншаад, нилээн бодолгото болоо бэлэйб. Тэрэ мүнгэн хутагын зам буряад угсаатанай ута унжагай, хүндэ хүшэр, жаргалтай, зоболонтойшье зуун жэлнүүдэй хэмжүүртэй зам энэ поэмэ соонь зураглагдаһан байгаа бэлэй. Гүнзэгы удхатай, философско бодомжотой байгаа. Гар бэшэгыень урдань табяад, томо хургаяа ёдойлгоходомни, һэжэглэһэн шэнги хараад, «Нээрэе болохотой гү?» – гэхэдэнь, «Худалаар хэлэнэ, наадална бэшэб. Зохёол...» – гэжэ бэлэйб.

«Добын долоон хүбүүдынь» өөрын түүхэтэй. Ушхайтада намайе Добын долоон хүбүүдэй дунда оруулаагүй гээд гомдохо зон олдохо. Нэгэ зун Цырен Раднаевич бидэ хоёр Хэжэнгэ гарабди. Тиигээд Ушхайтын совхоздо үбһэ хуряалга хайнаар ябана гэжэ райкомһоо дуулаад, контородонь ерэхэдэмнай, ахамад мелиоратор Цыдып Бадмаевич Данзанов угтажа, манаар ябалсаха болобо.

Тиигээд замдаа мордобобди. Нүгөө хоёрни хэлээ амандаа хэнгүй хөөрөлдөнэ. Гэнтэ түрүүшынгээ үлэдэ тогтоһонойнгоо удаа Цырен Раднаевич гайхана хэбэртэй «э-эйх» – гэжэ, пулсгээр альгануудынь жэгтэй абьяастайгаар пас-пас гэлдэбэ: «Хүбүүд, Гошын ерэлсээгүйнь харамтай. Журналаа хэдэн хоног хожом тушаахада яашаха байгааб? Сэдэбхэнэй хаагуур ябахабди гэжэ хөөрэхэдэнь, ехэ һонин бодол толгойдом орошобо. Мүнөө Добын долоон хүбүүдэй зургантайнь, амиды ябаһануудтай уулзаха арга бии. Бага Сэдэбэй яарахагүй хаань, уулзаял», – гэхэдэнь, хоёр Сэдэбүүд халуунаар дэмжээ һэмди. Гоёл аяншалга болоо агша нэн. Гошын поэмын геройнуудтай уулзалганууд...

Манай машина соомнай долоон хүбүүдэй хоёрынь һуугаа бшуу. Цыдып Данзанов Ким Галанов хоёр. Тиэхэдэ Хэжэнгын гол болон Худанай гол иимэ үргэн юм гэжэ мэдэхэгүй байһанаа мэдэб һэм. Бусаад, энэ аяншалга тухайгаа хөөрэхэдэмни, Гоша ехэл хара буугаагша нэн.

Мүн «Суутайн сагаан хулагшан» зохёохы ажалдань онсо нуури эзэлнэ. Зодбоев үбгэнэй бүри багадань хөөрөһэн үльгэр иимэ зохидоор бэшэхэ гэшэ тусхай бэлигэй ялас гэмэ гэршэ болоно. Иимэл табисууртай хүн байна ха юм. Үгтэһэн бэлиг гэшэ ганса өөртэһни гү, али бүлэг зоной талыёе бариһан гү, али хүсэлыень тэдхэхэн ябуулгада хэрэглэгдэхэ ёһогүй. Хэрэглэгдэхэ хаань, эзэниинь ехэ нүгэл хэнэ. Иимэрхүү бодол Гоша хэлэгшэ нэн.

Тиэхэдэ юугээ хэлэнэб даа гэжэ ханангаа һэм. Харин тон зүб хэлэһэн болоно. Ангийн тэмсэл гэшэмнай сэбэр зандаа байдаггүй ха юм. Юрэл бүлэг зон нүгөө бүлэгэй урдаһаа тэмсэжэ, хүрэгыёе гартаа оруулха, арад зониие зонхилхо эрхэдэ хүртэхэ гэнэ бшуу. Тиимэһээ урбаха, эрьелдээд лэ тад ондоо үзэл баримталжа ушарнууд олошороо. Хэн мүнөө хүсэтэйб – тэрэнэй тала баримталган дэлгэрнэ бшуу. Зоной айха, хүрдэхэ мэдэрэлыёе нуладхада, һэшхэлэй нүлөөе нуладхада, иимэл байна ха юм...

Цыдып ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Һайхан сэдхэл хүмүүжүүлхэ һургаал

ЭНЭРИЛТЭ АМИДАРАЛ

Үндэр түрэлтэ XIV дугаар Далай лама (Тэндзин Гьятцо)

(Үргэлжлэл. Эхиниш явариин 31-нэй, февралын 7-ной, 14-нэй, 21-эй, мартын 14-нэй, 21-эй дугаарнуудта).

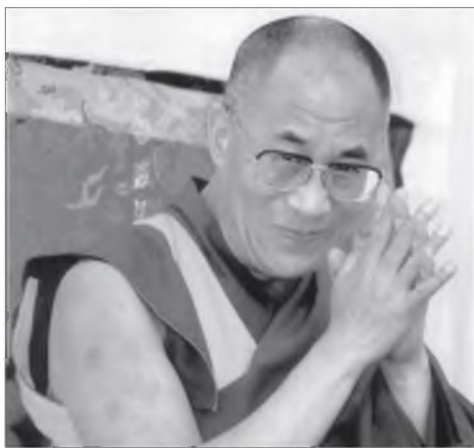
ЭНЭРИЛТЭ АМИДАРАЛ

Гэр бүлынгөө ёһо гуримаар тэдэ энэ гү, али тэрэ шажанай бүлгэмдэ хабаатай хэбэртэй байха: «Би индусби», «Би буддистби», «Би христианби». Зүгөөр эдэ зоной ехэнхинь үнэн сэдхэлхээ үншэн хабһандаа ямаршые шажанай шүтөөн баримталдаггүй. Энээндэ муу юуншые байхагүй. Али нэгэн шажанда шүтэхэ гү, али болихо гү, хүн бүхэнэй өөрын хэрэг ба эрхэ. Үнгэрһэн сагай агуухэ багшанар Буддашье, Махавирашье, Иисусыше, Мухамедшые - нэгэ-нииншые бүхы зоние һанаан сэдхэлээрнэ нэгдүүлжэ шадаагүй. Тоосоһогүй, энэ хэнэйшые хүсэндэ хүртэшгүй. Эдэ хүзэггүйшүүлэе атеистнүүд гү, али бэшэ гү гэжэ нэрлэһэнэй хамаагүй. Баруунай зарим эрдэмтэдэй тоолоһоор, бурхан бүтээлые мэдэрдэггүй хадаа буддистнууд баһа атеистнүүд гэжэ хэлэлтэй. Тиимэһээ иимэ хүзэггүйшүүлэе ягааг бэ тэмдэглэхын тула би хаа яа мухардагшад гээд үшөө нэгэ үгэ нэмэдэгби. Би тэдэниие туйлай хүзэггүйшүүл гээд нэрлэдэгби. Тэдэ ганса хүзэггүйшүүл бэшэ, шажан мүргэлэй үзэл ямаршые дүрсэ хэлбэрээрээ ямаршые сэнгүй гэнэн хэтэрхэй мухардалгын үзэл баримталдаг. Эдэ зонууд хүн түрэлтэнэй һалтарнууд болоно, тэдэ баһал бүхы зонууд шэнги жаргалтай байхаа хүсэдэг - амгалан тайбан, жаргалтайгаар ажаһууха гэжэ бидэ һанаха ёһотойбди. Энэ шухала удхатай зүйл. Хүзэггүйшые байжа болобо гэлэй, зүгөөр хүн түрэлтэнэй гарбалтай ха юмта, өөрөө хүн хадатнай, яажашье байгаа хадатнай, хүнэй дуран, хүнэй энэрил танда хэрэгтэй. Энэ бүхы шажангуудай ёһо заншалай шухалын шухала зүйл. Хүнэй энэрилгүйгөөр хамаг шажангуудай үзэлнүүд һүйд ехэтэй боложо болохо. Иигээд байхадаа, хүзэгтэй гүт, али үгы гү, тон шухала зүйлынэ һайхан сэдхэлтэй байлга. Би хүнэй дуран ба энэрилые юртэмсын шажан гэжэ тоолоноб. Хүзэгтэй гүт, али үгы гү, хүнэй дуран ба энэрил хүн бүхэндэ хэрэгтэй, юундэб гэхэдэ, энэрил манда доторой хүсэ, этигэл ба сэдхэл һанаанай тэнюуниие үгэдэг. Тиимэ болохоһоор энэрил үгыгөөр хэншые байжа шадахагүй. Би дээрэ дурсаа һэмби, минии зарим христиан ахай ба абгайнар, санаартаншые, хара зоншые өөртөө энэрил хүжөөхын ба христиан шажанаа бүри гүнзгырүүлхын тулада буддын һургаалнууд ба онол аргануудые хэрэглэнэбди гэжэ намда хэлэһэн.

Баруунайгаа танилнуудта өөрынгөө ёһо заншалнуудые баримталаа һаатнай һураггүй дээрэ байха гээд ходо хэлэдэгби. Хүзэг бэшэрэлээ хубилгахамнай бэлэн хэрэг бэшэ, худхалаада хаа яа хүтэлжэ болохо. Тиимэһээ буддын шүтэл тэдээндэ нүлөөлхы хүсэтэй, сэдхэл бодолойнэ эрилтэдэ тааруу гэжэ бододог эдэ зонүүд һайса бултыень бодожо үзэхэ ёһотой. Буддизм намда таарана гэжэ хүсэд этигэхэдэ, тэрээндэ шүтэхэ ёһотойт. Заримдаа хүнүүд урдахи шажанаа гү, али ёһо заншалаа, шүтэлөө шэнэлһэнэ шүүмжэлжэ эхилдэг, энээниие нарилагты. Хуушан шүтэлтнай танда бэшэ тарахашые болижо магад, зүгөөр хүн түрэлтэндэ тэрэ туһагүй гэгдэнэ бэшэ. Бэшэ зоной үзэлнүүдые, эрхыень ба тэдэнэй ёһо гуримаи сэнтэйиень мэдэржэ, урда тээхи шүтэлдөө хүндэтэйгөөр хандаха ёһотойт. Энэ тон шухала.

Буддын шажанай үндэнэ һуури

Энэрил ба дурые бүхы хүн түрэлтэнэй дээгүүр сэнтэй юмэн гэжэ би тоолошые һаа, буддизмын үзэлэй хэмжээгээр энэрилэй удха шанар өөрын зорилго ба онол аргатай, шажанай илгәануудые дабаха аргатай тодорхой

үзэлдэ үндэнэлдэг. Энэ үзэл, энэрилэй туһа ба тэрээнэй хүгжэлтын онол арганууд тухай, дээрэ хэлэхэмни баһа энэрилэй хүгжэлтэ, буддизмын юртэмсын үнэн бодото байдалай ойлгосо ба боди мүртэ оролгоһоо һалгаашагүй гэжэ харуулдаг. Тиимэһээ буддын философиин зарим темэнүүдые тодорүүлхам үлүү бэшэ.

Дүрбэн һайхан үнэн бодото зүйлнүүд ба ушар шалтагаан

Буддын номнолнууд 4 һайхан үнэн бодото зүйлнүүдтэ үндэнэлдэг. Буддын һургаалай үндэнэ һуури иимэ. Дүрбэн һайхан үнэн бодото зүйлнүүдэй гол удхын байдалнууд: зоболон тухай, тэрээнэй уг узуур тухай, зоболонгуудые болжуулха арга боломжо тухай, иимэ болжуулгада хүтэлһэн харгы тухай. Энэ һургаал хүнэй дүй дүршэлһөө бии болодог, тээд жаргал руу тэгүүлхэ ба зоболонһоо зайсаха ёһоороол хүндэ хабаатай. Хүсэлдэг жаргалнай, зайсадаг зоболоннай һанагдаагүй юмэн бэшэ, тэдэ шалтагаанууд ба эрхэ нүхэсэлнүүдтэ гарадаг. Зоболондо гү, али жаргалда хүтэлдэг шалтагаан ба хойшолонгуудай ойлгосо хадаа дүрбэн һайхан үнэн бодото зүйлнүүдые шудалха зүйл гээшэ.

Манай зоболон ба жаргалай шалтагаан – хойшолонгой гарбалые ойлгохын тула бидэ шалтагаанай нүхэсэлые хананхатайгаар шэнжэлхэ ёһотойбди. Танай үбшэнэй ядарал, зоболонгууд ба жаргал югээршые шалтагаалнагүй гэжэ һанаба гэлэйт, ондоогоор хэлбэл, шалтагаан үгы. Иимэ юмэн болоһогүй гэжэ Буддын һургаал баталдаг. Үгы һаа, танай зоболонгууд ба жаргал бурханһаа шалтагаална гээд абаад үзэе. Тээд иимэ арга боломжо буддизмаар баһа буруушаагдана. Үгы һаа, бүхы байгаа юмэнэй уг узуурын ямар бэ эхи түрүүшын субстанциһаа (юунһээшые дулдыдадаггүй өөрөө байдаг юмэн) гэжэшые багсаамжалжа болохот. Энээниешье Буддын һургаал баһа буруушаана.

Эдэ магадгүйнүүдые удха зохилдуулан буруушаажа, буддизм иимэ тобшололдо ерэнэ: манай зоболон ба жаргалай туршалга хаанаһаашье абтагдаагүй ба ямар бэ даа бээ даагаад байһан шалтагаантай нүхэсэл боложо үгэнэгүй. Тэрэ нэрлэгдэнэ нүхэсэлнүүдэй ямар нэгэн хойшолоншые бэшэ. Буддын һургаал бэе бэһээ дулдыданги шалтагаалһан нүхэсэлые мэдэрдэг. Бүхы юмэнүүд ба үйлэ хэрэгүүд, манай зоболон ба жаргалай туршалгануудыешье оруулсаад, олон олон шалтагаанууд ба эрхэ нүхэсэлнүүдэй холболдоонһоо бии болодог.

Ухаанай хүтэлбэрлхы үүргэ ойлголго

Дүрбэн һайхан үнэн бодото зүйлнүүд тухай гүнзгыгөөр бодомжолодоо, мэдэрэл ба ухаан лэ жаргал эдлэхэ гүбди, али зоболон гү гэжэ тодорхойлон үүргые дүүргэдэг гэнэн тобшололдо бидэ ерэнэбди. Буддизмын үзэлөөр элдэб хэмжээнэй зоболонгууд байдаг. Нэн түрүүн бүгэдэндэ мэдээжэ зоболон - үбшэн. Бидэ булта энээниие зоболон

гэнэбди. Зоболоной хоердохи хэмжээн – аятайхан мэдэрэлгэнүүд гэжэ бидэ юрэл нэрлэдэгбди.

Үнэн дээрээ аятай зохидхон мэдэрэлгэнүүднай зоболон байшаба, юундэб гэхэдэ, тэдээн соо сэдхэлээ ханаагүй байдалай үрэнэн нюугдаатай. Мүн баһа зоболоной гурбадахи хэмжээн байха, Буддын үгүүлбэрээр, ажамидалалай хамагые нэбтэ харбаһан зоболон гэжэ нэрлэдэг. Энэ зоболоной гурбадахи хэмжээн манай муу сэдхэлэй доһололгоһоо, үйлын үрийн үйлэһөө, хүсэл бодолһоо, гэгээржэ һэрээгүй амитадай өөрсэ байдалһаа шалтагаалжа гарадаг гэжэ хэлэжэ болоно. Үйлын үри (карма) гэжэ үгэ ябадал гэнэн удхатай. Эгээл тэрэ маниие сансарада баридаг. Тиихэдэ үйлын үритэй холболдол гэшэмнай зоболоной гурбадахи түхэл болоно.

Хэрбээ зоболоной эдэ гурбан янзануудые һайса харабал, һүүлэй һүүлдэ тэдэ бултадаа ухаан бодолой байдалда гү, али сэдхэлэй байдалда үндэнэлһыень олохот. Сэхыень хэлэхэдэ, зоргон соны табигдаһан ухаан өөрһөө гараһан зоболон гээшэ. Зоболоной уг узуур тухай Буддын бэшэлгэнүүд соо юун гэжэ бэшэгдэнэб гэжэ уншаа һаамнай эли болохо, үйлын үрийн ябадалнуудһаа үндэнэлһэн эндүүрэл ба үйлын үри тухай бэшэлгэ соо хэлэгдээшые һаань, бидэ али нэгэн ажал ябуулагшын (деятель) үйлэдэһэн ябадалтай шарнабди. Үйлэ бүхэнэй хойноһоо шалтагаан дахалдадаг ушарһаа үйлын үриие һүүлэй һүүлдэ ухаанай ямар бэ даа байдал гэжэ тоолоходо болоно, эгээл жолоогүй байлга. Энээн шэнги муу ябадалда маниие түлхидэг эндүүрэл тухай хэрбээ хэлээ һаа, эдэ эндүүрэлнүүд өөһэдөө баһал ухаанай жолоогүй байдал болоно. Тиимэһээ буддистнууд зоболоной уг узуурай үндэнэ баримта заахадаа, ухаанай байдалай холборхой, амалагдаагүй байһыень хэлэнэ гээшэ, тэрэ гэгээрхэ ябадалдамнай һаалта хэжэ, зобохоымнай баалана. Зоболонгуудай уг унги, тэдэнэй шалтагаанууд ба өөрөө зоболон ухаамнай ямаршуу байдалда байнаб, тэрээнһээ боложо, дууһан ойлгосотой болохо.

Зоболонгуудай замхалга тухай хэлэхэдэ, ухаатай амитадта хабаатайиень тэмдэглэнэбди. Зоболонгой болихые тон дээдын байдал гэжэ Буддын һургаал номнодог. Эндэ жаргал гэшые аятайхан мэдэрэл шэнгээр ойлголтогүй, бидэ жаргал тухай мэдэрэлэй гү, али мэдэлэй хэмжээн дээрэ хэлэнэгүйбди. Тон дээдын жаргал үгы гээбэл, зоболон ба эндүүрэлгэнэ дүүрэн сүлөөрэлгэ маниие тон ехээр һонирхуулдаг. Энэмнай баһал үнөөхи ухаанай байдал, ойлгожо абалгын хэмжээн. Эсэсэй һүүлдэ зоболонгуудые болжуулдаг (дүрбэн һайхан үнэн бодото зүйлнүүдые) манай зоболоной, үбшэнэй, харгын туршалгануудые ойлгохын тула ухаанайгаа юртэмсые ойлгохонмай шухала.

Ухаан ба нирваан

Амидалалаймнай ухаанһаа гараһан зоболоной ябаса тухай энэдхэг багша Чандракиртиин «Введение в срединный путь» (Дундадын харгыда нэбтэрүүлгэ) гэжэ ажал сооны бэшэгдэнэ: «Бахардаһан сэдхэлэй хүдэлөөн һамаргаанда хүтэлжэ, хүниие муу ябадалда түлхижэ, удаадань амидалалай яндан түлюур оршом байгуулдаг». Буддистнуудай нирваан гэжэ нэрлэһэн зоболонһоо сүлөөрһэн юртэмсые ойлгохоо хэдэхэдэ, бидэ Нагарджунын «Основоположения срединного пути» (Дундадын харгын үндэнэ һууринууд) гэжэ суута ажалайнэ злээ зэргэ уудалха аргатайбди, тэрээн соогоо тэрэ ямаршыеб нэгэ удхатайгаар сансарые (непробужденное состояние) нирваантай (пробужденное) сасуудхадаг.

Нагарджуна заана: «Манай байдалда (сансарада гү, али нирваанда) ямар бэ даа гүнзгы үндэнэ табижа

үгэнэн юртэмсэ хабаатай гэжэ тоолохо ёһогүйбди. Хогоосон шанарай үзэлөөр энэ хоер байдалай үзэмжэ ямаршые өөрын дулдыдаагүй бодото байдалай юртэмсэгүй. Нирваанай байдал сансарынхиһаа илгәаниинь: нирваанда хогоосон шанарые ойлгонобди (постигаем) ба өөртөө хадуужа абанабди (воспринимаем). Сансарын хогоосон шанарые ойлгожо абалга ба хадуулга өөрөө өөрһөө (само по себе) нирваан болоно. Сансара нирваан хоерой илгәа - ухаанай байдалһаа. Хэрбээ бидэ эдэ уг узуураһаа үндэнэлхэдөө: «Бүхы оршолон манай ухаанай проекци, зураглан харуулга бэшэ гү гэнэн асуудал табихамнай хүсэд болохотой. Энэ асуудалда буддизмын түүхын бүхы хугасаада буддизмын сэсэн мэргэшүүл элдэб янзын харюу үгөө. Нэгэ талын агуухэ багшанар баталхадаа, бүхы юмэн, тэрэ тоодо зоболон ба жаргалай мэдэрэлнүүдые оруулсаад, имагтал ухаанай проекци гэнэ. Нүгөө талынхидшые байха, тэдэ субъективизмын (хүнэй ухаан бодолһоо гадуур гансал өөрынэ һанал) захын хэлбэриие таһа буруушаадаг. Тэдэ иимэ һанал баримталдаг: «Хүн ухаанһаань түрэнэн өөрынгөө мэдэрэлнүүдые оруулсаад, хэмжүүрэйнгээ зэргээр юушые тайлбарилжа шададагыше һаа, тээд бүхы тойроод байгаа юртэмсэ гансахан мэдэрэл (сознание) гэжэ огтолон тэмдэглэнэгүй ха юм.

Юртэмсын үнэн дээрээ байһыень мэдэржэ, зарим талаарнэ үнэн бодотыень баримталха хэрэгтэйиень тэдэ баталдаг. Энэ талые баримталагшад манай ухаан туршалгануудайманай ба оршолоныи шэнжлэлгэдэ зарим тэды үүргэ дүүргэдэг гэжэ тоолодогыше һаань, тиихэтэй зэргэ юртэмсэ үнэн бодотоороо байдаг. Минии һаналаар, үшөө нэгэ бодомжолго бии, тэрэниие нирваанай буддын ойлгосотой холбоотойгоор хараха хэрэгтэй. Нагарджунын шабинарай нэгэн Нагабуддхи тэмдэглэнэ: «Гэгээрэлгэ гү, али һанаа сэдхэлэй сүлөөрэлгэ хэнэйб даа шамда хүндэ хабаагүй». Эндэ юун хэлэгдэхэ һананаб гэхэдэ, ёһоороол гэгээрхэ арга хүн бүхэндэ байха. Саашан Нагарджунын шаби асуудалнуудые һурана: «Нирваан гэжэ юун гээшэб? Гэгээрэлгэ гэжэ юун бэ? һанаан сэдхэлэй сүлөөрэлгэ юун бэ?» Тиигээд харюусана: «Үнэхөөр гэгээрэлгэ гээшэ өөрынгөө дотор юртэмсые дүүрэн һайжаруулан хүжөөхөө бэшэ, юуншые байхагүй». Өөрынгөө иимэ болоһон юртэмсые буддистнууд туйлай ялагар гэрэл гү, али доторһоо гэрэлтэнэ сэдхэл ухаанай юртэмсэ гэжэ нэрлэдэг. Тэрэ дүүрэн туйлагдаад мэдэрэгдэхэдэ, гэгээрэлгэдэ орожо, буддын байдалда (буддовость) ородог.

Ухаан сэдхэлэй оролдолгын үрэнэн гэгээрэлгэ гү, али нирваан тухай хэлэгдэхэдэ, бидэ баһал үнөөхи ухаанай байдал тухай хэлэхэмнай дээрэ хэлэхэнһээ эли болоно. Энээн шэнги гэгээрэлые туйлахадамнай һаатуулдаг эндүүрэлые хэлсэхэдэ, эндүүрэлдэ байһан ухаан сэдхэлэй байдал тухай хэлсээбди. Байгаа юртэмсые ба өөрыгөө буруугаар ойлгоһонһоо боложо төөриһыень эндэ тодорхойлно. **Өөрыгөө ба тойроод байһан юртэмсые буруу һарюу ойлголгоһоо зайсуулха ори ганса боломжо - үнэн бодото ухаанай юртэмсые өөртөө хүжөөлгэ болоно.**

Дүн гаргахата: нэгэ талаар Буддын һургаал ухаанай журамгүй байдал ба зоболон, нүгөө талаһаа ухаанай журамтай байдал – жаргал ба һанаан сэдхэлэй сүлөөрэлгэ хоерой хоорондо адлидхаһан (равенство) тэмдэг табидаг. Энэ гол шухала зүйл.

Борлой БОЛОТОВ оршуулба.

(Үргэлжлэлэйнэ удаадахи дугаарта).
(Agatolon.ru Дунгар энэрилтэ амидалар сайтһаа абтаба).

Понедельник, 1 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'РАССКАЗЫ СТАРОГО СПЛЕТНИКА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'АРИГ УС', 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВКУСНО', 'В ТЕМЕ', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ', '5 ИСТОРИЙ', 'КОЛДОВСКАЯ ЛЮБОВЬ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'КУРИНЫЙ ГОРОДОК', 'ЧАПЛИН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ', 'НТВ', 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙ-ЧАС', 'ПРОТОТИПЫ. МАЙОР ВИХРЬ', 'УТРО НА 5'.

Вторник, 2 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ', 'ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'РАССКАЗЫ СТАРОГО СПЛЕТНИКА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'АРИГ УС', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'В ТЕМЕ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '5 ИСТОРИЙ', 'КОЛДОВСКАЯ ЛЮБОВЬ', 'БЕЛОЕ ЗОЛОТО'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'КУРИНЫЙ ГОРОДОК', 'ЧАПЛИН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙ-ЧАС', 'ПРОТОТИПЫ. ШТИРЛИЦ', 'УТРО НА 5'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕЙ-ЧАС', 'ПРОТОТИПЫ. ШТИРЛИЦ', 'УТРО НА 5'.

Среда, 3 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ', 'СЕМЕЙНЫЙ ДЕТЕКТИВ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ПЕРРИ МЭЙСОН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЛАСТЬ ФАКТА', 'СКВОЗЬ КРОТОВУЮ НОРУ', 'БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"'.

Арадаймнай ёһо заншал

ГҮН ЕХЭ УДХАТАЙ ЁНУУГААЛНУУД

Урданай буряадуудай эртэ саһаа сахижа ябаһан заншалнууд гүнзэги удхатай байдаг. Мүнөө үе хүрэтэр ехэнхи гурим заншалнууд тэрэ шэгтээ сахигдангүй мартагданхай. Мүнөө үеын үндэр наһатай ахай абгайнарай олонхинь Совет засагай эхиндэ, бурхан шажан, урда сагай ёһо заншалнуудые хуушараа гэжэ тоолодог үедэ үндэһэн байдаг. Комсомолой залуушуул бүхы урданай ёһо заншалтай тэмсэжэ, шэнэ үеын шэнэ хүнүүд боложо ябаа ха юм даа. Тиимэһээ мүнөө үсөөхэн үлэһэн үндэр наһатай аха захатанай алтан үгын хургаал сахижа манда ехэ шухала. Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Цымжид Доржиевна абжаагай нагаса эжынь ехэ хүзэгшэ, номтой абгай байһан тула багшын мэргэжэл шэлэһэн зээ басагайа хүмүүжүүлхэ үедөө хулинсагудайнгаа нангин хургаалнуудай нюуса дамжуулжа шадаа. Мүнөө Цымжид Доржиевнагай хөөрөө дамжуулая.

Чингиз Шонхоров. "Абай Гэсэр богдо" үльгэрэй удхаар зураг.

ТҮРӨӨГҮЙ ҮХИБҮҮНДЭ ТҮМЭР ҮЛГЫ БҮ БЭЛДЭ

Нялхын түрэнэй нүүлээр гурба хоноод, үлгэдэ оруулдаг заншалтай байгаа. Буряадууд шадаа наа, үхибүүнэй эсэгийн талаһаа түрэлһөө үлгы абадаг байгаа. Хуушан үлгы үгы наань, шэные дархалуулдаг хэн. Үлгы бэдэрэлгэ гэшэ баһал үхибүүнэй түрэн хойно хэхэ ёһотой. Хэрбээ урид үлгы олоод, хубсаһа хунар бэлдэбэл, үхибүүн түрэхэһөө үбдэхэ гү, али гэмтэжэ магад, мүн богони наһатай байха гэжэ айдаг байгаа.

Минии багада болон минишье үхибүүд дүүжэн үлгэдэ унтадаг байгаа. Нэеы гэрэй уняаһаа шагтагалаад, хүүгэдэ дүүжэндүүлэн, унтуулдаг байгаа. Үлгы соо үхибүүн унтахадаа, ехэ номгон, удаан зохидоор унтадаг хэн. Модон гэртэше ороходоо, оройһоо үлгы үлгөөтэй байдаг хэн.

Мүнөө хүдөө нютагуудаар дүүжэн үлгы байдаг лэ бэшэ аа гү? гэжэ Цымжид абжаа хөөрэнэ.

НЯЛХАТАЙ АЙЛ СЭЭРТЭЙ ҺЭН

Манай буряадууд боро шэрхи байдалтай, үри хүүгэдтөөшье хайша хэрэг хандадаг байһан гэжэ зарим зон ханадаг. Тэрэнь тон буруу. Хэр угһаа хойшо нарай үхибүүдые ажаллажа, үндылгэхэ талаар сахижа, мүн лэ сээрлэхэ зүйлнүүд олон хэн.

Буряадууд нялха нарайн байһан газарта архи уудаггүй байгаа. Хүүгэдэй нэгэтэй болотор сээртэй байха. Сээртэй болгоходоо, айлай үүдэнэй

газаа тээ 3 метр хараатай газарта 3 хуһан монсогор модо табигша хэн. Эдэ модонуудаа "сам" гэжэ нэрлэдэг. "Эгээлэй хүн бү орог" гэжэ сам табиха. Нялха нарайда үбшэн бү халдаг гэхэн удхатай байжа болоо. Үендөө хүрэхэдэнь, найжа ламань ерэхэ адислаад, аршаанлаад, үхибүүнэй сээр тайлаха.

ХОЁР НАҢА НЭМЭДЭГ

Үхибүүнэй нэгэ жэл хүрэхэдэнь, хоёртой болоо гэдэг. Эхынгээ доосо байһан юһэн нарыень нэгэ наһан гэжэ тоолодог. Тиимэһээ буряадууд түрэн наһандаа нэгэ наһа нэмэжэ хэлэдэг байгаа.

МЭДЭХЭ ЁНУУГААЛНУУД ТУХАЙ ХӨӨРЭЭ

Түнхэндэ, Агадашье болон алишье аймагта баһал адлишаг заншалтай байна. Жэшэнь, нарайлаад, Түнхэндэ хадамуудтаа байхадамни, нэгэ хүршэ эхэнэр түлээ тэбэрээд орожо ерээ хэн. Гайхахадамни, хадам эжы: "Үхибүүн бү тоһорог гэхэн удхатай", гэжэ ойлгуулаа бэлэй.

Иимэ һонин, үльгэр домог мэтэ аад, гүн ехэ ухаатай ёһо заншалай хургаалтай буряад арад байнабди. Угаа уһанда хаянгүй, алтан абдар мэтэ байһан "Үнэн" хэблэлдээ бэшэжэ, хөөрөжэ, һонин хургаалнуудаараа хубаалдажа байхыетнай уринабди.

"Хадаг табилга" гэхэн ёһо заншалда нэмэжэ хэлэмээр. Жэшэнь, Агын буряадууд бурханда хадаг табяад, зула бадараахадаа, голыень бүдүүнээр нэдхэрдэг хэн. Юуб гэхэдэ, наринаар зохёогдоһон зула удаан носодог, харин бүдүүн зула түргэн дууһашаха. Тэрэ зулынгаа носожо бүхэтэрнь, хүбүүнэй тала ханаһан хэрэгэ бүтээгээд, мордодог байгаа.

Цырегма САМПИЛОВА.

Ардайн-Адагай һонинууд

ТОЙРОГТО БУРЯАД ХЭЛЭ ШУДАЛАЛГЫН КЛАССУУД НЭЭГДЭХЭ

2013 онһоо "Усть-Ордын Буряадай тойрогто буряад хэлэ хамгаалха болон хүгжөөхэ тухай" гэхэн удаан болзорой тусхай зорилготой программа бээлүүлэгдэжэ эхилбэ.

Мартын 5-да "Буряад хэлэн: мүнөөнэй байдал, шийдхэгдээгүй асуудалнууд болон хүгжэлтын арга боломжонууд" гэхэн асуудалаар "дүхэриг шэрээ" үнгэргэгдөө. Тиин хабаадагшад буряад хэлэ шудалалгын тусхай классуудые нээжэ, түрэлхи хэлэнэй багшанарай олоониитын зүблэл болон экспертнэ комисси байгуулха, мүн хуралсалай программада буряад хэлэн дээрэ хүгжөөлгын наадануудые оруулха гэхэн шийдхэбэри абаа.

БООХОНДО ҮНДЭНЭН ИНСТРУМЕНТНҮҮДЭЙ ХҮҮГЭДЭЙ ОРКЕСТР БАЙГУУЛХА

2012 ондо Боохоной хүүгэдэй искусствын хургуули миллион түхэригэй грант шүүжэ, хүгжэмэй инструментнүүдые абаха аргатай болоо хэн.

Тиин март нарада тус хургуулида хоёр фортепиано, монгол иочин, ятага, зургаан буряад чанза, түбэд лимбэ болон электрофортепиано үгтөө.

Үндэһэн инструментнүүдэй кабинетэй нээлгын үедэ хүгжэмэй инструментнүүдэй багша Виктория Ангархаева хуралсалай жэлэй эсэстэ хүүгэдэй оркестрэй концерт болохо гэжэ соносхоо.

"БАЙГАЛАЙ СЭСЭГ"

Эрхүүдэ "Байгалай сэсэг" гэхэн конкурс мүнөө жэлдэ ондоохоноор үнгэргэгдөө. Хэрбээ анхан тэрэндэ ганса буряад басагад хабаадаг байһан наа, мүнөө Усть-Ордын тойрогто ажаһуудаг олон ондоо яһанай түлөөлэгшэд хаба шадалаа туршаа. Энэ удаа татар, буряад, белорус, поляк, солонгос яһанай зон суглара.

Хүнүүд Интернетээр дуугаа үгэжэ, харагшадай һайшаалай шангай түлөө Усть-Ордын Екатерина Имышэнова болон "Байкал дулкыны" гэхэн татаар-башкирнуудай залуушуулай түбэй түлөөлэгшэ Юлия Зарипова мурисөө. Тиин Екатерина тусшанда хүртөө, харин Юлияда конкурсын илагшын титим үмдэхүүлэгдээ.

Гадна Эхирэд-Булагадай аймагай Виктория Маглаева, "Огниво" гэхэн полягуудай соёлой автономиин Алина Кудряшова, "Буряад соёлой түбэй" Елена Бадашкеева гэгшэд шангай хууринуудые эзэлээ.

Людмила ОЧИРОВА.

ЖАМБАЛДОРЖИЕВТАНАЙ БҮЛЭ “ЭХЭ ЭСЭГЫН АЛДАР” ОРДЕНООР ШАГНАГДАБА

Буряадай толгойлогшо Вячеслав Наговицын республикын түрүү хүнүүдтэ гүрэнэй шагналнуудыг барюулахдаа, хүн бүхэнийн ажал хэрэгээрэ түрэл оронойнгоо хүгжэлтэдэ горитой хубита оруулаа гэжэ тэмдэглэе.

Тиин республикын Ажаруулдбэрийн болон худалдаа наймаанай министрствын Худалдаа наймаанай, нийтэ эдээ хоолой болон нуудал байдалай хангалгануудай таһагай начальник Анна Нагаева “Үнэн сэхээр алба хэһэнэй түлөө” шалгарһанай тэмдэгээр шагнагдаа. Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентствын спортын таһагай начальник Баир Дашибальжировта “Россиин физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ” гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоо. Туберкулездо эсэргүүсэлгын республиканска диспансерэй Хурамхаанай филиалыг даагша Владимир Аранзаев Россиин габьяата врач болоо. Мүн БГСХА-

таһагай начальник Ольга Хайдурова “Россиин габьяата экономист”, харин республикын Толгойлогшын болон Правительствын захиргаанай ажаруулдбэрийн управлениин таһагай жолоошон Юрий Сухаревта “Россиин транспортын габьяата хүдэлмэрилэгшэ” гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдоо.

Тиихэдэ Улаан-Үдэдэ Монголой генеральна консул Лхамсүрэнгийн Жавзмаада Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамота барюулагдаа. “Генеральна консулой оролдолгоор хүршэ Монгол гүрэнтэй хани барисаата холбоонууд тогтонхой. Экономико болон соёлой талаар хайн харилсаатыйбди. Монголой юрэнхылэгшэ Буряадтамнай ерээ

Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын Баян Жалсанович болон Зоя Акимовна Жамбалдоржиевтанай

Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын Шагдуржап Хазагаевтай

гай кафедрин доцент Владимир Баженовтэ, ВСГУТУ-гай кафедрэ даагша Виктор Багиновада Россиин дээдэ нургуулин габьяата хүдэлмэрилэгшын нэрэ зэргэ олгогдоо. РБ-гэй Сан жасын министрствын бюджетүүд хоорондын мүнэн туһаламжын

һэн гэжэ мэдэнэт. Манайшыг түлөөлэгшэд ходо Монгол ошожо байдаг”, - гээд республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын тэмдэглэе.

Гүрэнэй шагналда хүртэгшэдэй дундаһаа Захааминай аймагай ДЮСШ-гай нур харбалгаар

хоригошо Шагдуржап Хазагаевые онсолмоор. 42 жэлэй туршада хүүгэдтэй хүдэлжэ, 200-гаад тамишадые бэлдэһэн Шагдуржап Александровичта “Эсэгэ ороной үмэнэ габьяатай байһанай түлөө” орден II шатын медаль зүүлгэгдэе. Бэлигтэй шабинарайн дунда Универсиадын хүрэл медальда, Россиин чемпионатай мүнэн медальда хүртэһэн Туяна Гончикова, уласхоорондын спортын мастер Зоригто Гончиков, мүн тиихэдэ суута Цыремпиловүүд бии юм.

“Нэгэ гэр бүлын хүүгэд булта үндэр амжалтануудыг туйлаһан байна. Нэн түрүүн Гэрэлма эгшэнь нур харбалгаар бээе хориго, 10-дахи классаа дүүргэхэдэе, спортын мастер болоһон. Буряадайнгаа, СССР-эй суглуулагдамал командануудай бүридэлдэ мүрьсэлэн. Удаань уласхоорондын классай мастер болоо, Европын чемпионат шүүгээ, дэлхэйн мурысөөндэ шангай нуури эзэлэе. Тиин бэлигтэй эгшынгээ жэшээгээр гурбан дүүнэрын нур

харбалгада ерэнэн юм. Мүнөө Бальжинима Россиин габьяата спортын мастер болонхой, Бэликто – уласхоорондын спортын мастер”, - гэжэ Шагдуржап Хазагаев омогорхон хэлэе.

Хориин аймагай Жамбалдоржиевтанай гэр бүлэ 8 хүбүү, 1 басага үндылгэжэ, ажабайдалай үргэн харгыда гаргаһанайнгаа түлөө “Эхэ эсэгийн алдар” орденор шагнагдаа. Баян Жалсанович Зоя Акимовна хоёр бүхы наһараа нутагайнгаа колхоз, совхоздо ажаллаа, хониндошыг, мал ажалдашыг хүдэлөө. Харин мүнөө фермерскэ ажаруулаа 170-аад толгой үхэр харадаг юм.

Мүнөөнэй сагта иимэ олон хүүгэдыг хүмүүжүүлэхэдэ хүндэ гү гэжэ асуухада, Баян Жалсанович иигэжэ харюусаа: “Урданай зоной үгөөр, үхибүүн гээшэ өөрын хубитай түрэдэг юм. Энэнь үнэхөөрөө тиимэ байна. Манайхид бэе бээе дүнгэлсөөд, ехшүүлэнь багануудаа харалсаад, бултадаа эбтэйгээр бүхы ажалаа хээд лэ, хүл дээрээ гарашоо”.

Зоя Акимовнагай хэлэнээр, анхан, совет үедэ олон хүүгэдыг хүмүүжүүлхэнь нэгэ заа хүнгэншыг наа, юумэн хомор байгаа. Үхибүү мансылха бүдшыг, хубсаһа хунаршыг олдохогүй. Харин мүнөө хамаг юумэн элбэг аад, хушхэрхөөр бэшэ үнэтэй. Тиимэһээ 9 үхибүүдтэй, 17 аша зээнэртэй үнэр баян Жамбалдоржиевтанай наһамжаар, залуушуул ядахын сагта забол гурбыг хүсээхэ ёһотой. Иимэ эрилтэ өөһэдынгөөшыг үхибүүдтэ табидаг юм. Даб дээрээ дүрбэн хүбүүдын гурба-гурбан үхибүүтэй болонхой, бэшэниинь эхэ эсэгийнгээ захяа баһал дүүргэхэ байха.

Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын гүрэнэй шаглануудта хүртэгшэдыг залуушуулда эрхим жэшээ харуулнат гэжэ онсолоод, бултандан жаргал, элүүр энхыг, үшөөшыг үндэр амжалтануудыг хүсөө.

Дыжит МАРХАДАЕВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

“ОТХОНЧИК” ОЛОНОЙ ЁНИРХОЛ ТАТАНА

Баир Дышеновэй “Отхончик. Первая любовь” гэнэн шэнэ фильм кинотеатруудта харуулагдажа эхилбэ. Иихэдэе одоол мэргэжэлтэ буряад киногой тогтожо байһан тухай хэлэхэдэ болоо. Суута Валерий Инкижинов, мэдээжэ режиссернууд Барас Халзанов, Александр Итыгилов болон Арья Дашиев, мультипликатор Радна Сахалтуев гэгшэдэй анханай бүтээлнүүд мүнөө үеын хүгжэлтын үндэһэ нуури боложо үгөө. Бага наһандаа зоноор дүүрэн хүдөөгэйнгөө клубай шала дээрэ нуугаад, үетэн нүхэдөөрөө Халзановай “Последний угон” гэнэн кино һонирхон хараһанаа мартадаггүйб. Удаань “Прогресс” кинотеатр соо Арья Дашиевэй “Три солнца” гараа һэн...

Шэнэдхэн байгуулгын үедэ, минии наһаада, Николай Баировай “Лабиринт” гэнэн 15 минутын богони фильмһээ бэшэ һонин кино буулгагдаагүй. Уран хайханай баримтата түс фильмын герой - уран зурашан Петр Янданов багахан хотодо хээе юумээе оложо ядаад, Москва ошоно. Горсад соохи һандархай хүмэ соо авангардистнуудай зүблэлтэ засагта эсэргүүсэлэн түрүүшын үзэсэлэн зураглаатай. Питерэй рокернуудай дуунууд эдэлэнэ. Фильмын түгэсхэлдэ гол герой дасан ерэнэ. Тээд досоонь уншалга боложо байһан аад, газарһаань суурга үлгөөтэй. Тиихэдэнь тэрэ тала руу ябашана.

Зүблэлтэ засагай һандарханай удаадахи үедэ энэ талаар нилээд оролдолго үүсхэл гаргагдаа, туршалганууд, бэдэрэлгэнүүд эхилээ. “Черные всадники” нилээд ехэ шууяа татаа һэмнай даа. Фильм дууһан буулгагдаашыггүй наа, саашанхи хүгжэлтын түлхисэ боложо үгөө. Тиин 2006 ондо “Первый нукер Чингисхана” фильм гараа. Эрдэни Жалзанов, Саян Жамбалов, Петр

Шаблин, Вячеслав Мархаев болон үндэһэн кино байгуулха зорилготой бусад хүнүүд эндэ нэгэдээ. Жэшэнь, Матвей Баданов кино буулгажа байһан бүлэгтэ КАМАЗ-аар дүүрэн эдээ хоол эльгээгээ, харин Зэдын толгойлогшо Жаргал Батуев үдэр бүхэндэ хони гаргадаг байһан юм гэжэ хэлсэдэг. Тиин энэ фильмтэй танилсалгын үедэ хүнүүд бархираа гэдэг.

Тэрэл жэлэй зун “ХуннуФильм” киностудиида Есугей Сындуев “Улан-Удэнская история” гэнэн кино буулгаа. Залуушуулай ажабайдал зураглаһан энэ бүтээл буряад кинематографиин түүхэдэ хүлһөөр барюулаха үнэмшэлгэтэй түрүүшын фильм болоно. Харин Эрдэни Жалзановай “Эхо” болон “Выходной” фильмүүд үргэн экранда гараагүй. 2008 ондо Баир Дышеновэй “Улыбка Будды” гэнэн түрүүшын бүтээл гаража, хэдэн кинофестивальда, тэрэ тоодо Берлиндэ тэмдэглэгдээ.

Буряадай кинематографистнууд жэлһээ жэлдэ бэлигээ мулиһөөр, 2009 ондо Хотын

һайндэрэй үедэ “Буряад кинематографиин алтан лентэ” гэнэн хэмжээн түрүүшынхыгээ эмхидхэгдээ юм. Тиин буряад киногой долоон хоногой үргэлжэдэ үнгэрһэн зуун жэлэй буряад кинонууд дурадхагдаа: “Горький можжевельник”, “Пора таежного подснежника”, “Золотой дом”...

Удаань шэнэ фильмүүд һубариһаар һубаряа даа. 2010 ондо “Чайник” гэнэн түрүүшын буряад комеди гаража, гол геройнуудын – Алик, Иван, Штырь болон Слава – бүхы Байгалай региондо сууржаа. “Чайник-2”, “На Байкал”, “На Байкал-2”, “Решала” болон “Буузы”. Хүн зон эдэ кинонуудта олоор ябаа хадань, мүнгэ олохо талаар амжалта туйлагдаа гээшэ. 2011 ондо Дышеновэй “Наказ матери” гэнэн хоёрдохи бүтээлын Канни хотодо дэлхэйн киногой форумой программада оруулагдаа, харин “Гэсэр” киностудийн “Буряткино” гэжэ нэрлэгдээ.

Даб дээрээ Улаан-Үдэдэ нэгэ доро хэдэн фильм буулгагдажа байна. Юундэ энэ һалбари иимэ эршэтэй хүгжэлтэ абааб? Нэгэдэхээр, оньһон технологи хүсэтэй болоо. Цифровой технологидо шэлжэн оролго кинематографой харгыг үргэдхөө. Мүн олон танхимтай кинотеатрууд нээгдээ. Видеофильмүүд дээрэ үндыһэн харагшадшыг, мэргэжэлтэ кинематографистнуудшыг олошороо.

Баир Дышенов тэдэнэй нэгэн болоно. Берлин болон Каннин фестивальнуудта хабадаһаниинь энээнине гэршэлнэ. “От-

хончигой” эсэгыг наадаһан Эрхүүгэй актер Сергей Снарский, илангаяа Дышеновэй фильмдэ хабаадаһаа нэгэшыг маргаагүйб гэжэ онсолоо юм. “Отхончик. Первая любовь” фильм соо дутуу дунданууд бишыг наа, һайн талануудын тон олон гэжэ тэмдэглэмээр. Бүхыдөө гоёл кино болоо. Сергей Тучков наһамжаараа хубаалдаһаада: “Кино хараһанайнгаа һүүлдэ буряаднуудта ямар дуратай гээшэбиб гэжэ наһааб”, - гэжэ онсолоо. Республикынай Толгойлогшын наһанай нүхэр Нина Наговицына Баир Дышеновтэ баһал дулаахан үгэнүүдыг хэлэе. Бишыг баяртай, сэдхэл хананги гаража ошооб.

Александр МАХАЧКЕЕВ.

2013 он - Оршон тойронхи байгаалие хамгаалгын Россиин жэл

БАЙГААЛИ - АЖАМИДАРЛАЙМНАЙ ҮНДЭНЭН, ТОН ЕХЭ БАЯЛИГНАЙ

2013 он - Росси дотор Оршон тойронхи байгаали хамгаалгын жэл гэжэ Россиин Президент Владимир Путин тодорхойлоо.

Байгаали хамгаалгын ажаябуулгада Агын Бурядай тойрогто табигдадаг гэбэл алдуугүй. Агын талын дэбисхэр дээрэ хоёр үндэһэтэдэй паркнууд болон аяар 100 гаран байгаалиин дурасхаалта нуури газарнууд тодорюулагдаһан. Энэнь хадаа географин эрдэмэй кандидат, экологи болон аюулгүй ариг сэбэр байдалай эрдэмэй уласхоорондын академиин бүрин эрхэтэ гэшүүн, Ага нютагай хүндэтэ эрхэтэн Владимир Гаврилович Стрельниковэй сэгнэшэгүй аша габьяа болоно.

Владимир Стрельников Шэтын областиин Оловянный аймагта түрөөд, багшын дээдэ институтай нүүлээр Агын багшанарай училищида багшалжа эхилһэн. 40 гаран жэлэй туршада Агын тойрогой байгаали хамгаалгын, шэнжэлгын ажал эрхилжэ, байгаалиин музей байгуулаа. Үнэн зүрхэнһөө Агын талада шүтэһэн Владимир Стрельниковтэй уулзажа, хөөрөлдэһэн байна.

- Владимир Гаврилович! Агын тойрогто байгаали хамгаалха талаар ехэ хони заншалта үйлэ хэрэгүүд эмхидхэгдэдэг. Эдэ найхан заншалнуудтай олондо жэшээ боломор хаш...

- Үнэхөөрөөшье, экологи хамгаалгын талаар ехэ ажал ябуулагданхай. Энэ хадаа бодото дээрэ олон жэлэй ойлгууламжын ажалай дүн гэшээ. Мүнөө Агада залуу гэр бүлэнэрэй найхан заншал бии. Нялха үхибүү түрэнэн гэртэһин тэрэл жэлэй июниин 1-дэ заабол нарһан модо таридог. Гурбан жэлэй туршада бүрин аллея бии болоо. Ганса нёдондо гурба мянган нарһаханууд таригдаад, 91 процентнэ газарта тааража, үндэһөөрөө абтагдаа. Юундэ тиигэнэб гэхэдэ, нарһан гэшээ элһэтэй газарта ургадаг. Шэбхэ, юрэ газарта бэшэ, аяар 2 метр газар малтаад, элһэ тэрээн соогоо хэжэ тарихада, үндэһениин барисалдана. Иимэ арга шэнжэлэн элирүүлэб. Ага тосхоной баруун хойно оршодог "Западный" гэхэн кварталда нэгэшье модогүй тала юм. Тэндэ мүнөө 838 нарһахадууд таригдаад, булта ургажа байна. Тиигэжэ Агада модо тариха, сэсэгтэ талмайнуудые ургуулха заншалтай болообди. Дуулаа ёһотойг, 2010 ондо Агамнай эгээл эрхим болбосон түхэлтэй Россиин багахан хотонууд соо гурбадахуури нуури эзэлэе бэлэй. Аяар 6 миллион түхэрэй шан абаа һэн. Долоон хоногой пятница бүхэндэ ариг сэбэрэй габшагай үдэр соносогдонхой. Энэ үдэр бүхэ эмхи зургаанууд, үхибүүд, нурагшад булта даалгагдаһан талмайнуудаа арилгадаг. Мүн харгы зубшан ба Ага голой эрьээр талмай бултыень сэбэрлэдэг. Ургажа ябаһан эдиршүүлдэ байгаали хамгаалгын, хизаар ороноо шэнжэлгын ажал ябуулжа, Эхэ орон, нангин найхан тоонто нютагтань дурлал, нимгэн хандаса хүмүүжүүлхэ шухала ха юм. Теэд энэ хадаа түрэнэн нютагайнь ариг сэбэр байдалһаа эхитэй бшуу.

- Оршон тойронхи байгаали хамгаалгын хэрэгтэ элдэб хаалта, хандаргалтанууд тохёолдоол ёһотой?

- Зүб даа, мүнөөдэрэй

байдал олон жэлэй туршалга, оролдосотой ажалай дүн гэшээ. Байгаалиин хуули хандаргаһан ябадалнууд байгаали ашаглалгада ходел ушардаг. Жэл бүри хүнэй ажаһуудалай хүгжэхэ бүри тэдэ гүнзэги, улам эршэдэдэг. Энэ хадаа шэнэ газар, талмай нэрэ нураггүй хахалалга. Хара газар үндэһэтэй үргэн нэмжһэн тала бултыень хахалхархихадань, газарай хүрһэн хандарһан, элһэтэ шуурган тохёолдодог. Олон түмэн тоотой хонид Агын талаар бэлшэжэ, дүүрэн шүүр бии болошоно. Шүүртэй тэмсэжэ, хүдөө ажахынхид самолёдоор хоро сасаа. Тэрээнһэнь бүхы шубуу шонхор, амитад, ургамал хосороод, гансал шүүр гурба метр ута үндэһэтэй бүхэ ургамал хадаа, ямаршыё хорондо диилдэнэгүй, мүнөөшье болотороо ургана. Халхитай жэбэртэй (ветровая эрозия) тэмсэхэ гэжэ 300 метр болоод лэ ой модон отологдоод, тэрэ шэгтэ хаягдаа. Ой модон хадаа урдажа байһан гол горхонуудай уһа хамгаалдаг гэшээ. Тиигэжэ ой модон отологдоод, түймэртэ шатаад, багахан горхонууд булта хаташана. Мүн тиихэдэ ашагта малтамалнуудые малтажа абаһан хүхэн карьернууд баһал ехэ хоро үзүүлнэ. Ганса Агын талада 20 гаран уурхайнууд ашаглагдадаг байгаа. Жэшэнь, Орловск тосхоной ГОК, Урейн шулуута нүүрһэнэй уурхай ба бусад. Баруун Шэбьезэй вольфрам ашагладаг уурхайһаа мышьяк, ртуть, фосфор мүнөөшье болотороо гаража, хорото үйлэеэ хэдэг. Тэндэ дүтэһэн хонинэй бусад мутант-хурьганууд түрэнэ (энэ хэлэгшээ гэршэлэн, В.Г. намда мутант-хурьганай дүрбэхэн бэшэ, үшөө олон тагалсагуудтай дүрсэ харуулаа. - авт.).

Мүнөө сагта элдэб ядерна бодосуудһаа хүн зон хосоржо болохогүй. Жэшэнь, Шерловэ хада гэхэн тосхоной дэргэдэ туулга ашаглагдадаг байгаад, уурхайнь хаягдаа. Тэндэнь мышьяк гаража, халхитай үлээхэдэ, тосхон руу хорон нэбтэржэ, ехэ олон зон үбдэдэг байгаа. Арад зон энээндэ ханаата болон тэмсэжэ, тэрэ хандарһан газарай үрэхэлтэ хүрһэнэй хуушан түхэл хэргээгдээ. Мүнөө сагта бага үйлэдбэри

эрхилхэ эмхинүүд экологиин паспорт данса бэлдэхэ уялгатай болоһониинь ехэ хайн.

- Гэбэшье гүрэн засагта ашагта малтамалнуудые ашаглажа, зөөри хэхэ ажал баһал шухала гэшээ ааб даа. Теэд манай буряад арадай ажаһуудаг газарнууд өөрын түүхэтэ домогуудтай. Ехэнхи ушарта тэдэ домогуудта үнэншэхөөр байдаг ха юм. Тэрэ газарнуудта онсо анхарал табигдадаг гэшээ гү?

- Буддын шажанай номлоор унтажа байһан газарай хүрһэ нэрюулжэ болохогүй гэдэг. Тиимэһээ хэр угһаа хойшо буряад зон газарай хүрһэ малтажа байгаагүй. Буряад зоной заншалта ёһо гурим тоожо абаһан ушарнууд түүхэдэ эли. Жэшэнь, 1900-гаад ондо түмэр харгы баригдахада, түсэбөөрөө Шэтэһээ Ага тосхон руу гараха байгаад, буряаднуудай шүтэдэг газарһаа холуур тойрожо, Бурядай дабаа үгсэжэ, Могойто руу эрьюулэн табигдаһан байна. Үшөө нэгэ жэшээ. 1996 ондо "Алхана" гэхэн үндэһэтэнэй парк байгуулхандаа, Дэбэгтын уурхайн ажаябуулга тогтоогдоһон юм. Алтан угаагдахандаа, химиин ехэ холисо-реагент нэмэгдэдэг болонхой. Теэд гэнтэ тэрэ дамбань тэһэршэбэл, бүхы хорото бодосууд Элеэ гол руу орошохо. Тиихэдэнь бүхы амиды юмэн хосорхо болоно. Мүн оршон тойронхи нууринуудай ажаһуугшад тэрэл голһоо уһална ха юм. Арад зон нэгэдэжэ, эршэм тэмсэжэ, энэ уурхайн ажал болуулаад байна. Мүнөө эдэ газарнууд "Алхана" үндэһэн паркын аршалан хамгаалгдаха дэбисхэртэ оронхой.

«Хаан Уула» гэхэн 917 метр үндэртэй хада Могойтын аймагай Сагаан Уула нютагта дүтэшэг оршодог. Энэ хада гурбан миллиард жэл соо байна. Тойрогой аһан урданай ашагта малтамал гээд тоологдодог. Мүн тэрэниие атаман Семеновой хада гэдэг. Би тэрэ газараар Граждан дайнай үеын түмэр консервын баанхануудые олооб. Тэдэнэр мүнөөшье болотороо бии (энэ хада хаанта засагай анхарал татаһан юм. Шэнжэлэл хэхээ ерэнэн геологууд булта шахуу ямаршыёб үбшэнһөө хосорһон юм, гэжэ нютагай үбгэд хэлэдэг һэн. - авт.).

Үндэһэн арадһаа асуужа, газар уһанай эзэдһээ гуилта зүбшэл эрижэ, энэ хэрэг байгаалида хоро хэхын түлөө бэшэ, арад зоной ажаһуудалда хайн нүлөөтэй хэрэг гэшээ гэжэ ойлгуулха шухала.

Сэхьень хэлэхэдэ, буддын шажанай үзэл хургаал болон арад зоной сэдхэлээ мэдэржэ, үнэншэһэн түүхэтэ домогуудай ашаар байгаали хамгаалгын хэрэг ехэ урагшатай ябадаг. Манай тойрогто нютаг бүхэндэ, нангин газар уһанай дэргэдэ обоо, гороо субарганууд бод-

хоогдонхой. Тэндэхи газар уһа бузарлажа, байгаали хандаргажа болохогүй гэжэ үндэһэн арад ехэ этигэнги байдаг. Энэнь тон хайн нүлөөтэй бшуу. Байгаали хамгаалгын хэрэгтэ хорилто, заншалта хургаалнууд ехэ тухатай.

Бидэ оюутадтаяа Алхана уулын дэргэһээ хэдэн машина нобшо, архиин шэлнүүдые гаргажа хаяабди. Хэдэн жэлэй туршада тэмсэл, ойлгууламжын, ариг сэбэр байдал зохихо хүмүүжүүлэй ажал ябуулһанай үрэ дүн - мүнөө Алханада архи уужа болохогүй, архи наймаандашыё табигдахаа болонхой.

- Танай эгээл хүсэһэн, тэгүүлһэн ханалтай юун гэшээб?

- Би Буряад орондо сэдхэлээрээ энхэрэн хандадагби. Илангаяа Бурядай гүрэнэй университетэй багшанарта, эрдэмтэдтэ ехэ баярые хүргэнэб. Минии шэнжэлгын, байгаали хамгаалгын хэрэгтэ тэдэнэр ехэ хамһалсадаг. Тон ехэ ханал зорилготойо хубаалдаһуу. Би Онон голой эрьедэ Дээдэ-Онгостойн этнографическа музейдэ адли тосхон бодхоохо хүсэлтэйб. Байгалһаа эхилээд аяншалгын зам нээжэ, Алханада мүргөөд, Онон голой шадархи Чингис хаанай мүндэлһэн газар Дэлюн Болдог хүрөөд, саашаа Монгол, Хитад руу аяншалхаар арга бии ха юм.

- Владимир Гаврилович! Манай Буряад ороной уншагшадта юун гэжэ хэлэхэ байһанта?

- Сэхьень хэлэхэдэ, дэлхэй дээрэ эгээл түрүүн заповеднэ газарнууд Монголдо аяар холын 13-дахи зуун жэлдэ байгуулагдаһан. Харин 1884 ондо Америкэдэ Эстониин үндэһэн парк эгээл түрүүн байгуулагдаа гэжэ түүхэдэ эли. Монголшууд хэдэн зуун жэлэй саана оршон тойронхи байгаалияа ариг сэбэр байдалда сахихые оролдодог байгаа. Бидэ Азиин газарай тэгэндэ шахуу ажаһуужа, уг унгараа байгаали хамгаалгыё бүхы сэдхэлээрээ мэдэржэ, сахижа байһан арад гэшээбди.

Дэлхэйн алишыё буланда экологи, байгаали хандаргаһан ушарнууд ходел дайралдадаг. Тэрээн тухай арад зондо мэдүүлжэл, дуулгажа, тэмсэжэл байха хэрэгтэй. Байгаали хадаа манай ажимидаралай үндэһэн гэшээ. Арад зондо баяр асардаг тон ехэ баялиг ха юм. Алишыё газарта, өөрынгөө нютагта гу, али хүршэ тала дайдадашыё, холо хилын саанашыё байбал, булта байгаалияа шинии, минии гэжэ хубаангүй, хамгаалан аршалжа ажаһууял даа.

Цырегма САМПИЛОВА хөөрөлдэбэ. В. СТРЕЛЬНИКОВЭЙ хубийн архивһаа фото-зураг абтаба.

Буряадай гүрэнэй Университедэй Үндэһэтэнэй хүмүүнлиг ухаанай дээдэ хүргуулин түлөөлэгшэд – директор Б.Б.Зандараев, буряад уран зохиолой тэнхимэй эрхилэгшэ (кафедрые даагша) Л.Ц. Халхарова, буряад хэлэнэй тэнхимэй багша В.Д. Патаева, Сибириин үндэһэн арадуудай хэлэнүүдэй тэнхимэй эрхилэгшэ Е.Ф. Афанасьева гэгшэд хая Монгол Улас ошоод ерэбэ. Манай корреспондент Лариса Халхарова багшатай золгожо, Монгол гүрэнөөр ябаһан тухай хөөрэһыень бэшэжэ абанан байна.

— Лариса Цымжитовна, ямар зорилготой Монгол орон ошоод ерээбта?

— 2013 оной мартын 10-һаа 17 болотор манай Буряадай гүрэнэй университетэдэй Үндэһэтэнэй хүмүүнлиг дээдэ хүргуулин багшанар Монгол гүрэнөөр, Улаанбаатар, Чойбалсан, Үндэрхан хотонуудаар ябажа, манай университетдэй танилсуулга хэжэ ерээбди. Апрельин 12-14 болотор Улаанбаатар хотодо дээдэ сургуулинуудай уласхоорондын ехэ яармаг үнгэргэгдэхэ юм. Тэрэ үедэ ябуулагдаха тусхайта хэмжээ ябуулануудые бэлдэхлэгийн асуудалаар, хайшан гэжэ ажал хайн урагшатай ябуулхын хуури (платформ) бэлдэхэ асуудалаар ошоһон байнабди. Монголой университетүүдхэ гадна хорёод гаран хари гүрэнүүдэй университетүүд тэрэ яармагта хабаадахаар хараалдана. Буряадай гүрэнэй университет тэндэ эгээн түрүүшынхиез хабаадаха юм. Буряадай университетдхэ хамтаараа зуун хорёод хүн ошохо. Гушаад багшанар – һалбаринуудай эрхилэгшэд (деканууд), ерээд окутад. Эгээн бэрхэ һурагшад, университетдээ нийтын ажал урагшатай ябуулагдаш болон «Байгалай долгинууд» гэхэн окутадай дуу, хүгжэмэй, хатарай бүлгэмэй гэшүүд. Тэдэнэр хадаа Монгол гүрэнэй түб хото Улаанбаатарта оршодог Россиин гүрэнэй соёлой ба эрдэмэй байшанда (РЦНК) ехэ концерт наада табиха, өөһэдынгөө шадабари харуулха, Буряадайнгаа соёл бэлигтэй монголой олонийтые танилсуулха юм. Тийхэдэ үшөө нэгэ гол зорилгомнай хадаа — Монгол гүрэнэй залуушуулые Буряадай гүрэнэй университетдэ һурахаа ерэхыень урижа, өөрнөгөө университетдэй танилсуулжа, хөөрэхэ, һонирхуулха гэхэн шухала зорилго болоо. Холо хариин суута университетүүдээр мурсысэхэн хүнгэн бэшэ, тиймэһээ бидэнэр энэ яармагта бүхы байһан хүсэ, арга шадабарияа табижа, ондоо гүрэнүүдэй университетүүдхэ нэгэтэшые дутуугүй, хайн талаяа дээшэн үргэжэ, харуулжа, хөөрөжэ, олоние һонирхуулжа, эрхим ажал ябуулха ёһотойбди. Тиймэһээ тэрэ ехэ ажал ябуулхын бэлдэхлэгдэ эгээн шухала һанаан табигдаа. Мүнөө сагта ямаршые ажаябуулгада реклама ехэ нүлөө оруулаа гэжэ хүн бүхэн мэдэнэ. Монгол гүрэнэй телевидени, радио болон сонинуудта манай университет тухай олон һонирхолтой мэдээлнүүд гараха ёһотой. Монголой залуушуултай, олонийтэтэй уулзалганууд дээрн шатада үнэргэгдэхэ ёһотой.

— Ямар тусхайта хэмжээ ябуулганууд үнгэрһэн байнаб?

— Энэ долоон хоног соо «унаһан малгайгаа бодхоохо сүлөөгүй» хүдэлөөбди гэбэл, буруу бэшэ. Түрүүшын үдэрнүүдтэ Монгол уласай түрүү университетүүдэй нэгэн болохо агууехэ Чингисханай нэрэмжэтэ «Их засаг» гэжэ хубийн университет ошообди. Ням-Осор ректордэй, олон багшанартай уулзаһан, танилсаһан байнабди. Эндэ һуралсалай, эрдэм

шэнжэлэлгын талаар хоорондын харилсаатай хүдэлхэ; окутадаараа андалдалга, эрдэм шэнжэлэлгэ гэжэ мэтэ талаар хэлсэн баталагдаа. «Их засаг» хадаа гансал дээдэ хүргуули бэшэ, һуралсалай аргагүй ехэ ниигэм (комплекс) болоно. Үхибүүдэй сэсэрлиг, эхин шатын хүргуули, дунда хүргуули, университет, академи. Энэ университет Америкийн ба Великобританиин суута хүргуулинуудтай холбоо харилсаатай хүдэлдэг. Англи хэлэн эндэ сэсэрлигхээ эжилээд заагдана. «Их засаг» ниигэм өөрын «Роял-ТВ» гэжэ телевиденитэй, бүгэдэ монгол гүрэнөөр харуулдаг юм. Энэ телевиденидэ хахад часай туршада интервью үгэһэн, университет, институт тухай хөөрһэн байнабди. Апрель соо үнгэргэгдэхэ Буряадай гүрэнэй университетдэй Соёлой үдэрнүүд тухай «Роял-ТВ» баһал хөөрэхэ гэжэ хэлсэтэйбди.

Тэрэ университетдхэ гадна ШУТИС (Шэнжэлэл ухаанай технологиин их сургуули) ниигэмдэй тэнхимүүдэй багшанартай золгоһон байнабди. Эндэ баһал харилсаатай хүдэлхэ тухай хэлсэн болоо. Монголой болбосоролой ехэ хүргуулин (МУБИС) ректор Жадамба, монгол судлалай дээдэ хүргуулин захирал (директор) Онорбаян, ород - хари хэлэнүүдэй хүргуулин багшанар Эрдэнэмаам, Цогзолма, Нямжав, Цэдэнжаб гэгшэдтэй уулзалга болоо. Ород хэлэнэй багшанар Эрдэнэмаам Нямжав хоёрто Буряад Республикын толгойлогшо В. Наговицынай зүгһөө хүндэлэлэй тэмдэг барюулаабди. Энэ хадаа ород хэлэ заажа, ород гүрэнэтэй холбоо харилсаа бэхжүүлһэн аша габыяа тэмдэглэһэн Хүндэлэлэй грамота болоно.

«Монгол ньюс» гэжэ бүгэдэ монголой телевидениин агентствэдэ хэблэлэй бага хуралда (пресс-конференци) хабаадажа, ТВ, радио, элдэб сонинуудтай сэтгүүлшэдтэ БГУ тухайгаа хөөрөөбди.

Бэшэ үдэрнүүдтэ манай түсэбтэ Монголой Дорнод, Хэнтэй аймагуудаар ябажа, тус ажалаа хээ ёһотой байгаабди. Эдэ аймагуудта олон буряад сомонууд бии. Бидэ эдэ нутагуудаар манай нүхэд, монголой буряад эрдэмтэдтэй аялалда ябаа һэмди. Мартын арбан гурбанда Дорнод аймагай Чойбалсан хото самолёдоор ошообди. Дорнодой университетдэй ректор Одмандахтай, багшанартай, окутадтай ехэ һонин хөөрэлдөөн болоо. Аймагай захиргаанай дарганар, хүргуулин директорнууд, аймагай һуралсал болбосоролой хорооной даагшад бидэ бүгэдэниие ехэ дулаанаар угтан абанан байна. Тэдэниие нэрлэбэл, Алтанцэцэг, Дулмасүрэн, Батболд, Ганбаатар г.м. Аймагай түб Чойбалсан хотын 8-дахи хүргуулин ород хэлэнэй багшанар манай ажалаар ехэ һонирхоо, ород хэлэнэй багшын мэргэжэл

дээшлүүлхын талаар хөөрэлдэһэн байнабди. Монгол гүрэндэ ород хэлэндэ анхарал ехэ табигдахаа болиной гэжэ мэдээжэ. Ород хэлэн оройдоол долоодохи, юһэдэхи классуудта үзэгдэнэ. Илангаяа ород хэлэнэй багшанаршые, юрын зон ород хэлэ дахин нэргээжэ, мүнөө сагта дунда хүргуулинуудта сагынь ехэ болгохо тухай һаналаа мэдүүлһэн байна. Энэ жэлэй февраль һарада Чойбалсан хотодо политехник колледжын ород хэлэнэй багша Ольга Шабанова «Клуб любителей русского языка» «Матрёшка» гэжэ бүлгэм зохион байгуулаһан байна. Энэ багшын габыяагаар ород хэлэ дэлгэрүүлхын ажал Чойбалсан хотодо ябуулагдаһа. Манай делегаци энэ клубай гэшүүдтэй уулзалгада хабаадаа. Чойбалсан хотын 8-дахи гимназида ород ба хари хэлэнүүдэй багшанартай уулзалга хээбди. Чойбалсан хотын 24 хүргуулин 11 ангиин 500-600 үхибүүдтэй уулзаһан байнабди. һаядаа дунда хүргуули дүүргэжэ, һананайнгаа мэргэжэл абахаа шэлэжэ байһан залуушуулые Буряадай университетдэй танилсуулхамнай шухала байгаа. Монголой олон залуушуул мүнөө холын хари гүрэнүүдэй хажуугаар Хитад, Япон, Солонгос ошожо һурадаг болонхой. Гэбэшье манай университетдээр яһала олон үхибүүд һонирхоо, саашадаа наашаа һурахаа ерэхэ гэжэ найданабди. Дорнодой университетдэй манай Үндэһэтэнэй хүмүүнлиг дээдэ хүргуули саашадаа холбоо харилсаатайгаар хүдэлхын түлөө хэлсээ баталаа.

Мартын 15-да Чойбалсанһаа автобусоор Хэнтэй аймагай түб Үндэрхан хото ошообди. Тэндэ хоноод, үглөөдэрын аймагай захирагантай уулзалга хээбди. Аймагай даргын орлогшо Болд, соёл болбосоролой мэргэжэлтэд Ганболд, Оюунбат, Эрдэнэжаргал, Байгалмаа гэгшэд Цэцэн хаанай музей харуулаһан байна. «Тэмүүжин согсолбор» гэжэ дунда хүргуулинуудай комплексдо үхибүүдтэй уулзалга болоо. Эндэ ород, англи хэлэнэй багшанар сугларжа, ород хэлэ үзэдэг үхибүүд ород, буряад хэлэн дээрэ концерт наада харуулаа.

Манай делегациин ажалда Монголой буряадууд эгээн ехээр туһа хүргэһэн, дэмжэһэн байна. Ерээд онуудһаа эжилээд буряад соёлоо нэргээжэ, хүгжөөхын жаса бии болоһон гэжэ олондо мэдээжэ. Тэрэнэй дарга С.Билэгсайхан манай делегациин ажалда ехэ туһа хүргөө. Тэрэнэй хүсөөр, хайн һанаагаар ажалнай урагшатай ябаа гэбэл, буруу бэшэ. Улаанбаатарта түрүүшын үдэр Буряад судлал академитэй, буряад залуушуулай «Амин тоонто» гэхэн бүлгэмэй гэшүүдтэй Уламжалын академин байшан соо уулзалга хээбди. Тийхэдэ монголой буряад залуушуул түрэл хэлэндэ бэрхэшье һаа, литературна хэлэнэй дүримдэ һураха һанаатайгаа мэдүүлһэн байна. Монголдо ерэжэ, буряад хэлэнэй хэшээлнүүдые үнгэрэхыемнай дурадхаа.

Манай ажалда туһалһан Монголой буряадуудай соёл хүгжэлтын жасын президент, монгол-буряадай найрамдалай бүлгэмэй тэргүүн, Буряадай гүрэнэй университетдэй Монголой түлөөлэгшэ С.Билэгсайханда, Буряад судлал академиин эрдэм-

Манай нүхэр Е.Ф.Афанасьева хамниган хэлэнэй багша, тиймэһээ Монголдо ажаһуудаг хамнигадаар ехэ һонирхоһон байна.

— Хэдэн үдэрэй хугасаа соо ехэ олон газраар ябаат, олон уулзалга, холбоо харилсаанай хэлсээ баталһан байнаб. Хайшан гэжэ ажаябуулгаа түсэблөөд, нимэ үрэ дүнтэй хүдэлөөбта?

— Манай делегациин ажалда Монголой буряадууд эгээн ехээр туһа хүргэһэн, дэмжэһэн байна. Ерээд онуудһаа эжилээд буряад соёлоо нэргээжэ, хүгжөөхын жаса бии болоһон гэжэ олондо мэдээжэ. Тэрэнэй дарга С.Билэгсайхан манай делегациин ажалда ехэ туһа хүргөө. Тэрэнэй хүсөөр, хайн һанаагаар ажалнай урагшатай ябаа гэбэл, буруу бэшэ. Улаанбаатарта түрүүшын үдэр Буряад судлал академитэй, буряад залуушуулай «Амин тоонто» гэхэн бүлгэмэй гэшүүдтэй Уламжалын академиин байшан соо уулзалга хээбди. Тийхэдэ монголой буряад залуушуул түрэл хэлэндэ бэрхэшье һаа, литературна хэлэнэй дүримдэ һураха һанаатайгаа мэдүүлһэн байна. Монголдо ерэжэ, буряад хэлэнэй хэшээлнүүдые үнгэрэхыемнай дурадхаа.

Манай ажалда туһалһан Монголой буряадуудай соёл хүгжэлтын жасын президент, монгол-буряадай найрамдалай бүлгэмэй тэргүүн, Буряадай гүрэнэй университетдэй Монголой түлөөлэгшэ С.Билэгсайханда, Буряад судлал академиин эрдэм-

тэд М.Одмандахта, Б.Чинзоригто, А.Самбууда, Л.Оюунцэцэгтэ, Д.Цэдэнжавта, монголой эдэбхитэй буряад залуушуул Д.Дагбасүрэн, О.Эрдэнэтуяа, Б. Доржопүрэв олон бүхы манай нүхэдтэ үнэн зүрхэнэй һайниие хүргэнэбди. Түсэблэһэн ажалаа эдэ үдэрнүүд соо ехэ хайн ябуулаабди. Манай Буряадай гүрэнэй университетдэй Соёлой үдэрнүүд Монгол гүрэндэ түрүүшынхиез энэ жэлэй апрелин 12-һоо 14 болотор үнгэргэгдэхэ, тэрэ ажалда манай делегациин бэлдэхлэгийн ажал ехээн нүлөө үзүүлэ гэжэ найдаад, монголой залуушуул манай университет ерэжэ һураг гэжэ хүсэе.

— хайн даа, Лариса Цымжитовна, ехэ һонирхолтой мэдээсэл асарбат.

Авторһаа. Буряадай гүрэнэй университетдэй буряад уран зохиолой тэнхимэй эрхилэгшэ Л.Ц.Халхарова, буряад хэлэнэй тэнхимэй багша В.Д.Патаева хоёр Монгол уласай буряадуудай хэлэ, соёл, уран зохиол шэнжэлдэг. Монголой Буряад судлалын академиин эрдэмтэдтэй хамтаржа, хэдэн удаа эрдэмтэ экспедици аялалда хабаадаһан байна. Эдэ багшанар олон жэлэй туршада Монголдоо мэдээжэ эрдэмтэд, мэргэжэлтэд болон олон хэмжээ холбоо эрхилэгшэдтэй суг хамта харилсаатай хүдэлжэ, хоёр гүрэнэй хоорондо эб найрамдалай утаһа татаһан юм гэхэдэ, буруу бэшэ.

Баира БАЛЬБУРОВА.

Суббота, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 6th. Columns include time slots and program titles like 'ПЯТЬ ВЕЧЕРОВ', 'ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!', etc.

«РОССИЯ»

Small table with TV schedule for the 'РОССИЯ' channel on Saturday, 6th.

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 6th, continuing from the previous table.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for the 'КУЛЬТУРА' section on Saturday, 6th.

Table with TV schedule for the 'АРИГ УС' section on Saturday, 6th.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for the 'ТИВИКОМ' section on Saturday, 6th.

Table with TV schedule for the 'АРИГ УС' section on Saturday, 6th, continuing from the previous table.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV schedule for the 'СТС «БАЙКАЛ»' section on Saturday, 6th.

Table with TV schedule for the 'НТВ' section on Saturday, 6th.

НТВ

Table with TV schedule for the 'НТВ' section on Saturday, 6th.

5 КАНАЛ

Table with TV schedule for the '5 КАНАЛ' section on Saturday, 6th.

Воскресенье, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 7th.

«РОССИЯ»

Table with TV schedule for the '«РОССИЯ»' channel on Sunday, 7th.

«РОССИЯ»

Table with TV schedule for the '«РОССИЯ»' channel on Sunday, 7th, continuing from the previous table.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for the 'КУЛЬТУРА' section on Sunday, 7th.

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 7th, continuing from the previous table.

АРИГ УС

Table with TV schedule for the 'АРИГ УС' section on Sunday, 7th.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for the 'ТИВИКОМ' section on Sunday, 7th.

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 7th, continuing from the previous table.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV schedule for the 'СТС «БАЙКАЛ»' section on Sunday, 7th.

НТВ

Table with TV schedule for the 'НТВ' section on Sunday, 7th.

5 КАНАЛ

Table with TV schedule for the '5 КАНАЛ' section on Sunday, 7th.

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 7th, continuing from the previous table.

Россиян арадай артистка Найдан Гендуновагай 100 жэлэй ойдо зорюулнаб!

НАЙДАН ГЕНДУНОВА

- List of 10 items related to the artist Naidan Gendunova, including her name, titles, and dates. Item 1: Ашабагад яһанай гарбалтай Аяар холын түүхэтэй, Баян Жарганта нютагтай «Буянта уула» обоотой. Item 2: Баян Жарганта нютагтаа Балшар багаһаа эхилжэ, Хони, мал харюулжа, Харгы замаа эхилээ юм. Item 3: Арбаад гаран наһатайдаа Айл түрэлэйнгөө зууршалгаар Тамчин хургуули эльгээгдэжэ, Тэрэнээ эрхимээр дүүргэбэ. Item 4: Буряадай соёлой техникумдэ Бүлэг бэлигтэй залуушуул Эрдэмдэ хүгжэмэй нуража, Эдир залуугаараа эрмэлзээ. Item 5: Буряадай театрай нээгдэхэдэ, Бүлэг бэлигтэй оюутад Театрай труппада абтажа, Талаан бэлигээ харуулаа. Item 6: Декадада Буряадай искусствын Дайнай урда хабаадаа, Ниислэл хотын театрнуудта Нютагаа ехээр магтуулаа. Item 7: «Баяр» гэжэ зүжэгтэ Баярай ташалгаар угтуулаа, «Габьяата Россиян артистка» нэрэ Гүрэн түрэ баталаа. Item 8: Үндэр Кремлин ордондо Үндэр түрэлтэ ноёдуудта Угтажа хүндэтэй абхуулаа, Уран бэлигээ харуулаа. Item 9: Буряадай театрай тайзан дээрэ Бэрхэ рольнууды гүйсэдхөө, Ород, буряад зонуудтаа Альга ташалгаар угтагдаа. Item 10: «Будамшуу» гэжэ зүжэгтэ Бэрхээр наадажа гайхуулаа.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Ремонт мебели на дому. Тел.: 621-351.

Үнэгэрхэн зуун жэлэй агшан зуур

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай хаа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын хонорто дурадхыт гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаял.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

Бальжинима Нанзадон наһанайнгаа нүхэр Цыбжит Цырендоржиеватай. 1941 он. Дайнда мордохынгоо урда тээ.

Балдан-Доржо Нанзатов, Бальжинима Нанзадон. 1932 он, Агын тойрог.

Цыдендоржо Балданов Цынгэ-Доржо хүбүүнтээ. Агын тойрог, 1934 он.

Цырен Намдаков. Зеленогорск хотын госпитальдо. Курска дүхэригэй байлдаанда хүлөө гэмэлтээд, эндэ аргалуулаа. 1943 он.

Бальжинима Нанзадон, Дыжидма Тудупова (нууна). Саанань Цынгэ-Доржо Цыдендоржиев. 1941 он.

Балдан-Доржо Нанзатов. 1941 он.

Намжилма Бальжинимаева. 1947 он. Амидхааша нуурин, Агын тойрог.

Уосиф Павлович Тапханаев. Бүхы дайн соогуур артиллерист ябаа, дайсанай олон танк тэнэлээ. Дайнай нүүлээрхи жэлнүүдтэ Игнат аша хүбүүнтээ үбнэ бэлдэжэ байна. Эрхүү можо, Алайр нуурин. 1961 он.

аргалтай бага наһан. Тоомгүй Игнат дүү басагадтаяа - Наташа Романова болон Люба Батомункуеватай.

Эрхүү можо, Алайр нуурин. 1961 он.

Уншагшадтай туршалгануудһаа

«ХҮН БОЛОХО БАГАНАА, ХҮЛЭГ БОЛОХО УНАГАННАА»

Оло дахин дуулаһаншье, уншаһаншье байхабди энэ оньһон үгэ. Эдэ үгэнүүдэй гүн удхые абаһаар ойлгохо гэшэ бэлэн бэшэ хаш. Хүн бэе бэлэжэ, энэ юртэмсэдэ түрэхэ гэшэмнэй Буддын шажанай нургаалаар тон хоморой үйлэ ха юм. Эгээ тэрэ мянган жэлэй нэгэ дахин далайн оёорһоо гарадаг мэлхэйн толгойдо тудаһан сахариг ханагдана... Тиин бидэ бүгэдэ буянта үйлынгөө үрээр эндэ мүнделөөд ябана гэшэлди даа. Хаанашьеб бэшэ, харин Буряад орондо, байгаалиин хамаг бүхы найхание суглуулжа мүнхэрһэн газарта... Энээн тухай намтай арсалдаха хүн үгы байгаа ёһотой. Эхэ байгаалияа гамнаха, журам ёһыень сахин, тахин байха- манай нангин уялга гэжэ дахин дахин дабтаханда, үлүү болохогүйнь сохом. Байгаалидаа наринаар, гамтайгаар, анхаралтайгаар хандахын түлөө хүн нэн түрүүн ухаан бодолоороо, сэдхэлээрээ тэрэниие ухаалдин ойлгохо шадалтай байха ёһотой ха юм. Энэл даа, "хүн" гэжэ нэрлүүлхэ шэнжэмнэй — манай ухаан бодол, сэдхэл.

Ухаан бодолшые бэшэ, сэдхэл гэбэл, лаб гэжэ ханагдана. Хүн гэшэ ухаан бодолоороо холо хүрөө ха юм, оньһото элдэб хэрэгсэлнүүд, олон янзын эрдэм... Теэд хүн жаргалтай болоно гү? Үгы даа. Юун дутанаб? Сэдхэл. Юун бэ тэрэмнай гэжэ гү? Минии ойлгосо, минии тайлбаряар хадаа тэрэ гэшэ хүнэй нэшхэл, харюусалга, энэрил, энэрэнги зан. Энэ хаанаһаа бии болохоб? Нэн түрүүн эхэ эсэгын, бүлын хүмүүжэл сооһоо ааб даа. Энэ ехэ нюуса бэшэл даа, теэд эндэхэл энэ түбиин хамаг юмэн эхитэйл гэжэ ханагшаб. "Хүн" гэнэн нэрэ зэргэ даажа ябаа хадаа хүн бүхэн урдаа шанга эрилтэ табиha ёһотой. Шанга эрилтэ гэжэ юун бэ гэхэдэ, тэрэ хадаа харюусалга болоно. Ганса өөрынгөө хуби заяан тухай харюусалга бэшэ, харин байһан газар дэлхэй, нууһан нютаг, гэр бүлэ, тойрон ахамидарһан зон, бүхы амиды амитанай урда. Эндэ нэн түрүүн эхэ эсэгэ болоһон хоёрой үхибүүнэйнгээ урда харюусалга. Хүн бүхэн үри бээдээ жаргал хүсэн, шадал соогоо оролдодог ха

юм даа. Ямар хүн боложо, яажа ажаһуужа, хэр зэргэ наһан соогоо ябахань, эхэ эсэгын хүмүүжэлхээ сэжэ дулдыдана бшуу. Бурханай номоор һайн, муу үйлэ гэжэ байха гэдэг. Тэрэшые үнэн гэжэ тоолон, эхэ эсэгын сэсэн нургаалай муу үйлэһөө зайсуулан нимгэрүүлхэ шадалдань этигэдэгби. Эндэл "хүн болохо баганаа..." гэшэмнай онсо тайлбаритай болоно. Баганаа буян нүгэл гэшые ойлгожо абаһан хүн ехэл эрдэм зэндэмнидэ хүртэнэ ха юм. Үхибүүн байха сагнаань эхэ эсэгэ хоёрын зүб бурууе забарилжа, ойлгуулжа, жэшээ дээрээ харуулжа байха ёһотой гэжэ бултанда мэдээжэ. Минии ханамжаар, имагтал бага наһанһаань, үхибүүн сагтань эхэ эсэгэ хоёр досоонь "гол" гэжэ юм гү, байгуулжа шадаха ёһотой. Тиимэ голгүй хүн халхинда ниидэн хамхуул мэтэ иишээ тиишээ наһан соогоо тэмтэрэн хийдэн ябаха ха юм. Хара сагааниие, муу һайниие, үнэн худалые илгаруулжа ойлгуулха, оршон байдалай шэрүүн сохисотой тэмсүүлжэ хургаха, хамаг

юмэнэй унги узуурта ухаагаараа хүрэхэ, олон юмэ бодожо, шүүжэ үзэжэ шадаха болгохо хэрэгтэй. Энээнгүйгөөр "хүн" болохонь мэдэгдээгүй. Буряад зон урдан сагнаа, минии ойлгоходо, хүмүүжэлдэ ехэл нарин бодолтойгоор хандадаг байгаа даа. Аха заха зониие хүндэлхэ, ёһо заншалаа мэдэхэ, ёһо гурим сахиха, холын дүтын гэжэ хуниие илгангүй, олондо тунһатай ябаха гэжэ мэтэ нангин нургаал захяа бии ха юм. Эхэ эсэгын хүмүүжэл эндэхэл үндэлхэтэй байха ёһотой. Тэнгэриһээ тэб гэдэ буушоогүй хадаа, элинсэг хулинсагайнгаа, арадайнгаа хэтэ заяанай ажабайдалай дүршэл шадабари, зан заншалай заабари дээрэ үндэлхэн, хүнэй хүмүүжэл эхилхэ хэрэгтэинь дамжаггүй. Булагаа шэргэһэн нютаг — нютаг бэшэ, угаа алдаһан хүн — хүн бэшэ гэжэ мэргэн үгэ бии ха юм. Булагаа шэргэһэн нютаг — нютаг бэшэ гэшэнь, нээрээшые, гам хайрагүйгөөр хандасаһаа боложо, уһа голоо, байгаалияа бузарлажа байһан зон хэзээдэшые өөдөлхөгүй ха юм. Угаа

алдаһан хүн — хүн бэшэ гэхэдэ, бидэниие гансал хэн хэнэй гээд, үе обогоо тоолон мэдэхэ гэе үгы, харин уг изагуурһаа мүлигдэн гараһан сэсэн нургаал заабари тухай хэлэгдээ ааб даа. Иимэл үндэхэн нургаал баганаа, балшар наһанһаа эхилжэ абаагүй һаа, угаа алдаһан, хоһон дэмы, саашанхи үгы хүн болошохо. Мүнөө үе саг харахадам, олонхи зон (ганса буряад яһатан бэшэ), энэ-эхэнээ мартаад, ямар бэ даа нэгэ энэ гэхэ нюур үгы, боро юрьезн соо үймэхэн һүрэг мэтэ болоно. Үшөө мүнөө олон зоной түрэл хэлээ мэдэхгүйнь харамтай. Түрэл хэлээ мартахабди, тиин саашаа хуу алдагдан, мартагдан, үсөөн боло болоһоор хосорон, худхаран халаха саг ерэхэ магадгүй. Буряад зон түрэлхи хэлээ, угаа мартаа, гээгээ һаа, арад бэшэ, һүрэг болон үгы болохо. нэргээхэ, нэргээн шэнэлэн, түрэл буряад хэлээ, ёһо заншалаа, хүн гэжэ нэрэ зэргээ хүгжөөхэ гэнэн эрилтэ хүн бүхэмнай урдаа табиha гэжэ найданам.

Виктор НАМНАНОВ.

АЛТАЙ НЮТАГ

Үгэнь Бадмажап УЛЬЗУТУЕВАЙ
Хүгжэмынь Виктор ТОМИТОВАЙ

Ая гангаар анхилһан
Алталиг шэнжэтэй нютагни.
Арад зондоо нэрлүүлһэн
алдартайхан
Алтай -Дунгымни,
Алтай нютаг, Дунгын адаг,
Амгалан байдалыш магтанам.
Ажалша хүдэр
Арад тухайгаа аялга дуугаа
Дуулан дабтанам.

Хүгтэй Хаанай үршөөлөөр
Хүгжэлтэ олоһон дайдамни.
Сүхэ голой аршаанаар
Сүршэгдэхэн
Алтай-Дунгымни.

Дабталга:
Табан хушуу малаараа
Табисуур суутай изагуурни.
Түүхын, мүнхэ литэ
зохёолоор
Түбхинэнэн Алтай-Дунгымни.

А - я ган - гаар анхил - хан
Алталиг шэнжэ - тэй ни - таг - ни
Арад зон - доо нэрлүүл - хэн алдар - тайхан
Алтай Дунгым - ни Алтай нютаг Дунгын а - даг
Амгалан байдалыш чогга - нал Ажалша хүдэр
Арад тухай - гаа аялга дуугаа
Дуулан дабта - нал.

1. Хүгтэй Хаанай үршөөлөөр
Хүгжэлтэ олоһон дайдамни
Сүхэ голой аршаанаар
Сүршэгдэхэн Алтай-Дунгымни.

2. Табан хушуу малаараа
Табисуур суутай изагуурни
Түүхын мүнхэ литэ
Түбхинэнэн Алтай-Дунгымни.

ХУНАН МОДОНОЙ МАГТААЛ

Сагаан шэршүү хэдэрһэн,
Ногоон торгон нэмэрүүлгэтэй
Бэшэ мододһоо илгарһан
Гэрэлтэ модон хуһахан.
Сэмсэгэр сагаан модоной
Шэдитэ шэмэтэй дээжэ —
Хуһан модоной шүүһые
Ууһан хүндэ мэдээжэ.
Хутага, хүхэдэ даасатай,
Хуһан модоор хэгдэдэг
Хүнэй эдлэл хэрэгсэлнүүд
Хямдаар эбдэрдэггүй
абьяастай.

Эмээл, мориной тоног,
Тэргэ, шарга, дугаа
Эртэ урда сагнаа
Энэл модоор дархалагдадаг.
Ажахыда, ажалша зондо
Амаргүй хэрэглэгдэжэ байдаг
Шэрмэнхэлиг үетэй энэ модо
Шууража бэлээр хяардаггүй.
Хуһан модоной үйһөөр
Хүн амһарта бүтээдэг.
Хоол түйсэндэ
гутаангүйгөөр
Хэдэн сагта байлгадаг.
Хундаган сагаан хуһалуур
Хүбшэ тайгые һаруултуулна.
Зунай сагта ой соохонуур
Зугаалжа сэнгэхэдэ урматай
лэ.

Ара газараар ургадаг
Алдартай болоһон хуһан лэ.
Арад олондо суурхуулдаг
Ашяаа үгэдэг модон лэ.

ЭМНИГЭС ГЭДЭГ

Огторгойдо, одо мүүшэдэй
"орондо"
Онсогойхон, зэргэлэн
мандажа ялардаг
Тэнгэрийн суутай
Долоон Үбгэд
Тэнигэр һайн янзаар
миһэлээдэг.

Намайе энхэрэн Долоон Үбгэд
Наашань газар дэлхэй
тээшэ
Урматай минии ажаябахада,
Урихан миһэрлээр
эмнисгээнэ гээшэ.

Минии һулдые дээшэнь
үргэжэ,
Залуу наһанайм жаргалта
замые
Заажа байхынь ходоодоо,
үргэлжэ
Зальбаржа ябадагби
Долоон Үбгэдтэ!

Ким БУДАЕВ.

ЭНХЭ-ТАЛАМНИ, ДУУЛЫШ НАМАЙГАА

Үгэнь Бадмажап УЛЬЗУТУЕВАЙ
Хүгжэмынь Виктор ТОМИТОВАЙ
(Вальсын темпээр, аялгалан.)

Ураг садан, угсаата
хүнүүдээ
Удам залган, удхаараа
дэмжэнэш.
Уураг сагаан басагад,
хүбүүдээ
Улам үндэр урмаараа
дэмжэнэш.
Энхэ-Таламни, дуулыш
намайгаа,
Энхэ заяамни магтана
шамайгаа.
Угсаата хүнүүдээ удхаараа
дэмжэнэш,
Басагад, хүбүүдээ урмаараа
дэмжэнэш.

Байрын баглаа сээсэгтэл
аршалнаш.
Буян төөрэг үнэтэ заяагаа
Байнга хэшээн, сэдхэхэ
аргалнаш.
Энхэ-Таламни, дуулыш
намайгаа,
Энхэ заяамни, магтанаб
шамайгаа.
Ургаса таряагаа сээсэгтэл
аршалнаш,
Үнэтэ заяагаа сэдхэхэ
аргалнаш.
Энхэ-Таламни, дуулыш
намайгаа,
Энхэ заяамни, магтанаб
шамайгаа,
Эхэ нютагни, Энхэ-Таламни.

Ураг садан, угсаата хүнүүдээ
Удам залган, удхаараа дэмжэнэш
Уураг сагаан басагад, хүбүүдээ
Улам үндэр урмаараа дэмжэнэш
Энхэ-Таламни, дуулыш
намайгаа, Энхэ заяамни, магтанаб
шамайгаа.
Угсаата хүнүүдээ удхаараа
дэмжэнэш, Басагад, хүбүүдээ
урмаараа дэмжэнэш.

САНАН

Сонхын хажууда зогсоноб,
Саһан ороно, саһан ороно.
Хүбэн зөөлэхэн саһан
унана,
Хүбшэ тайгые сагаан
хүнжэлөөр хушана.

Обогор, обогор гэрнүүд
Онтохон соо байһандал.
Сагаан малгай үмдэнхэй,
Сагаан дэгэл хэдэрэнхэй.

Үхибүүд баярлан гүйлдэнэд,
Нохойнууд тэдэниие
даханад.
Үрзэгэр борбилоо мүшэр
дээрэ
Намайе хараад эмнинэ.

Сагай уларил хэлгэбэ,
Сагаан үбэл ерэбэ.
Шэнэ жэлэй сууряан
Шэхэндэм мүнөө дуулдаа.

Содном ШАГДАРОВ.

МАГАЗИНАЙ АРХИ ЯАХАДАА НУЛАРААБ?

Дабна ехэтэй омулин «үжээн» тухай фельетон «Б.М.Үнэн» газетэд 1953 оной январь соо толилогдоо нэн. Захаминай аймаг Бурцакирай сельпогой түрүүлэгшэ Бадма Гуржаповай 300-гаад шахуу килограмм дабна ехэтэй омулине «үжэбэ», 400 баанха жэмэсэй консервие «гутаба» гэжэ үрилтэ болгоһон тухай, үрилтэ болгоһон юмэнүүдэйн хайшаашье ороһониин мэдэгдэхэеэ болижо, гайхал болоһон тухай ба мүн түрүүлэгшын бусад харанхы хэрэгүүд - эдишэ абаша тухай тэрэ фельетон соо хэлэгдэн юм. Тиин түрүүлэгшэ тушаалһаа гаргуулаа бэлэй.

Гэбэшье, Гуржапов «уһан соо хээд дарахада, шэнгэхгүй, уур соо хээд нюдэхэдэ, оногдохогүй» гэгшын ухаанай ходорхой, холборхой хүн байна, эмнисэгээн татажа, амаа аршаад, эрьен хаража, мүрөө арилгаад, талишалай.

Уданшьегүй Гуржапов «өөрын хүнүүдэй найгаар» Ждановай нэрэмжэтэ колхозой тэряан ажалай гурбадахи бригадын бригадираар томилогдоо. Тээд энэ хүн сельпоһоо өөрөө намнагдаашье наа, үрөөлэн бөөрөө, зүрхэйнгөө хахадые - намган Долгоруо баһал «өөрын хүнүүдэй найгаар» сельподо

наймаалагшаар оруулаа. Тиин мүнөөхминнай намгаараа дамжуулан, тэрээнтээе хамжан харанхы хэрэгээ үргэлжлүүлжэ байна.

Гуржапов Халхуу (нютагайхиниинь тиигэжэ нэрлэдэг) түрүүлэгшэ шэдүүлээд байхадаа, хүмиһан «далая» мүнөө дахин үргэжэ захиаланхай. Хашаа дүүрэн малтайгаа (өөрынгөө), хармаан дүүрэн мүнгэтэйгөө һогтуу байхадаа, Халхуу ехээр һайрхадаг, хүнүүдтэ дээрлэхэдэг, баһадаг, бүдүүлгээр аашалдаг юм. Жэшэнь, тэрээнэй урда тээ бригадир байһан Бадма Будаевые аманда багташагүй муухайгаар хараан доромжолоо. Мүнгэйнгөө ехэдэ архидадаг, архингаа һогтууда аашалдаг болоһон Халхуу түрэнэн эхэ эсгэ хөөрөө намнажархёо. Тээнь амяараа һуудаг болонхой.

Халхуу хаанаһаа тиимэ ехэ мүнгэ олоноб гэхэдэ, намган Долгоруоһын хүдэлдэг магазин тээшэ зааха хэрэгтэй. Урдань Гуржаповай ноён байхада, сельподо хэдгэдэ байһан харанхы хэрэг мүнөө тэрээнэй намганай даажэ байдаг магазин шадаг үргэлжлүүлэгдэжэ байна. «Шэбэнэхэнь нэгэ үгэтэй, шэмхэхэнь нэгэ эдээтэй» эдэ үгэ намган хоёр магазинда гэжэ үгтэһэн һайн эд бараае Городок городой шуууур дээрэ дабхарлаһан сэнгээр худалдажа ам-

ташанхай юм. Шуууур дээрэһээ сохон хэды шэнээн ехэ мүнгэ олодогыень тэрэ хоёрой шэбэнэлдэхые шагнаагүй наа, хэнэйшье сэхэ мэдэхын аргагүй ха юм даа. Тээдэнэр толь метрын 50 түхэригөөр худалдаа гэлсэдэг.

Гадна тээдэнэй мүнгэ олодог үшөө нэгэ, зондо мэдэгдэн аргань юуб гэхэдэ, наймаалагша Долгор бутылкануудтай архи гэртээ абаашажа, тэндэһээ худалдадаг. Тиихэдэ наймаалагшын гэртэ ороһон магазинай архи градусаа табижа нуларшадаг болонхой. Тиигэжэ нуларһан архин амта үзөөшэд гэхэдэ: Молон Эрдынеев, Михаил Лупсанов, Очир Эрдынеев, Хорло Абашеев ба бусад болоно.

- Магазинай архи танайда ороходоо ягаад нуларнаб? - гэжэ асуухада, наймаалагша Долгор гал уһан боложо намнадаг юм. «Магазин соо үни хэбтэһэн архи бутылка соогоо нулардаг юм гэжэ мэдэнгүй гүт!» гэжэ байжа хашхарһан ушар бии.

Тээд наймаалагша Долгорой хэдышье хашхараа наа, «хара хирээ сагаан болохогүй» хамнай даа. Архин градусай хорожо байхада, Халхуутанай хармаанай зузааржа байдагынь, олон табые шашалтагүй, эли ха юм даа!

Халхуутанай хармаанай зузаарһан гурбадахи

баримта (зондо мэдэгдэн), юуб гэхэдэ, тухай комиссийн үрилтэ гэжэ тоолоһон саахарай тоорог хаядаһые Долгор элһэн саахар соо холижо наймаалһан юм.

Дабна ехэтэй омуль «үжөөһэн» мүртөө халба буужа гаралһан Гуржапов, магазинай архие нуларуулдаг шэдтэй болоһон тэрээнэй намган Долгор хоёр энэ фельетоний һүүлээр хайшан гэжэ амаа аршаад, мүрөө арилгаад гаралсагша ааб?

Р.ГАРМАЕВ, Ш.НОМГОНОВ.

"АРБАН ТАБЫЕ АЛЕЭ НАШАНЬ"

Август һарын наратай дулахан нэгэ үглөөгүүр Хори Хэжэнгэ хоёрой хоорондох харгыгаар «БД 97-07» гэжэ номертой хоёр тоннын автомашина шадал мэдүүлэн гүйжэ ябаба. Кузовайн хоёр хажууда «почта» гэжэ һөөлжүүлэн бэшгэдэн томо сагаан үзэгүүд миил зуралсан харагдажа ябаа нэн. Кабина соо шофёрой хажууда һууһан үндэр ута хүн хирэхирэ болоод лэ дээрэ мүргэжэ, уршына. Тээд тэрэ хүн юундэһеб үлэ мэдэг мифэд гээд абаба, хаа-яахан ханаашье алдана.

Уданшьегүй машинын гүбөө дабаад орхилоор, Хэжэнгын аймагтай центр харагдаадиба. Машины гол үйлсэдэ гарахадань, тэндэ гартаа монсо-сонсо юмэнүүдые барихан, суба шинельнүүдые хэдэрһэн хүгшэн, залуушье хүнүүд иишэ тиишээ ябаха гэжэ харгы дээрэ бооржо байба. Мүнөөхи шофёрой хажууда һуугааша хүнэйминнай нюдэн гансата ёлогошоод, машинын тэрэ зуура зогсохотой хамта, кабинаһаа толгойгоо бултайлгажа, хазагад гээд, тэндэ байһан хүнүүдтэ «тосхоной доодо үзүүртэ ошоод, хүлээгээд байгты» гэнэн тэмдэг үгэжэрхиба.

Нэгэшье үгэ дуугарангүй, миил нюдөөрөө эмнижэ, тархья хазагад гүүлээшье наань, эндэ байгааша хүнүүд юу хэлэхээ ханаһыень булта ойлгожорхиба хэбэртэй: үгэ дуугүйхэн юмэнүүдэ суглуулжа абаад, һубариһаар урудабад.

Энэ үедэ үнөөхи машинаманай эрьелдээд, хэлхээ холбооной аймагтай конторын үүдэндэ ерэхэ хүндэлдөөд, зогсоһоно. Эндэ мүн лэ машина хүлээһэн арбаад хүнүүд бооролдожо байна. Кабина сооһоо нөөхи үндэр хүмнай гаража ерэхэдээ, Улаан-Үдэһөө почто үдэшэжэ ябаһан Геннадий Иванов байба. Нүхэр Иванов кабинаһаа гараад, контородо орожо ябахадань, нюдөөрөө эмнижэ, эндэ байгааша хүнүүдтэ «үйлсын доодо үзүүртэ ошоод байгаарайгты» гэжэ баһал мэдүүлжэрхиба.

Час тухай сагай үнгэрөөд байхада, конторын начальник нүхэр Железнягай кабинет соо иимэ хөөрлөдөөн болоо:

- Гена, хоёр хүн командировкоор ябана, тиихэдэ эхир нарай үхибүүдтэй нэгэ эхэнэр бии. Албанайшье бэшэ, нүхэрэй ёһоор хэлэнэб, эдэ хүнүүдые һуулгажа абаашыш даа.

- Эх, Кирилл Григорьевич, бүтэхгүй хүн гэшэ хат даа, зүгөөр һүүлшынхээ, дахин нэгэшье хүниие абахагүйб! Почтын машина хүнүүдые зөөхын тулада бэшэ, харин почто зөөхын тулада табигдадаг юм. Иимэ үгэнүүдые дуулаһан нүхэр Железняк тээд һуулгаһаа ханаһан хүнүүдтэ биледшье абхуулха тухай оролдобогүй.

Дээрэ гурба-дүрбэн хүниие һуулгаһан, хоёр гурбан һабшагар саарһан мэшээгүүдтэй машина Хэжэнгын гол үйлсые уруудан ошоо. Хэжэнгын конторын доодо үзүүртэ хүрэхэ ерэхэдэнь, олон хүн зогсожо байна. Машина тээд хүнүүдые үнгэрэн сасуу аалидажа, нөөхи хүмнай кабинаһаа гараад, харанхы хэрэг хэжэ байһанаа балаалан дэмы, дэмы энеэсэгээжэ:

- Эх, тэнэгүүдни, тэнэгүүдни, добуун доро ороод байхагүй, юундэ дээрэнь байгааба? - гэжэ тархья нэжэрнэ. - Зай, бушуулагты, һуугаад орхигты, «ноёд» харажархоужа, - гэжэ тэрэ ехэл мэгдүүтэйгээр хүнүүдые яаруулна. Хүнүүдшье машинада багтажа ядажа байгаад һууба.

- Үнөөхи почта наринаар сахиха, үдэшэжэ ябаһан хүмнайшье саарһан мэшээгтэй юмэнүүдээ кузов руу хаяжархёод, кабинаһаа гараншьегүй саашаа харайлгаа нэн.

Арбаад километр ябаад байтараа, машина талын дунда зогсожо, нүхэр Иванов кузов дээрэ гаража ерэхэ.

- Зай, нүхэд тоосожорхихо болообди, - гэжэ тэрэ олоншье үгэ хэлэнгүй гараа харбайба.

- Загастай хүрэтэр хэдые абаха хүмта? - Арбан таба.

- Үгы урдань арбаар ябадаг хэмнайбди.

- Урдань хэдыгээр ябадаг байһан юмта, юушье мэдэнгүйб. Харин би арбан табые абадаг би. Арбан табые гаргагты, үгы наа...

- Үгы наа гэжэ... тээд энэ сагаан талын дунда машинаһаа буугаад, хаана ошохоннай гээшэб. Абахал болоо гүбта даа, - гэжэ хэлээд, тэрэ хүн 15 түхэриг харбайха баатай болоо нэн.

Тиигээд Улаан-Үдэһөө почто үдэшэжэ ябаһан нүхэр Иванов гансахан Хэжэнгэһээ Чесана оро-

хо зуураа 300-гаад гаран түхэриг сэбэр мүнгэ үбэршэлжэрхёо. Чесанаһаа эрьехэдээ, мүн лэ олохон хүнүүдые һуулгаад гараа нэн. Харин Улаан-Үдэһөө гараһанһаа хойшо хэды ехэ мүнгэ үбэршэлһыень, энээгүүр ерэхэ бүридөө хэды шэнээнине "шүүрдэгдыень" тодоор мэдэжэ шадабагүйбди.

Сэхэ руунь хэлэхэдэ, энэмнай харгын ябуул тонуулан бэшэ гээшэ гү?

Ц.ДОНДУКОВ.

- Алеэ наашань, асагты, Арбан таба – табые! "Арба – арбые" гэнэ гүт? Абахагүйб хэлээшэһээ багые!!!

Хармалаа наа, буугты саашаа,

Хайшаа ошонот, ябагты саашаа! Манда одоо хамаагүй даа! Машина яһала хурдан даа!

С.Граховскийн зураг, Ш.Нимбуевай шүлэг.

ТОХИР ХУРГАТА

"Тохир хурган аман тээшээ", "Эдихэдээ эрэ барас, хэхэдээ хашан бүха". (Арадай онһон үгэ).

Город шадарай хэдэн колхозуудай зарим гээгдэнги һаналтай гэшүүд өөһэдынгөө хубин олзые хараад, хамтынгаа ажалһаа хулжадаг байна.

Бригадир: - Катийн баабай, иихэдээ хайшаа ошоно гэшэбта?

Тохир хургата: - Бага сага наймаатай базаар ошоод ерэхэм даа.

Бригадир: - Хэжэ байһан юуметнай хэн

саашань хэхэ юм?

Тохир хургата: - Городһоо ерээшэд хэнэ аабза, хээшьегүй наань, байна аабза...

В.Васильевай зураг, Ш.Нимбуевай шүлэг.

ХОЁР НЮУРТА

Дээдэ шатынгаа "ноёдто" нялтаганажа, билдагуушалга, һайбар жороо хатаржа байдаг аад, доодо шатынгаа хүнүүд болоходонь, шоно шүдэ ирзайлгажа, "модон мунса" далайжа байдаг хоёр нюуртайшуул эндэ тэндэ дайралдадаг байна.

Доодо шатынгаа хүнүүдтэ: - Үгэһөөм гараха ёһогүйш! Ойлгоо?! Өөрынхөөр болон аашалаа нааш, Хүлһэ салынгыеш хаһахаб, Хүдэлмэриһөөш намнахаб!! Дээдэ шатынгаа "ноёдто":

-Тобшохоноор, тодохоноор Тоншье зүб хэлээт даа! Хи, хи, хи... Хэрэгтэй юмэн тухайдаа Хэлэгты, шэбэнэгты! Бүтээхэб! Хи, хи, хи... **Е.Щегловэй зураг, Ш.Нимбуевай шүлэг.**

Россин үндэһэн арадуудай уран зохёол

Алитет НЕМТУШКИН

ДООДО ЗАМБИДА ОРОХО ЗАМ

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарнуудта).

Томо хабтагада кнопоор сонохолоо хадажа байхадань, нюдэйнэй буланда углуугай саанаһаа гаража ерэнэн Петька харагдаба. Баармаш унташоо хаш. Хото соонь ороһон допингнь аятайханаар жэгнэнэ. Бүхы дэлхэйшье тэбэрин таалахар. Анхаральенъ татаха гэжэ хажуудань энезбхилэн эрьелдэжэ байһан хүбүүхэниие хараагүй юм шэнги гэнтэ гэдэргээ болоходоо, зорюута дайража, шүүд лэ унагаажархин алдаба. Тэрэнь сошордонгёор "ёо-ё" гэжэ абьяа гараад, бээ хамгаалһан юмэдэл гараа арбалзуулба.

- Аа, ши гүш? - Пронька тэрээнэй гарһаань баряад, - Качимни шүргөөжэ байна гэжэ ханаалби. Хайшаа үгы болошооби? Витька Каплиниие дуудаха гү гэжэ ханажа байгааба.

- Эжымни нэрээгээгүй. Витькые бү хэлэгты, би гансаараа.

- Гансаараа хадаа гансаараа. Олон табые хэлэлтэгүй, шуумгайханаар: нэгэ хүлшин эндэ - нүгөөдэш пээмкада, гурбадахиш - нефтеразведкын тэндэ, дүрбэдэхис - портдо!

- Мэнэ гэхээр!

Бэрхээн лэ хүбүүн даа, энэ пал-хагархан Петька Махов. Гансал гэр булөөрхинини тиймэшэг. Теэд хайшан гэхэбиши - үхибүүн эхэ, эсэгье шэлэжэ олодог бэшэ. Гэртээ олон хүн, бултадаа архихан балгажариха дуратай. Эгшэнэрын хадамда гараад, аминдаа ажаһуудаг. Теэд тэдээнэйнь үбгэд гэжэ баһал аягын амһар харашаһан үлад. Аханарын гэртээ, хамгашьегүй, леспромхоздо ажалтай нэрэтэй. Тэдэнэрын хэдэн һараар тайгада ажалладаг, тийгээд лэ хужархашаһан мал шэнги хойшо урагшагүй архья ханашаһан, одоо үүхаб даа гэжэ бээ һомолһон юмэд гэртээ ерэдэг. Тайгаһаа буумсаарнь - ай, бурха-аан даа! - гэр соонь утаа уняар, үүдэ үрхын нээгдээн, хаагдаан, урагша хойшоо һүндэлэлдөөн. Одоол хүжюун байдал эхилдэг - шууян шурхираан, хашхаралдаан, һүхирэлдөөн, наншалдаан, аяга шанага шэдэлгэн, уһа нюһан... Тайга соо хүдэлжэ олоһон мянгатануудаа һохоршье сагаангүй болотороо шуджа баражархидаг. Петькын өөртөө томо велосипед худалдажа абаха ханаатай суглуулжа байһан эдүүдые олоод, бэээ заһахын тула халгаажархидаг. Хүбүүхэн дахин шэнээр мүнгэ суглуулжа байдаг. Мүнгөө хээд нюуһан матрёшкыемни мүнөө хэншье олохогүй гэдэг.

Пронька хүнгэхэнөөр ханаа алдан, хэбтэн хонишье бодхоохгүй амархан ажалтайб гэжэ урмашаба. Ажалаа хэжэ дүүргэн хойноо ямаршье хаалтагүй сэнгэхэдэ, хэн хорихоб!...

Ажалаа яһала урагшатайгаар эхилэ һэн. Эрхим гэнэн сэнгэлтэнүүдтэй улаан диплом - энэш нохойн наадан бэшэ! - хармаандаа хэнэн хүн Ленинградһаа түрэл нютагтаа бусал даа. Бүри эрхим юмэниинь гэхэдэ, Герценэй нэрэмжэтэ институтдай математическа факультет дүүргэн залуу сэбэрхэн ленинградка Галина Васильевна гэжэ хамгатай ерээ. Тэдэниие тэбэрхэнэеэ нааша дуратайгаар угтаа. Юу хэлэхэбиши - һургуулинуудта дуталдадаг математик хамгатай шэнэ национальна кадр багшанарай отрядта нэмэбэ ха юм. хамганайн урма хухалхагүй бодолтойгоор округой эгээл һайн үндэһе яһатанай интернат-һургуулида ажалда оруулаа. Эндэнэ факторидо орходоо гэр байрыншье байдал һайн.

Түлээ, уһантайшье носолдохогүйш. Прокопишье харуһанда байхал. Эдэ залуушуулайш хойноһоо хаража байха хэрэгтэй. Гол юмэниинь гэхэдэ, архидал орошоогүй һаань һайн. Архи хойто зүгөөрхиниие халгаана гэжэ хэндэшье нюуса бэшэ.

Пронька Анкоулиие, мүнөө Прокопий Ильичые, олонхи зон һургуулиин һаһанай байхаһаань һайн мэдэдэг. Эхэ эсэгьеньшье һанана. Хүбүүнэйнгээ хараһаар байтар, тэдэнэрын нюдэ далтирма муухайгаар үхэжэ халаа. Тэрэ жэл агнууриһаа ерэмсээрээ, уһа мяхан болотороо архидаа. Эсэгэн архья ехэдүүлжэ, сагаан хийдэ дайруулаад, һогтуу нюдэндэнэ муу заяата юмэд харагдажа, агнууриингаа карабинаар бууджа эхилээ. Түрүүн һамгаа, удаань басагаа алажархёо. Пронька гэр соһоо үрдижэ гүйжэ гараһанай ашаар бээ абараа. Нэгэ ороходоо, эсэгэн бээ бууджа хороогоо. Интернадта Пронькые хайрладаг, гоёр зурадаг хадань ерээдүйн зурашан гэжэ магтадаг һэн. Директорын Ленинградтай багшанарай институттай уран зурагай факультетдэ орожо һурахыень зууршалаа бэлэй.

...Институдаа дүүргэхэдэ, Пронька арадай домогой үдхээр "Эвенкнүүдтэ хэн нара үгөөб?" гэнэн триптих дипломно хүдэлмэри болгожо зураа. Хүдэлмэринь эрхим гэжэ сэнгэдэ һэн. Факультетдэйн декан диплом барюулжа байхадаа хэлээ: "Бидэ танай нэрэ үшөө дуулахабди гэжэ найданабди. Залуу нүхэр, та уран болон шугам зурагай эрхим багша болохоһоо гадна, мүн ёһотой уран зурааша болохо аргатай. Мини ханаада, танай творчествоын эхин хаанаһааб гэжэ һайн ойлгожо байнат. Энэтнай шухала бшуу даа".

Түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, Пронька һургуулиингаа ажалда шиидэжэ ороо. Уран болон шугам зурагуудай кружокуудые хүтэлдэг, хүбүүдые сүлөөтэ барилдаанда һургадаг, бүхы сүлөө сагтаа зурадаг һэн. Янза бүриин этюдүүд, зурагуудай элдэб хубинууд олон болоо. Тээ нэгэ хэды болоод, нютагай типографиһаа линолеум эрижэ абаад, графикаар һонирхожо эхилээ.

Пронька нэгэтэ түрэл факторидо ошожо ерээ. Тэндэл холын тайга соохи эвенк ангуушадтай, оротодой бодото ажабайдал шэнээр ойлгоо. Дээдэ һургуулида һураха үедөө мартажархиһан байгаа ха юм. Сэдхэл зүрхэндэнэ эдэ бүгэдэ элихэн боложо, ямарханшье жэжээн юмэн тэрээнэй ханаань диилээд лэ байдаг. Булта шухала ба һонирхолтой болоо. Пронькын нютагайнгаа хэн нэгэн хүгшэниие зурахада, үхибүүд һүрэгөөрөө тойрошодог.

- Харыш, харыш, саарһан дээрэ төөби хүн би болошобо.

Түрэл Экондһоо Пронька томо зузаан блокнодоор дүүрэн хүнүүдэй портредүүдые, оротоний нүүдэл ажабайдал харууһан, мүн оронүүдэй, нохойнуудай зурагуудые асараа һэн.

Автономно округой ойн баярта зорюулагдажа, арадай творчествоын байшан соо һайн дуратанай зурагуудай харалга эмхидхэгдэжэ, Прокопий Анкоулиин хүдэлмэринүүд гол һуури эзэлээ. Уран зурагай харалга бүхыдэн тэрээнэй "Эвенкнүүдтэ хэн нара үгөөб?" гэнэн дипломно хүдэлмэрээр нэрлээ.

Выставка харахаа ерэнэн хүнүүд триптихэй "Үхэл тахал" ("Мор") гэжэ хоёрдохы хубин хажууда удаан зогсожо хараа. Хорёод жэлэй эхиндэ, граждан дайнай һүүлээр, Эвенкиин

хойто зүгтэ Туруханскаа наймаашад ерэхээ болёод, тэндэ айхабтар ехэ үлэхэлэн хоһон байдал тогтоо. Бүхэли угаараа үхэжэ барагдаха ушарнуудшье тохёолдоо. Зураг тэрэ үеые үнэншэмөөр харуулаа. Саһанда дарагдажа унаха болоһон муухан хара урса гэрэй үүдээр туранхай, ганса яһан зоболго болоһон хүнэй мүлхижэ гаража ябахань харагдана. Харин урдань хүйтэндэ хүрэшһэн багахан үхибүүтэй эхэнэр хэбтэнэ. Нюсэгэн хүлтэй үхибүүн нюураараа өөдөө харашанхай, дээрэн үлэн хоһон нохой тонгойгоод байна. Тээ саанаханань үшөө нэгэ нохой жорногор хоншоороо огторгой өөдэ һунаан улижа һууна. Тэнгэришье үйдхартай, пэтэн хара... Зурагай хоёрдохы хуби - нүүдэлшэдэй юрын ажабайдал - шэрэ будагынь аалин намдуу, нэгэл янза, энэ хубинь хүжюун, һаруул. Нюдэ ялбама саб сагаан саһата дайдаар хүнгэн шаргада хүлэгдэһэн оротонүүд урагшаа дүүлин шуумайна. Хидэжэ ябаһан шарга дээрэ һууһан хүн нэгэ гартаа улаан туг баринхай, өөдөн үргэгдэһэн гарайн альган дээрэхи наран туяа гэрлээ сасаруулан, тойроод байһан ой тайга, шобогор оройтой чумуудые, туража, шадал тэнхээгээ барагдажа зүдэршһэншье һаа, баяраар халиһан оротоний нюурнуудые гэрэлтүүлнэ...

Нютагаархидайнгаа дүрэ зурагуудай хажууда хүнүүд олоороо оборолдоно. Баясаһан, хайхашаһан үгэнүүд эндэ тэндэһе дуулдана.

- Харыш, энэ Иван Петрович Удыгырие!

- Гиндыма үбгэн амиды юмэдэл бэээрэ һуунал! Уршалаануудыньшье өөрынхын лэ!

Залуу зураашада эдэ гайхаһан, урмашаһан үгэнүүд дээдэ захын эрхим сэнгэлтэнүүд болоо бэлэй. Уран зураашад хаанаб даа тэндэ, танигдаа мэдэгдээгүй холын городуудта байдаг гэжэ ханажа ябадаг түрэл нютагаархиндань үзэгдөөгүй гайхалтайшье, досоонь баяр түрэмөөршье байгаа ха юм. Урсахан гэр соо алтан дэлхэйд мүндэлһэн, интернадта хара багаһаа боргожон томо болоһон, хамагта танигдаха өөһэдын хүбүүн нютагаархинаа иигэжэ аб адлиханаар зуражариха юм гэжэ хэн мэдэбэ даа. Прокопий тухай хөөрөлдэдэг, тэрэниие дурдадаг болобо. Партиин округкомой нэгэдэхи секретарь Кодаван найрта зорюулагдаһан элидхэл соогоошье дурдаба, тийхэндэ тойрогой газетэ ханаһанаа сэхэ руунь хэлэжэ, Пронькые оротоний дундаһаа гараһан түрүүшын уран зурааша гэжэ нэрлэбэ. Пронька хамараа нэгэ зааханшье үргэбэгүй, эдэ бүгэдэдэ байлай анхаралаашье хандуулбагүй. Ёһотой уран зурааша болохо гээ һаа, унаһан малгайгаа абангүй хүдэлжэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ һайн ойлгоод ябаа. Гэртэньшье бүхы юмэн амгалан тайбан байгаа. хамганииньшье үни болонгүй, хойто зүгэй ажабайдалда дадаа, харахан нюдэдтэй Ларисканьшье наран сэсэг шэнги өөдөө зүдхэн, томо боложо байгаа. Мүнөөдэрэй байдалда хүрэтэр холо, үүлэгүй огторгой шэнги сэлмэг сэбэр һэн.

Тэрэ выставка-харалгын үедэ Пронька олон уран зурааша коллегэнүүдтэй танилсажа, халашагүй нүхэд болоо.

Нүхэд соогоо Вася Горбунов һаһаараа аха, тиймэһеэ тэдэндэ орходоо зарим юмэндэ дүршэлтэйшье гэхэдэ болохо. Тэрэ хаанаб даа холо - Новгородчинодо гү, али Псковско можодо - түрэн, үшөө бүри үхибүүн ябахандаа, дайлагдажа үрдһэн хүн

юм. Илалтын болон Совет Армиин дурасхаалта үдэрнүүдтэ военкомат тэрэниие найраар амаршалдаг һэн. Эдэ һайндэрнүүдтэ гоёр хубсалаад, дайшалхы хоёр медалаа зүүжэрхёод, гүйсэд үндэһе шалтагтайб гэжэ тоолодог дээрэһе һайн гэжэ һогтороо уужархидаг һэн. Хэншье - хамганииньшье, ноёдшье - хүндэлэн үгэ хэлэхэ эрхгүй, харин булта амаршалдаг бэлэй.

Гэбэшье Василиин намтар соо нэгэ хара толбо бии, тэрээн тухайгаа үлүү олон юмэ хэлэдэггүй. Дайнай мэтэр һүүлдэ тэрэ юушье даа үйлэдэһэнэй түлөө арбан жэл Колымада байһан. Тэрэ үеэр тэндэ туугдажа ошоһон нохойн наадан һэн шуу. Сталинай дүрэ зурагта табан хургаар халаабша табибалшини, дүүрээ. Нэгэ латыш тиймэл аашынгаа түлөө хэдэн жэлээр эрхэ хаһагдажа, Хойто зүг уруу сүлэлгэдэ ябуулагдаа. Мүнөө олон хүнүүд Сталиниие хараадаг, харин Василий гэм эмээ һахалтада тоходогүй. Зургаадахи магазинай харууһан Фёдор Кузьминие абаад үзэе. Власовец, дайнай жэлнүүдтэ өөртөө адли нүхэдтэйгөө тонолго, дээрмэдэлгэһе ондоо юушье хээгүй, харин мүнөө бултанһаа шангаар ганса хүндэ һүгэдэлгын үеын хохидогшоб гэжэ хашхаржа ябадаг.

Василиин өөрын хэлээшээр, тэнгэйнгээ ехэдэ оромоо алдажа, хүндэрхэн аашалаа. Нүхэдтэйгөө хулгайлагдаһан офицерскэ мундирнуудые үмдөөд, ресторанда ороо. Тэндэ үбэштэй, тэнгэ залуухан гусарнууд шэнги эхэнэрнүүдэй туфлинууд соһоо шампанска уужа аашалаа, янза бүриин дуунуудые хоолой байнал гэжэ һүхирэлдөө, нюур амаа будажархиһан һабигануур үхи басагадые бажуугаа балбаа. Тийгэжэл олоной анхарал татаа. Тэдээнэй һууһан столдо патруль дүтэлжэ, документнүүдэ харуулагты гэжэ шангараа. Зарим нүхэдын һүрхэйтэлдэхэ ханаатай орбогшолдоо. Теэд хаана, юу... Бултынь туугаад лэ гараа гүбэ.

Василий долоон жэл Колымада эмээ амсажа байгаа. Тэрэниие амнистяр табихадаа, Хойто зүг уруу сүлөө. Тийгэжэл тэрэ манай иишэ бии болоо. Эндэ ерээд байхадаа, Поволжиһоо сүлэгдэжэ ерэнэн Эрна гэжэ немкые нюдэндөө торгоо. Нюур шарайгаараа хүнэй нюдэ татамаар бэшэшье һаа, яһала ажалша, сэбэр сэгсээр байдаг. Үбгээ бага үхибүү абажа байһандал хойноһоонь харадаг. Зарим нэгэндэ гайхалдагай юм шэнги гэртэ ерэхэ. Шабар шалбааг соо зорёон орожо хүльбэрөө юм гү гэхээр, харахын аргагүй юмэн үзэгдэхэ.

Баяр ГОМБОЕВ
буряадшалба.

Түрэл хэлэмнай - түшэг баялигнай

НЮТАГҢАА ЭХИТЭЙ ҮНДЭНЭМНИ НАМАЙЕ ХОЛОДО ДЭМЖЭДЭГ...

НЮТАГАЙ ШАРАЙ

(Үргэлжлэл)

Будажаб Цыренович БУДАЕВАЙ мүнхэ дурасхаалда

...Үшөө саашань хөөрөбэл,
Үнэншэхөөр мүнөө бэшэ.
Үнинэй үнгэржэ ошоһон
Ульгэр түүхэ гэхэмээр.
Айл бүхэнһөө мяхан
Арбаад хиилэ бэшэ -
Багын нэгэ дала, гуя
Бүхэли зандаа ябаха.
Гансаш мяхан бэшэл даа:
Гэр бүхэнһөө зөөхэй-тоһон,
Хартаабха, хапууста, хубсаһан -
Хүндэ гэгшын мэшээгүүд.
Тэрэ бүхэли зөөриень
Тээжэ машинадаа гаргаад,
Будажаб Володя дүүтэйгээ
Бүдүүн аргамжаар уяха.
Нүрээжэ унагшаб гэжэ
hanaагаа ехэ зобоһоор,
Бүхэли үдэртөө дэншэжэ,
Байрадаа хүрээжэ ерэхэ.
Тэрэ урдын сагта
Телефон хэндэшье үгы,
Тэдэ олон хүнүүдээ
Төөритэрөө бэдэрхэ...
Арайн гэжэ үргэжэ,
Асаржа гэртэн ерэхэдэ,
Гэдэһээ тэбэриһэн һамган
Гараараа зангажа байха:
«Балкон дээрэ абаашажа,
Байрадань табяад орхи».
«Дэгэл, гуталаа тайлажа,
Дээшээ гаража һуугыш,
Холын харгыда эсэбэш,
Халуун сай уугыш»,- гэжэ
Хэлэгдэхэн заримдаа хомор...
Арад зоной дунда
Урдыншье, мүнөөшье сагта
Алишье талаһаа гайхалтай
Абари хаанашье дайралдадаг.
Нэгэтэшье хүргэгдэн туһа
Наһан соогоо сэгнэжэ,
Баярлажа сэдхэлдээ яабал,
Буян болохоор һанагдана.

Улаан-Үдэ-Москва,
2012 оной мартын 19.

ХАРЮУ

Шүлэг өөрөө бэшэдэг
Шагжын хүбүүн Даши-Нима
Сэдхэлэймни оёртохиие
Шагаажа хараһандал багсаана.
Уян сэдхэлтэй хадаа
Уяржа номымни уншаад,
Өөрынгөө һанаан бодолье
«Үнэн» газетэдэ бэшэбэ.
Намайе таниха бэшэ аад,
Нютагаймни хүн хадаа
Наһанаймни намарай аялга
Наһаа түрүүн тайлбарилна.
"Хэблэн номшни һонин,
Хэһэн хэрэгшни хии бэшэ,
Ходол бэшэжэ бай" гэнэн
Халуун хүсэлдэн дулаасабаб.

Санкт-Петербург,
2012 оной декабриин 24.

ХҮНДЭТЭ ХҮРШЭНЭРТӨӨ

Эртэ урдын саһаа хамта
Эбтэй хүршэлжэ һууһан
Айл ашаанарни намдаа

Сэсэгма Храмцова Бурядай элитэ
поэт Гунга Гомбоевич Чимитовтэй

Аргатымни шарай болоно.
Хариин нютагта һуухадаа,
Ходол тэдэнээ һанадагби,
Холын урагһаа дүтэ гэжэ
Худалаар хэлэгдэнэ бэшэ.
Эжы аба хоёрни
Эльгээһэн юһарым дэлгээжэ,
Баран айлнуудаа суглуулаад,
Баяраа дундаа хубаадаг хэн...
Хүхюухэн булта зугаатай,
Хам-дүм гэлдээд,
Хүнэй, өөрын гэнгүй,
Хэрэгээ эблэжэ бүтээхэ.
Хэээ ерэхэн ааб гэжэ
Ходол хүлеэнги байха,
Харгын талаанай мүнгэ
Хармаанаарни дүүрээс үгэхэ.
Үри хүүгэдэймни ошоһодо,
Өөрын шэнгээр угтаха -
Нэгэшье хүниие мартаагүй -
Нютаг гэжэ сэгнэдэг.
Айл бүхэниие дурдабал,
Амяараа нэгэ түүхэ:
Аса, тармуур хэдэг
Аймшагтай бэрхэ дархан
Гүнтэб дедушкамнай бидэнээ
Гүримдээд хаа-яа үзэдэг хэн.
Наран сэсэгтэй жэшээлмээр
Намдуухан заншалтай Сэсэг
Энеэбхилэн ходол байха,
Эжымнай бултанда болодог хэн...
Боди Очирович ноён
«Бообшэм сээлом» гээд,
Бүхы заимкаая зонхилоод,
Бэрхээр ажалаа ябуулха.
Шиндагар тарган тугалнуудые
Шэмэдхэн тугалхан адуулха,
Һайн гартай гэлдээд,
Һаалишад булта сэгнэдэг хэн.
Лосолов Сэбэгжабайн шог
Ленинград хүрэтэр дуулдадаг,
Ородуудта оршуулаад хөөрэхэдэм,
Анекдот гэжэ энеэлдэдэг.
Бүдэма эгшэтэйнь хоёр
Бага наһанһаа нүхэсөөбди,
Бэрхэшье багша байһан,
Баташье нүхэр байгаа...
Ангууша бэрхэ Санжа
Олзоёо бултанда хубааж,
Ангай мяхаар, загаһаар
Айл бүхэнөө садхааха.
Нэрэтэн хоёр Сэдүүнүүд:
Нэгэниинь Монтерой,
Нүгөөдэн Санжиин
Нүхэр хүбүүд байха.
Санжиин гэнэнэ багашуул
Ангиин гэжэ хэлэһэниинь
Ангинскаб ябан боложо,
Арад соо нэрэ хоноһон.
«Аргата нютаг соомнай
Ородто хадамтай гурбан:
Пышняк Бүтэд,

Тараа Маруша,
Манай Сэсэгма» гэжэ
Намайе эжышни хадхана гэжэ
Нэгэ заа уунхай
Манай газар нэгэтэ
Маруша эзии һуугаа бэлэй.
«Эбтэйл хадаа бидэнэр
Үүдэн хорёоһоо гарангүй,
Ураг дундаа оронобди»,- гэжэ
Алексей хүршэ хэлэдэг.
Хүлеэгдээгүй үшөө байтар
Хэнһээшье түрүүн Тарасовтан
Һайндэрнүүдэй болоһодо,
Һамаргангүй амаршалха.
Сагай үнгэрһэн хойно
Сэнгын ойлгожо байнам,
Мэндын тэмдэг нютагһаам
Мүнөө юунһээшье сэнтэй!
Ажалша бэрхэ Бадматан
Үхэр малаар баян,
Бурханай заяһан табилга -
Буряад хүнэй бизнес.
Бидэнэ мартааш гэжэ
Бадма хүршэмни һануулба,
Хэлэһэниинь тон зүбшөөжэ,
Хүлисэл бултанһаа гуйнам.
Шүлэг соо ороогүй хүршэнэр
Сухалдажа, гомдожо байбат.
Бултанайтнай шарай һанажа,
Бархиржа байжа бэшэнэм.
Зүрхэнэй, давлениин эмүүдые
Зэргэ уужа байгаа,
Эжы абадаал һанажа,
Энхэрэн таанараа дурданам.
Таанарайнгаа жэшээ дахажа,
Тиимэрхүү байжа туршахадам,
Ондоо яһатанай дунда
Ойлгосогүй абари болодог.

Санкт-Петербург,
2013 оной январин 1.

НАГАСА- ЭГЭШЭНЭРТЭЭ, БҮЛЭНЭРТӨӨ

Тарбайн Шэмэд гэдэг
Түрэлэй бэрхэ эхэнэр
Нагаса-ибиимнай манай
Нэгэтэшье амаржа үзөөгүй.
Үлэн туранха сагта
Үринэрөө үргэжэ шадаһан,
Үшөө олонхон зээнэрээ
Үтэлтэрөө үдэшэн.
Хорин дүрбэн зээнэр соонь
Хүбүүдшье, басагадшье бии,
Ходол Дулмаанаймни гэхэ,
Хэнһээньшье үлүү һанаха.
Хүгшэн зоние харахадам,
Хэндэшье Дулмаанайнууд бии-
Хажуудаа тэбэриһэн хүүгэниинь
Хоншуун байдаг юм ааб даа.
Мандари нагаса-эгшэдэ
Минии эжы яарадаг хэн,
Хошоо үринэр шэнги
Хоёр адли шарайтай хэн...
Хүшэр хүндэ ажалда
Хүүгэдээ үргэхын түлөө
Бээдээ анхарал табингүй,
Бүхэли наһандаа ябаа.
Бүхэли наһан гээшэн
Балайшье ута бэшэл даа-
Жаргажа һайса үрдээгүй
Жарашье хүрөөгүй мордоһон...
Найман бүлымни эжы-
Нагаса эгшэ Таня
Аалиханаар үгээ хэлэбэшье,
Аймшагтай шанга хуултай.
Үри хүүгэдын булта
Үгһөөнь нэгэтэшье гарадаггүй,
Эгшэ, ахаяа хүндэлжэ,

Эбтэй эетэй һуудаг.
Алишье угаа хүндэлһэн:
Абынь талаар болоһодо,
Хахад Элһэн Малановтан,
Хүүгэдын булта бэрхэнүүд!
Санжидма нагаса-эгшэ
Самажаб эгшэдээ ерээжэ,
Хүүгэн наһанһаамни намайгаа
Хадамда гаратараа адуулһан.
Үгээ дундаа ойлголсонгүй,
Атар-тутар гэлдэһэмнай,
Үтэлхэ наһанай ерэхэдэ,
Удхагүй арсалдаан болоно.
Хөөрхэй,нагаса-эгшэмни,
Хайратай намдаа байдагши,
Хоюулаа үтэлжэ байнабди,
Хүлисэжэ намайгаа үзөөрэй...
Бүлэ хүн бөөриһөө хүйтэн гээд,
Буряадууд юундэ хэлэгшэб?-
Эгшэмнай гээд намайгаа
Энхэрэн булта угтагшал.
Мүнгөөр абтана бэшэ-
Мүрнүүд заримдаа гарадаггүй,
Һая энээнэ бэшэжэ,
Һанаамни одоошье дүүрээб!

Санкт-Петербург,
2013 оной январин 3.

ХООҢОН ГЭРЭЙМНИ СУУРЯАН

Эжы абынгаа мэндэдэ
Эрьежэ гэртээ ерэдэг хэм,
Үншэрөөд мүнөө байхадаа,
Айлшалжа нютагаа ошоһон...
Хари гүрэнүүд ойроһон-
Хилын саана гарангүй,
Арга тухатай боломсоороо,
Аргатайал хүрөөд байдагби.
Хүгшэн зонһоо бэшэнэр
Хүнүүд танигдахаяа болёо,
Халаг, эжы абымни үетэн
Харагдахаяа болижол байна...
Үсөөхэн үлэһэн хүгшэдые
Урдаа хаража баясадагби.
Сэржэм нютагтаа үргэжэ,
Сэдхэлээ зааха сэбэрлэдэгби.
Хооһон гэрэймни сууряан
Хойноһоомни дахажа ябадаг.
Хон-жэн болохо гэжэ
Хэн, Бурхан, һанаа юм!
Энэ болохо саг тухай
Эжымни хэлэжэ һуугаа хэн-
Өөртөө хүрөөгүй юумэндэ
Үнэншэхөөр бэшэ байгаа хэм.

Санкт-Петербург,
2013 оной январин 14.

МҮНХЭ ДУРАСХААЛДА...

Санжын Дондой Шэмэтсогой
Сахюур сагаан шарай
Сагаан шубуутай жэшээлмээр,
Шэртэн байһайб гэхээр,
Ямаршье яһатан соо илгалаар
Яһа сэбэр эхэнэр хэн...
Багша хүн гэжэ
Бэеын хараад багсаахаар.
Һайхан, залуу зандаа
Һарын сагаанаар мордобо...
Нютагайнгаа нэгые үгылжэ,
Нюдэмни ходо уһатана,
Үнэншэхэн ехэ хүшэр,
Үйдхар гашуудалда дарагданам...

Санкт-Петербург,
2013 оной февральин 16.
Сэсэгма ХРАМЦОВА (РАДНАЕВА).

Уран зохёолой шэнжэлэл

«...ГАМНАН ЯБАХАБ ЭНЭ ДУУН ДУРАН ХОЁРОО»

Уран зохёолшо Г.Х. БАЗАРЖАПОВА-ДАШЕЕВАГАЙ шүлэгүүдын республикын уншагшадта нилээн мэдээжэ болонхой. Тэрэнэй уянгата зохёолнууд удхынгаашье болон байгуулгынгаашье талаар найнаар бүтээгдэнхэй гээшэ. Зохёолшын түрэл буряад арадайнгаа түү-

хые урда сагһаа мүнөө үе хүрэтэр яһала мэдэдэгыень һайшаамаар. Тиймэһээ тэрэ ажабайдалай орёо удхые гүнзэгыгөөр ойлгоһон дээрһээ үнэн зүбөөр зохёолнуудаа түүрээ.

Хүн түрэлтэнэй уг гарбал хээээдэшые таһалдангүй, хэтын хэтэдэ мүнхэ гэжэ по-

этесса бэшэнэ. Илангаяа энэ бодолын "Үеһөө үедэ уг залган" гэнэн зохёол соонь эли тодоор харуулагданхай. Тийн зохёолшын түд асуудал тобойсо һайнаар тэмдэглэжэ, зүрхэ сэдхэлэйнгээ дулаан элшые шэнгээһэн удаадахи мурнуудые дурдая:

Зуур жэлнүүдэй гүн руу Шэртэхэ дурам яахадаа хүрэнэб? Зуунгар һэн гүб, һойһо гү, али тэртэ? Элинсэг хулинсагаа элишэлэн хараха гэхэдэм,

Эртын сагай хүшэгэ аалин сэлигдэбэ гү? Гадна шүлэгшэ өөрынгөө хэдэн үеын гарбалтай, мүнхэ замбитай, орон нютагтайгаа, угсаатантайгаа холбоотой байһанаа мэдэрээд, иигэжэ бэшэнэ:

Гэбэшые Элинсэг хулинсагни хаанаһаашье байг – Эртэ урдын сальжууд гү, али хатагин – Үнгэрһэн тэрэ олон үенүүдые дамжан, Үүрһээтэ талын, тайгын дундашые Түүдэгэй алтан ошондо гараа дулаасуулан, Сээжэе гэдхээн, Түби дэлхэйн үри ябаһамнил сэнтэйл даа. Түүхын буурал

манан соо Тооһон, тоборогын болонгуй, Үеһөө үедэ хүн шарай шарайһаар, Үе залган энэл ерэхэмнай болтогой гээд, Уг изагуурай залгаае Ухашалан түүрээе.

Тийхэдээ зохёолшон энэ һананайнгаа, эхин дуранайн-

гаа, аза жаргалайнгаа, зохёохы амжалтынгаа эжы аба хоёрһоо эхитэй байһан тухай иимээр уянгална:

Би хонишоншые бэшэб, Би адуушаншые бэшэб, Бэлиг хайратай эжы, абам Бэлэг болгон намдаа Барһан юм энэ нангин Дуун дуран хоёрые.

Тийгээд шүлэгшэнэй эхэ эсэгэ хоёрһоо хүртэһэн аза талаандаа болон эрдэм бэлигтэ гамтайгаар хандажа ябаха тухайгаа сэдхэлһээ дууряана.

Гамгүйгөөр салгидаангуй, Галгүйгөөр сахилгангуй, Гэрэлгүйгөөр тарангуй, Гэршэгүйгөөр бутараангуй, Гамнан ябахаб энэ нангин Дуун дуран хоёроо.

Дурдагдаһан ном соо арадуудай хани барисаан, буряад зоной урданай болон мүнөөнэй заншалнууд, түрэл нютагай үзэсхэлэнтэ байгаали, түрүү хүнүүдэй баатар габьяа, эхэ оронойнгоо энхэ амгалан ба жаргалтай байдалай түлөө тэмсэл, аха хүнүүдые хүндэлхэ еһо гурим, инаг дуран, ажал хүдэлмэрийн тухатай үүргэ, багшанарай үзүүлһэн һайн нүлөө г.м.темэнүүдтэ зорюулагдан зохёолнууд онсо нуури эзэлнэ. Тусхайлбал, шүлэгшэнэй удаадахи мурнууд эрхим һургагшанарай өөртөнх хүргэһэн тухые сэгнэһыень гэршэлнэ.

Баяраа, гашуудалаа мүнөөшые Багшанартаяа хубаалдахаа сэдхэхэт даа.

Бэрхэтэй сагай болоходо, Багшанараа заатагүй эрвехэш даа. Үгэ хүмүүжэл хоёройтнай Үнэтэ удхань хубириагүй, Сагай сайран ошобошые, Сохисо һудалынь һулараагүй.

Иимэл уран аргаар зохёолшо багшанарайнгаа дэмбэрэлтэ ашые харкуулжа шадаба гээшэл.

Тэдэнэйл дэмжэлгын оролдолгоор зохёолшо эрдэм бэлиг шудалжа, хүдэлмэришэ бэрхэ боложо, ажалай амжалтатай танилсажа, урагшаа дабшаха дали ургажа, дүй дүршэлөө нэмээжэ, бодото поэтессын нэрэдэ хүртөө ха юм.

Энээхэн статья соогоо бүхы номуудайн нэгэндэ гэхэ гү, али шүлэгүүдэйн суглуулбари "Уулзуур" (Улаан-Үдэ, 2001) гээшэдэ гол анхаралаа хандуулжа, дээрэ үгтэһэн һанамжануудаа бэшэбэб даа.

Удаалан хэлэхэдэ, бэшэшэ дангинын "Одото заяа айладхыт" (Улаан-Үдэ, 2007) гэнэн номой зохёолнуудын уншагшадтай һайшаалда ходо хүртэһэн зандаал.

Статьягайнгаа түгэсхэлдэ бэлигтэй зохёолшондо Парнасай оройдо хүрэхэн хадань урлаха ажалдаа үшөө үндэр амжалтануудые туйлажа, арад зоноо гэгээрүүлхэ саашанхи хэрэгтэнэ үндэр амжалтануудые хүсэе.

Шираб-Нимбу ЦЫДЕНЖАПОВ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, Россиян Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

Аша тухатай амаралта

ПОЧТЫН АЖАЛШАДАЙ УРМА ЗОРИГТОЙ МУРЫСОӨНЭЙ ДУНГУУД

Үнгэрэгшэ амаралтын үдэрнүүдтэ Байгал дээрэ республикын почтын ажалшад заһаһа барилгын мурьсоөндэ хабаадаһан байна. Энэ һорилго республикын хэлхээ холбооной профсоюзна эмхинүүд эмхидхэнэн юм.

Мурьсоөшэдые һалхигүй дулаахан уларилаар, үүлэгүйхэн сэнхир тэнгэрээр Байгалаймнай байгаали угтажа баярлуулаа.

Заһаһа агнаһааа республикын почтаһамт бүхэнһөө гурба-гурбан ажалшад ерээ һэн. Нэн түрүүн 1 метр 30 см болохо мультэ гарай хэрэгсэлээр (ледобур) эрьюулжэ, уһа гаратарнь малтаха үүргэтэй байгаа. Энэ номинацида Баргажанай аймагай Прибайкалийн почтаһамтын

залуу дүршэлтэй ажалшан Евгений Кокорин 37 секундын турша соо соолго малтажархиба. Тэрэ хүбүүе хүсэхэ хүн дайралдабагүй. Харин Кабанскын жолоошон Денис Оскорбин эгээл олон заһаһа барижа, командань урмашуулагдаа. Байгал далайн эрьедэ ажаһуудаг зомнай дүрэ шадалаа харуулба ха юм. Тэдэниие хүсэхэ гээшэнь тиймэ бэлэн хэрэг бэшэ гэжэ тодорхойлогдобо.

Эндэ хабаадаһан почтын ажалшад хаба шадалаа харуулжа шадаба. Сэгнэшэгүй һайхан уһатай Байгал далайнгаа хажууда сээр агаараар амилжа, урма зоригтойнууд нютаг нютагаа бусаа бэлэйбди.

Ц.ШОЙДОКОВА.

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Гарагай 2-то апрелин 1 (шэнын 20).

Гол шухала ажал хэрэгүүдтэ харша "Модон Хохимой" тэмдэгтэй үдэр. Ехэ найндэр, найр наада эмхидхэхэ, бэлэгүүдые үгэхэ, буу бэлдэхэ, нюуса суглаануудые эмхидхэхэдэ, таарамжагүй үдэр.

Нохой, Хулгана жэлтэндэ найн үдэр. Морин, Хонин жэлтэн хэрижэтэй байха зэргэтэй.

Хүнэй үнэ абабал, үлэн байдал тогтохо.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда найн түрэлдэ түрэхын "нуга намшын" хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ. Ехэ анхаралтай байгты!

Гарагай 3-да апрелин 2 (шэнын 22).

Мал гаргахата, найн үдэр. Харин газар, худаг малтаха, модо отолхо, үрэнэ нуулгаха, гэрэй ажал хэхэ, гол шухала эрилтэнүүдые табихада, таарамжагүй үдэр.

Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ найн үдэр. Харин Бишэн, Тахья жэлтэн хэрижэтэй ябаха зэргэтэй.

Хүнэй үнэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда гэрэй мал харадаг Сагаан үбгэнэй хурал үглөөнэй 9 сагта болохо.

Ухаагаараа һонор ябахатнай болтогой!

Гарагай 4-дэ апрелин 3 (шэнын 23).

Энэ үдэр ажаһуудалай (наһанай) элшэ хүсэн ехэ болохо. Наһа утадхалгын, баяжалгын, эмшэлэлгын болон уһа хэрэглэлгын ёһо гуримуудые бүтээхэ, эмшэдтэ ошохо, нютагай аршаан залаха, бэри гэртээ буулгаха, угтамжын, арамнайн ёһо бүтээхэ, шиидэмгэйгээр ажал ябуулхада, найн үдэр.

Хулгана, Гахай, Үхэр, Нохой жэлтэндэ найн үдэр. Харин Могой, Морин жэлтэн болгоомжотой ябаха ёһотой.

Хүнэй үнэ тайрабал, алдар соло олгогдохо.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Доржо Жодбын" хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.

Элүүр энэ байхатнай болтогой!

Гарагай 5-да апрелин 4 (шэнын 24).

Эб найрамдал, зол жаргал асардаг Дашиниматай үдэр.

Бурхадые магтаха, хадаг табиха, худалдаа наймаа эрхилхэ гол шухала, тодо алхамуудые хэхэ, олдшо олохо, шиидэмгэй ябуулга хэхэдэ, найн үдэр.

Бар, Туулай, Могой, Тахья жэлтэндэ найн үдэр. Харин Үхэр, Луу, Хонин жэлтэнэй нэргылэмжэтэй ябаха үдэр.

Хүнэй үнэ тайрабал, үбшэн хүрэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда ама хэлэнһээ, мууһаа абардаг "Табан Харюулгын" хурал үглөөнэй 9

сагһаа эхилхэ.

Танда урагшатай үдэр болохонь болтогой!

Гарагай 6-да апрелин 5 (шэнын 25).

Энэ үдэр эхэнэрэй элшэ хүсэн шанга байха. Энэ үдэр һанаһан түсэбүүд, хүсэлнүүд бэлээр бэлүүлэгдэхэ.

Бурханда мүргэхэ, даяанда һууха, далга абаха, субарга, дасан, гэр бариха, тарилгын ажал хэхэ, ехэ түсэбүүдые ажабайдалда нэбтэрүүлхэ, худалдаа наймаа эрхилхэ, суглаануудые үнгэргэхэ, хүндэ ажал, харгын хүдэлмэри ябуулха, аяншалха, үбгээ гээһэн эхэнэртэй ниилэхэдэ, найн үдэр.

Хонин, Бишэн, Тахья, Могой жэлтэндэ найн үдэр. Харин Бар, Туулай жэлтэн болгоомжотой ябаха ёһотой.

Хүнэй үнэ абабал, нюдэн үбдэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Юм, Нити, Додигалсанай" хурал үглөөнэй 9 сагта болохо.

Ажал хэрэгтэ шамбайн орогты!

Гарагай 7-до апрелин 6 (шэнын 26).

Бурханда мүргэхэ, абаран хамгаалагшадта далга табиха, баяжалгын, галай ёһо гурим бэлүүлхэ, найндэр, залуушуулай үдэшэнүүдые, мүрысөөнүүдые эмхидхэхэ, шэнэ хубсаһа, зүүдхэл худалдан абаха, гоёолгын салон ошохо, барилга хэхэ, искусстватай танилсаха, зүүн, баруун зүгүүд руу аяншалхада, найн үдэр.

Үхэр, Бар, Туулай жэлтэндэ найн үдэр. Харин Хулгана, Гахай жэлтэн болгоомжотой ябаха зэргэтэй.

Хүнэй үнэ абабал, зол жаргал, амжалта олгогдохо.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда наһа утадхатаг "Цэдогой" хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.

Ухаатайгаар амархатнай болтогой!

Гарагай 1-дэ апрелин 8 (шэнын 27).

Шиидэмгэй ажал ябуулга бүтээхэ, сүүдэй шиидхэбэри абаха, дайсадые номгоруулхада, найн үдэр. Харин гэрлэхэ, баяжалгын ёһо бүтээхэ, харгын хүдэлмэри бэлүүлхэ, найндэрлэхэ, зэрлиг ан амитадые һургаха, сэрэг ябуулхада, таарамжагүй үдэр.

Луу, Бишэн, Хонин жэлтэндэ найн үдэр. Харин Гахай, Туулай, Хулгана жэлтэн бээ нэргылхэ зэргэтэй.

Хүнэй үнэ тайрабал, баяр ерэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасан "Алтан гэрлэй" хурал үглөөнэй 9 сагһаа, харин мунгэ зөөри олгодог "Намсарайн" хурал үглөөнэй 11 сагһаа болохо.

Бүхы юумэндэ анхаралтай байхатнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА
буряадшалба.

ИТИГЭЛЫН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

2008 оной октябри-ин 31-дэ Итигэлийн Хамбын ордон нэ-эгдсэн байгаа. Үдэр бүри 8 сагнаас 10 саг хүрэтэр Багшада зорюулагдсан хурал үнгэрдэг. Итигэлийн Хамбийг сахигч ламанар «Итигэл», «Лама Чодба», «Гандан Лхавжа», «Шэрнин», «Дэмбрэл Додба», «Сагаан Дара Эхэ», «Мандал», «Итигэлийн Хамба ламийн магтаал», «Ёндон Жуннай», «Ямандага», «Шалши» гэх зэргийн номуудийг Багшада үргэдэг.

2008 оной эхинээс Ахамад Сахигч Бимба ламбай (Доржиев) хурлийн сүүлээр Итигэлийн Хамбын үзүүлсэн зүйлнүүдийг хагад часийн туршид шинжилэн бисалгадаг.

Үдэр бүрийн хомрийн шухаг эдэ уулзалганууд, Итигэлийн Хамбын захяанууд болбол урда түрэлдөө, 1927 оной юниин 15-нд Их Бисалгалаа эхилтэрнь, Хамбын дүүргэсэн гэгээрлийн хүдэлмэрийг энэ насанда үргэлжлүүлсэн явдал нь мүн болоно. 2002 оной сентябрь сарны эхинд бидэндээ бусаад, ахамидарал, ажил ябуулгага үргэлжлүүлжэ байн шуу. Сүүлийн 85 жилийн туршид болсон хувилалтануудийг харан, бидэнийг хөрхоор ажиглан, мүн үнгэрсэн, одоо болон ирээдүй сагуудийг цэх ойлгон хадууж, Ахамд Сахигчийг дамжуулан, Итигэлийн Хамба лама бидэнд цэгнэшгүй үнэтэй зүбшөөлнүүдийг, нигүүлэхий болоод, гүн гүнзэгий сургаал зааваринуудийг хайрлаж байн шуу. Мунхагийнгаа шалтагаанаар эдэ зааваринуудийн мүн чанарийг бид гүйсэд ойлгож чаданагүй шуу. XXIV Бандида Хамба Дамба Аюшеевийн үршөөлөөр биднэр дор дороо манай их Багшийн үдэр бүри ямар учирар айлдаж, ямар юм тухай сануулж байгаа тухай имагтал Оросын Бурхан шажний Заншилт Сангийн сайт дээр мэдэж авах хоморийн арга боломжитай бидь. Итигэлийн Хамбын агуу их анхарал, нигүүлэхсэл - Хамбын захяанууд дотор шингэжээ.

Мартын 23

Нэг эмэгтэй почтоор ильгээдэг хайрсагий орёох зуураа: «Няаж дүүргэмсээрээ тэр дороо би ильгээнэ», - гэжэ хэлээд, Итигэлийн хамбад бичигтэй почтын конверт сарвайна. «Ай, тийм буй? Ямар асуудал чамда байна?» - гэжэ Багша хэлээд, тэр бичиг нь авана.

Итигэлийн Хамбад ирэж, Багшад мүргэж, адиста нь хүртэж, тус хүргэхийг нь гуйж, өөрийн хүүгэд, түрэлийнхидий түлөө зальврагчдийн олонхи нь эхэнэрнүүд болоно. Тэрчлэн дасангудийн жиндагуудийн олонхи нь мүн лэ эмэгтэйнүүд. Тийн өөрийнгөө ойрын хүнүүдийн түлөө зовож, оролдож байсан дүрөөр эхэнэрийг энэ үдэр Багша үзүүлэв.

Имагтал хүн бүхэнэй бусад хүнүүдий шоо үзэнгүй, муу, хара санал барингүй, хоорондоо эвтэй эетэй, ажасуухийг оролдсон учирта олон түмэний дунда тайван байдал тогтохо зэргэтэй. Теэд тайван байдал тогтоногүй. Учир нь, нүгэл хилэнсэдэ автсан манай сэдхэл, оюун бодолийн талаар сэргэн хүгжэхэ дурагүйдэлгэ жаргалийн хамаг нүхэсэлнүүдий сандаруулан үгы хийнэ.

Энэ үдэр багша мийн юрэл эхэнэрийг үзүүлэе бич. Юундэв гэвэл, голоосоо энэрэн хайрладаг, санаа зоводог, Багшаас зүвшөөл эрижэ хандадаг, дээрэлхүү омог зан үгы - имагтал эмэгтэй хүн олон түмэний оршондо хамаг сайн сайхан буян хишигийн эхин булаг боложо чадаха аргатай бшуу.

Мартын 24

Уужам их агы нүхэнэй ханада зүндөө гаража ирсэн даяанч иогоозрийг гурван ламанар харахадаа: «Иогоозор!» - гээд, зэргэ хашхав. Энэ хавсагайн хажуугаар горхон урдажа байв. Усны нюруугаар Хамба лама яваж үзөөд: «Захадань бүхөөг, майхан тавивал, эмчи лама эндэ ирэхэ», - гэжэ хэлэв.

Өнөөдрийн захяа соо үзэгдсэн хада хавшлийн агы дотор бүтээл хийж байсан шиди ихэтэй иогоозори, хажуугаарнь урдажа байгаа горхон гүнзэгий удхатай. Уданчгүй газар гэсэжэ, гол горход, нуур сөөрэм, далайнууд мүсэн хуягаас сэлмэхэ. Теэд хажуудань иогоозорнуудийн даяан бисалгал хийж байсан хада хангайн гол горход онсо эмнэхы адис хишигтэй байдаг.

Оршондонь манай агуу их даяанч ламанарийн бүтээл бисалгал хийсэн эм домто аршан булагуудаар Буряадын бүхий газар дайда угаасаа элвэг. Теэд заримань олодо элирээдүй байсаар.

Тийм учраас нээгдээгүй ийм аршанта газарнуудий олоод, тэндэнь эмчи ламанарийн ажиллаха, аргалаха эмнэлгын байшингуудий нээхэ зүвшөөл Итигэлийн Хамба сэхэ руунь үгэжэ байна хаям. Шиди ихэтэй иогоозорнуудийн адис хишигүүдээр нэвтэрсэн эдэ аршаангудийн ус, оршон тойронхи газар дайда аргагүй эмнэхы хүсэтэй байдаг зэргэтэй.

Мартын 25

Нэг эхэнэр хэлэнэ: «Эхийнгээ талаар Богдо Гэгээн багша хамнигадаар түрэл юм байна».

«Богдо Гэгээн багшын энэ болон урда түрэлнүүдийн ажабайдал, ажил явуулгын түүх намтарийг та сайн шудалсан бол, үнэн тиймэл байгаа ёстойл даа!» - гэжэ Итигэлийн Хамба айлдав.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.
sangharussia.ru сайтаас.

<p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Генеральный директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.гендиректора, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - зам.гендиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - выпускающий отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p> <p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн».</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burien.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 27.03. 2013 в 16.00 - по графику; 27.03.2013 г. в 16.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1402. Тираж - 4000 экз.</p> <p>Цена свободная.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>
---	--	---	--

Мартын 27 – Театрай уласхоорондын үдэр

Эрдэни ЖАЛЦАНОВ: «ЗОХЁОХЫ АЖАЛЫМ ШЭМЭГЛЭНЭН ЗОЛТОЙ НАНАЙМ 25 ЖЭЛ...»

(Түгэсхэл. Эхинийн 1-дэхи дугаарта).

Телевиденид хүдэлхэмни, Саян Жамбаловтай "Первый нукер Чингисхана" гэнэн бүхэли фильм буулгахадам, ехэ туһалба. Удаань богонихон "Выходной", мүн уран найханай "Эхо" гэнэн фильмүүдые, мүн "Дарма Хамбо", "О чем поет Алтаргана", Зэдын аймагай Дээдэ-Тори тоонтотой хадаа "Колыбель моя – Джидда" гэнэн баримтата фильмүүдые буулгажа үрдеэб.

- Ямар ехэ түсэб хараанууд урдатнай хүлээнэб, ямар шэнэ проектууд бииб, ажалдатнай туһалдаг шэнэ халаан ургана гү, бүхы театрта дуратайшуулда юу хүсэхэ байнабта?

- Санкт-Петербургда нуража гарахан артистнуудайнгаа багша-кураторын, буряад хэлэ заалгаар туһалдаг хүтэлбэрилэгшэнэ байһан хадаа тэдэнэ энэ «Ульгэртөө» угтажа абаха, суг амжалтатайгаар арба гаран жэл хүдэлхэ зол, талаан намда тудуа. Шабинарни – артистка, режиссер мэргэжэлтэй Бэлигма Улзытуева, Ольга Шуст шэнэ проект-зүжэгүүдые бэлдэнэ. "Дети – владыки Ябтасалыя" гэнэн ямало-ненцүүдэй ульгэр домогор Бэлигма Улзытуева, харин "Божественная комедия" поэмэнэ "Чистилище" гэнэн проект Ольга Шуст табижа эхилэнхэй. Артистнуудые нургаһан багша Андрей Князьков (Санкт-Петербург), мүн Южно-Сахалинскиин режиссер манда зүжэгүүдые табихаар уригданхай.

"ПРО-зрение" гэнэн, мүн хүүдэрэй театр хэхэ шэнэ тусхай проектуудые бэлдэнэбди.

Сербидэ "Субботица" гэнэн уласхоорондын фестивалда май соо уригданхайбди, мүн Красноярскда болохо фестивалда декабрь соо ошоходби. Болгари, Индонези, Латинска Америкэ, Канада, Хитад, Япон, Урда Солонгос ошохо ехэ түсэбтэйбди, урилгатайбди. Ньютагаархидаа, үбшэн үхибүүдые ("Доктор-клоун" гэжэ программатайбди) оройдоошые мартадаггүйбди. Ярууна, Агаар гастрольдо һаяар гарахамнай. "Һэеы гэр тухай домог" гэнэн зүжэг олондо һайшаагдадаг байна, юуб гэхэдэ, үхибүүд өөһэдөө һэеы гэр бидэнтэй барилсана. Тывагай Хүүхэлдэйн театрай харилсаатай болонхойбди, тэдэндэ туһалдагбди, хойто жэл Тыва Республикын 60 жэлэйн ойдо урилгаар Кызыл айлшал-хабди. "Байкальское кольцо" ("Путь кочевника") гэнэн регионууд хоорондын фестивалнай заншалта болонхой. Бултыетнай түрэл "Ульгэр" театртаа (директор Н.Б.Шагдырова) ерэжэ, бага наһаяа дурсахыетнай, хүүгэдэ баясуулхаяа асархыетнай уринабди.

- Эрдэни Бато-Очирович, Танаа мэргэжэлтэ һайндэрөөртнай хани халуунаар үнэн зүрхэнһөө амаршалнабди, зохохо ажалтнай саашадаашые золтой, золгоһон нүхэдтэй зугаатай, баяртай байхань болтогой!

- һайн даа.

Бэлигма ОРБДОЕВА
һайндэрэй хөөрэлдөө хэбэ.

ШЭДИТЭ ОРОНОЙ НЮУСА

Хүүхэлдэй бүтээдэг уран гартанай уласхоорондын үдэртэ зорюулагдана

Мартын 21-дэ Буряад Республикадахи ори гансахан хүүхэлдэйн "Ульгэр" театр журналистнуудта үүдээ үргэнөөр сэлибэ. Ушар юуб гэхэдэ, энэ үдэр 2003 онһоо Хүүхэлдэй бүтээдэг уран гартанай уласхоорондын үдэр тэмдэглэгдэдэг.

2012 ондо "Ульгэр" театр 45-дахи ойн баяраа тэмдэглэнэ байна. Энэ хугасаа соо театр 4 дахин Россиин эгээл үндэрөөр сэнгэгдэдэг "Алтан баг" гэжэ театральна шагналда, мүн бэшэшые олон тоото шагналнуудта хүртэнэ. Мүнөө сагта театрай тайзан дээрэ 40 гаран зүжэгүүд табигдана. Элдэб хэмжээнэй уласхоорондын, гүрэн доторойнгоо фестивальнуудта хабаададаг.

Юрын үдэр театр хүүгэд ерэхэдэ, зал соо нуугаад, тайзан дээрэ хүүхэлдэйнүүдэй наада харадаг. Харин энэ үдэр хүүхэлдэйнүүд хайшан гээд бүтэнэб, юугээр хэгдэнэб, хубсаһан хайшан гээд оёгдоноб, ямар аргаар хүдэлнэб гэжэ хүшэгын саанахи, хүнэй нүдэндэ харагдадаггүй ажалые хараха арга үгтөө. Хүүхэлдэй бүтээхэ гээшэ ехэ ороёо, шата шатаар хэдэн цех соо хэгдэнэ.

Бутафорско цех даагша, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Санаида Тогмитовагай хэлэнһээр, худсовет дээрэ зүбшэгдэнэ эскизээр хүүхэлдэй хэжэ эхилдэг. Саарһа (папье-маше) хэрэглэжэ, хэрэгтэй

дүрсээ байгуулна. Декоратор Элла Войлошникова гипсээр тэрэ дүрсэдөө хэрэгтэй түхэл оруулна. Тэрэнэй удаа художник-конструктор, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Вячеслав Комаровой – "папа Карлын" уран гарт аоржо, модоор һиилэгдэнэн хүл, гартай болоод ерэнэ. Удаадахи шата оёолой цех болоно. "Хүүхэлдэйн хубсаһанай хэмжүүр хүнэй хэмжүүр абаһандал адляар абаад, хэб хэгдэдэг. Удаань Любовь Ботоевагай уран гараар оёгдожо, ёһотойл һайхан хубсаһан бүтэнэ", - гэжэ оёолой цех даагша, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Лидия Суворова хөөрөбэ. Зарим хүүхэлдэйнүүд түргэн бүтэдэг, зарим хэдэн недели, һарааршые бүтэдэг. Харин энэ үдэр нэгэ часай болзор соо журналистнуудай нүдэн дээрэ хүүхэлдэй бүтэбэ.

Һүүлээрнэ элдэб янзын хүүхэлдэйнүүдые, зүжэгтэ хэрэглэгдэдэг хэрэгсэлнүүдые хадагалдаг таһаг одоол ульгэрэй оршон байдалда ороһондол һонирхол татаба. Уран һайханай-найруулгын таһагые даагша, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Анна Ильина: "Шэнэ томо байшантай болоходоо, музей нээхэбди. Үхибүүд театрай бии болохоһоо эхилээд хэгдэнэн хүүхэлдэйнүүдые хаража, манай театрай түүхэтэй танилсаха аргатай болоно бшуу", - гэжэ хэлэнэ.

Тайзан дээрэ зүжэгүүдһээ хэнэүүд табигдаба. Мүн зал сооһоо үхибүүд, журналистнууд уригдажа, нэгшые бэлэдхэлгүйгөөр "Репкэ" - зүжэг ехэ һонирхолтойгоор наадажа, халуун алыга ташалгада хүртэбэд. Фойе соо хүүхэлдэйн выставкэ олоной үзэмжэдэ табигдаа. Пресс-конференци дээрэ хотын администрациин соёлой комитедэй ахамд мэргэжэлтэн А.Имидеев "Ульгэр" театрай бүхы хүдэлмэрилэгшэдые мэргэжэлтэ һайндэрөөрнэ амаршалаа. Театрай директор, Россиин ба Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Чингисхаанай орденто кавалер, республикын олонытын палатын гэшүүн Надежда Баторовна Шагдырова бултанда баярые хүргөөд: "Үхибүүд – манай ерээдүй, бага наһанһаа шэдитэ ульгэрэй удха дээрһээ һабагшалан, ажабайдалай үргэн харгы шэлэнэ, юртэмсын нюусануудтай танилсана", - гэжэ хэлэбэ. Н.Шагдырова 2003 онһоо Хүүхэлдэйн театрые хүтэлбэрилнэ. Энэ хугасаа соо театр үндэр амжалтануудые туйлаа. Шэнэ сагай эрилтээр үхибүүдэй зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмэ зүжэгүүдые табижа, Буряад ороноо бүхы дэлхэйгээр суурхуулжа ябахыен хүсэе!

Дулма
ГУРОДАРМАЕВА.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ зурагууд.

Андрей Имидеев Н.Б.Шагдыровае амаршална

С.Тогмитова, Э.Войлошникова, А.Бидагаров

Л.Суворова

Л.Ботоева

Артистнууд гримёрно соо

Эдир журналистнууд "Репкэ" зүжэгтэ наадана